

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ,ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

“Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του, σύμφωνα με την Οδηγία (ΕΕ) 2016/ 343. Συστηματική προσέγγιση και ενσωμάτωση στο εσωτερικό δίκαιο.”

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΩΣΤΟΥΛΑ ΕΛΕΝΗΣ (ΑΜ:1220Μ043)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΤΣΟΛΚΑ ΟΛΓΑ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

1 ΤΣΟΛΚΑ ΟΛΓΑ

2 ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

3 ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ- ΜΑΛΟΥΧΟΥ ΝΕΛΑ

ΑΘΗΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2022

Copyright © Ελένη Κωστούλα, 2022 All rights reserved.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

1. ΑΠ: Άρειος Πάγος.
2. Αριθμ: Αριθμός.
3. Βλ: Βλέπε.
4. Γνωμ: Γνωμοδότηση.
5. ΔΕΕ: Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης.
6. ΔΕΚ: Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
7. ΔτΑ: Δικαιώματα του Ανθρώπου.
8. Εδ: Εδάφιο.
9. ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
10. ΕΕΕυρΔ: Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου.
11. Ε. Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση.
12. Εισ: Εισαγγελέας.
13. Επ: Επόμενα.
14. ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
15. ΚΠΔ: Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.
16. ΝοΒ.: Νομικό Βήμα.
17. ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών.
18. Ολ: Ολομέλεια.
19. Παρ: Παράγραφος.
20. Π.χ.: Παραδείγματος Χάριν.
21. Λ.χ. : Λόγου χάριν
21. ΠοινΔικ.: Ποινική Δικαιοσύνη.
22. ΠΚ: Ποινικός Κώδικας
23. ΠοινΛογ: Ποινικός Λόγος.
24. ΠοινΧρ.: Ποινικά Χρονικά.
25. ΣΕΕ: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης.
26. Σελ: Σελίδα.
27. ΣΛΕΕ: Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης.
28. Στοιχ: Στοιχείο
29. ΤΝΠ: Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών.

30. Υπερ.: Υπεράσπιση.

31. ΧΕΑΔ.: Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας, Δικαιοσύνης.

32. ΧΘΔΕΕ: Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή.

Κεφάλαιο Πρώτο: Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του υπό το πρίσμα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

I. Επί της ουσιαστικής διασύνδεσης ΕΣΔΑ και ΧΘΔΕΕ της ΕΕ.

1. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατ' άρθρο 1 της ΕΣΔΑ.
2. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατ' άρθρα 47 και 48, και η ρήτρα του άρθρου 52 ΧΘΔ της ΕΕ.
3. Η οριζόντια διάταξη του άρθρου 53 ΧΘΔ της ΕΕ.

II. Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου ως συστατικό στοιχείο της δίκαιης δίκης.

1. ΕΣΔΑ και συναφής νομολογία του ΕΔΔΑ.
 - 1.1. Κανονιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος.
 - 1.2. Προϋποθέσεις ερήμην εκδίκασης μιας υπόθεσης.
 - 1.3. Ένδικα μέσα.
2. ΧΘΔΕΕ της ΕΕ και συναφής νομολογία του ΔΕΕ.

Κεφάλαιο Δεύτερο: Ο Οδικός Χάρτης για τα δικονομικά δικαιώματα και η Οδηγία 2016/ 343 ΕΕ.

I. Τα πρώτα βήματα για την κατοχύρωση των θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

II. Οι διατάξεις των άρθρων 67 ΣΛΕΕ και 82 ΣΛΕΕ, ως νομική βάση για τη θέσπιση ελάχιστων κοινών κανόνων στον τομέα του ποινικού δικονομικού δικαίου.

III. Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του ως ένα από τα ρυθμιστικά αντικείμενα της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ.

1. Η Πρόταση της Επιτροπής.
2. Συνοπτική επισκόπηση των διατάξεων της Οδηγίας.

Κεφάλαιο Τρίτο: Ζητήματα ερμηνείας των κανόνων περί του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του σύμφωνα με την Οδηγία 2016/ 343 ΕΕ.

I. Το “δικαίωμα παράστασης” κατά το άρθρο 8 της Οδηγίας και τη συναφή νομολογία του ΔΕΕ.

1. Κανονιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος.

2. Διαδικαστικές εγγυήσεις.

II. Όροι εκδίκασης υποθέσεων ερήμην του κατηγορουμένου κατά το άρθρο 8 της Οδηγίας.

1. Ο κανόνας των παρ. 2 και 3 του άρθρου 8.

2. Η εξαίρεση της παρ. 4 του άρθρου 8 και οι επιβαλλόμενες εγγυήσεις.

III. Η παροχή του “δικαιώματος σε νέα δίκη” κατ’ άρθρο 9 της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ.

IV. Συμπερασματική Αξιολόγηση.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στην ελληνική έννομη τάξη. Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ.

I. Το δικαίωμα παράστασης στην ελληνική έννομη τάξη.

1. Κανονιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος.

2. Καθεστώς επίδοσης της κλήσης προς εμφάνιση.

II. Εκδίκαση της υποθέσεως “ερήμην” του κατηγορουμένου.

III. Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ στο εσωτερικό δίκαιο.

IV. Αξιολόγηση- Ανακύπτοντα ζητήματα εφαρμογής.

Επίλογος.

Βιβλιογραφία.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη αποτελεί επίτευξη μακροχρόνιων αγώνων και συγκρούσεων στο πεδίο του ποινικού δικονομικού δικαίου, καθώς και αναπόσπαστο τμήμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σειρά διεθνών, υπερεθνικών και εθνικών κειμένων με υπερνομοθετική ισχύ.

Η παράσταση του κατηγορουμένου, ήτοι η αυτοπρόσωπη εμφάνισή του, κατά τη διεξαγωγή της ποινικής διαδικασίας αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο μιας δίκαιης δίκης, της μετάβασης από το άκρως ανακριτικό σύστημα στο σύστημα της *“κατ’ αντιμωλίαν άλλως κατ’ αντιδικίαν διεξαγωγή της δίκης”*, καθώς και της αναγωγής του κατηγορουμένου σε υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας και ισότιμο διάδικο, γεγονός το οποίο πραγματώνει και την αρχή της ισότητας των όπλων. Το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου κατοχυρώνεται τόσο στον διεθνή χώρο, καθώς και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ αποτελεί και αναπόσπαστο κομμάτι των εθνικών εννόμων τάξεων των κρατών μελών.

Δυνάμει του ανωτέρω δικαιώματος ο κατηγορούμενος συμβάλλει ενεργητικά στην εύρεση της ουσιαστικής αλήθειας, στη διαμόρφωση των ποινικών αποφάσεων και, καθ’ αυτό τον τρόπο, στην απονομή της δικαιοσύνης.

The right to a fair trial is the result of long-term struggles and conflicts in the field of criminal procedural law, as well as an integral part of human rights in a series of international, supranational and national texts with supra-legislative force.

The right of the accused to appear in person during the criminal proceedings is a cornerstone of a fair trial, the transition from the highly investigative system to the system of "adversarial proceedings", as well as the reduction of the accused to a subject of criminal proceedings, and an equal party, which also implements the principle of equality of arms. The right of the accused to be present is guaranteed both in the international arena and at the level of the European Union, while it is also an integral part of the national legal order of the Member States.

Due to the above right, the accused is a subject of criminal proceedings, while with his presence he actively contributes to the finding of the essential truth, the formulation of criminal decisions and, in this way, to the administration of justice.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Η αρχή του Κράτους Δικαίου αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της αξιακής ταυτότητας κάθε ευνομούμενης κοινωνίας, καθώς και της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹. Αρρήκτως συνυφασμένο με την ανωτέρω αρχή και έκφραση αυτής αποτελεί το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, που έχει χαρακτηριστεί ως “θεμελιώδες και απόλυτο”², παρότι κατά γενική παραδοχή δεν αποτελεί απόλυτο δικαίωμα, ανήκον στον σκληρό πυρήνα του δικαιώματος στην προσωπικότητα. Το εν λόγω δικαίωμα κατοχυρώνεται σε κάθε νομοθετικό κείμενο και κάθε διακήρυξη για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³.

Η ποινική δίκη, ως μηχανισμός πραγμάτωσης του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, παρουσιάζει ένα δυναμικό χαρακτήρα⁴, εφόσον προϋποθέτει μια προκαθορισμένη αλληλουχία διαδικαστικών πράξεων που κατευθύνεται στην επίτευξη ορισμένου σκοπού⁵, ο οποίος συνίσταται στην έκδοση (ορθότερα δημοσίευση) και την εκτέλεση μιας αμετάκλητης δικαστικής απόφασης⁶. Η αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου κατά τη διεξαγωγή

¹. Βλ. Am. Clooney- Ph. Webb, The right to a fair trial in International Law, Oxford Scholarly Authorities on International Law, 11.2.2021, Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Σάκκουλας 2005, σελ. 66, Μ. Χρυσομάλλης, Η αρχή του Κράτους Δικαίου στην έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2018

². Βλ. T. Bingham, The Rule of Law, Penguin Books 2011, σελ. 122, Sarah Summers, Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing 2007, σελ. 62 επ.

³. Όπως φερεται στο άρθρο 8 της Αμερικάνικης Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, στο άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο άρθρο 11 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 10.12.1948, στο άρθρο 14 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα της 19.12.1966. Βλ. Όλως ενδεικτικώς, O. Pullicino- M. Bassini, Personal Participation and Trials in Absentia. A Comparative Constitutional Law, σε S. Quattrocchio- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019, σελ. 527 επ., Anita Nagy, The Presumption of Innocence and of the Right to Be Present at Trial in Criminal Proceedings in Directive (EU) 2016/ 343, European Integration Studies, Volume 12, Number 1 (2016), pp. 5-9, Thilo Marauhn, The right of the Accused to be Tried in his or her Presence, σε David Weissbrodt- Rudiger Wolfrum, The right to a Fair Trial, Springer 1998, Sarah Summers, Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing 2007, σελ. 97 επ.

⁴. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 3^η Έκδοση, Σάκκουλας 2007, σελ. 42, Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία- Θεωρία- Πράξη- Νομολογία, 9^η Έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 8 επ.

⁵. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 3^η Έκδοση, Σάκκουλας 2007, σελ. 42, Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία- Θεωρία- Πράξη- Νομολογία, 9^η Έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 8 επ.

⁶. Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 3^η Έκδοση, Σάκκουλας 2007, σελ. 42. Σημειωτέον ότι εκτελεστές είναι τόσο οι προπαρασκευαστικές αποφάσεις (αρ. 548 ΚΠΔ), όσο και οι αμετάκλητες καταδικαστικές (αρ. 546 ΚΠΔ) και οι αμετάκλητες αθωωτικές (αρ. 547 ΚΠΔ). Η διαφορά τους έγκειται στο ότι το δικαστήριο δύναται πάντοτε να ανακαλέσει τις προπαρασκευαστικές αποφάσεις. Ως προς το ζήτημα αυτό βλ., όλως ενδεικτικώς Αθ. Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας & Πράξης, 4^η Έκδοση, Τόμος Β', Σάκκουλας 2006, σελ. 3425 επ.

της ποινικής διαδικασίας αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο μιας δίκαιης δίκης, της μετάβασης από το άκρως ανακριτικό σύστημα στο σύστημα της “κατ’ αντιμωλίαν άλλως κατ’ αντιδικίαν διεξαγωγή της δίκης”⁷, καθώς και της αναγωγής του κατηγορουμένου σε υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας και ισότιμο διάδικο. Έτσι πραγματώνεται και η αρχή της ισότητας των όπλων. Η διασφάλιση του δικαιώματος αυτού, αποτελεί καθήκον της πολιτείας, καθώς δεν επιτρέπεται ο άνευ ετέρου αποκλεισμός του κατηγορουμένου από τα δρώμενα της ποινικής διαδικασίας⁸. Συγχρόνως απαιτείται πραγματική και προσήκουσα επίδοση της κλήσης προς εμφάνιση στον κατηγορούμενο, ακόμη και όταν αυτός βρίσκεται υπό το καθεστώς προσωρινής κράτησης.

Το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου, και η δυνατότητα άσκησής του στα διάφορα στάδια της ποινικής διαδικασίας, όπως αυτό κατοχυρώνεται τόσο στη διεθνή και την ενωσιακή, όσο και στην ελληνική έννομη τάξη, καθώς και τα διάφορα ζητήματα που ανακύπτουν κατά την άσκησή του, αποτελούν το αντικείμενο διερεύνησης του παρόντος πονήματος.

⁷. Βλ. Sarah Summers, Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing 2007, σελ. 62 επ.

⁸. Σημειωτέον ότι δυνάμει της διάταξης του άρθρου 14 ΔΣΑΠΔ, ενώπιον του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, δεν αρχίζει η εκδίκαση της υποθέσεως ερήμην του κατηγορουμένου. Βλ. Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία, www.icty.org, όπου υφίστανται περαιτέρω παραπομπές και επισημάνσεις.

Κεφάλαιο Πρώτο

Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του υπό το πρίσμα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

I. Επί της αρχής της δίκαιης δίκης και της ουσιαστικής διασύνδεσης ΕΣΔΑ και ΧΘΔΕΕ της ΕΕ.

1. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατ' άρθρο 1 της ΕΣΔΑ.

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, κατέστη σαφές ότι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεν θα έπρεπε να αποτελεί αποκλειστικώς μέριμνα της Πολιτείας, μέσω της συνταγματικής προστασίας εκάστης χώρας, αλλά θα έπρεπε να διασφαλιστεί τόσο σε περιφερειακό όσο και σε οικουμενικό επίπεδο⁹. Θέτοντας, λοιπόν, ως στόχο την αναγνώριση και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, το 1950, το Συμβούλιο της Ευρώπης ενσάρκωσε τη σύλληψη μιας ευρωπαϊκής ιδέας, εμπνευσμένης από την κοινή πολιτιστική κληρονομιά και την ιστορική παράδοση των κρατών, σε ένα θεσμικό πλαίσιο που εξέφραζε την ιδέα αυτή κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹⁰.

Στην ΕΣΔΑ κατοχυρώνεται ρητώς στη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1¹¹ το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, διασφαλίζοντας επί της ουσίας την ενεργό συμμετοχή του υπόπτου-κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία και την προστασία του από την αυθαιρεσία του κρατικού μηχανισμού¹². Απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή της διατάξεως του ανωτέρω άρθρου είναι η ύπαρξη “ποινικής φύσεως” κατηγορίας. Προκειμένου να εκτιμηθεί

⁹. Βλ. Ν. Φραγκάκης, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΝοΒ 2002, Τόμος 50, Τεύχος 8, σελ. 91 επ., Γ. Παπαδημητρίου, Η συνάρθρωση της εθνικής, της διεθνούς και της ενωσιακής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη, ΝοΒ 2004, Τόμος 52, Τεύχος 7, σελ. 73 επ.

¹⁰. Υπεγράφη στη Ρώμη, στις 4-11-1950. Στην Ελλάδα κυρώθηκε με το ΝΔ 53/ 1974, ΦΕΚ Α' 256/ 20-9-1974, www.e-nomothesia.gr

¹¹. Όπως τροποποιήθηκε με τα Πρωτόκολλα Νο 11 και Νο 14, 4.11.1950, βλ., όμως ενδεικτικώς, Marin Mrcela, Adversial Principle, the Equality of Arms and Confrontational Right- EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS RECENT JURISPRUDENCE, www.heinonline.org, Guide on Article 6 of the Convention- Right to a Fair Trial, European Court of Human Rights

¹². Βλ. Α.Α. Σισυλιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Νομική Βιβλιοθήκη 2013, σελ. 207, Αλ.- Ιoan. Kargopoulos, The presumption of equivalent protection rebutted: the right to a fair trial in criminal proceedings in relation to ECHR and EU Law, σε Human Rights Law in Europe: The Influence, Overlaps and Contradictions of the EU and the ECHR, Routledge Research in Human Rights Law, 2014, σελ. 112 επ.

αν μια κύρωση έχει “ποινικό” χαρακτήρα, κατά την ερμηνεία των άρθρων 6 και 7 ΕΣΔΑ, καθώς και του άρθρου 4 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου, το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί ότι απαιτείται να λαμβάνονται υπόψιν τρία κριτήρια, γνωστά και ως κριτήρια Engel¹³. Τα ανωτέρω κριτήρια, τα οποία δύναται να συντρέχουν είτε μεμονωμένα είτε σωρευτικώς, είναι, ειδικότερα, τα κάτωθι: **α)** ο νομικός χαρακτηρισμός της εξεταζόμενης παράβασης κατά το εθνικό δίκαιο, **β)** η φύση της παράβασης, **γ)** τη σοβαρότητα της κύρωσης που ενδέχεται να επιβληθεί στον διωκόμενο για την παράβαση¹⁴.

Στην κανονιστική εμβέλεια του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, δεν εντάσσεται μόνο το στάδιο της επί ακροατηρίου διαδικασίας, αλλά και το στάδιο της προδικασίας, ήτοι το στάδιο διεξαγωγής ερευνών, συλλογής αποδεικτικών στοιχείων, καθώς και πράξεων δικαστικής συνεργασίας¹⁵. Ζήτημα ανακύπτει, ως προς την πρακτική εφαρμογή της αρχής της δίκαιης δίκης και της άσκησης των δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, στην περίπτωση των διασυνοριακών υποθέσεων, ένεκα της ετερογένειας που υφίσταται στα ποινικά δικονομικά συστήματα των κρατών¹⁶.

Εν συνεχεία, χρήζει να επισημανθεί ότι στη διάταξη του άρθρου 6 ΕΣΔΑ δεν απαντά μια περιοριστική και αποκλειστική παράθεση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, τα οποία συγκροτούν την αρχή της δίκαιης δίκης. Εν αντιθέσει, η παράθεση είναι όλως ενδεικτική¹⁷, όπως αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι το ΕΔΔΑ, δια της νομολογίας του, έχει αναγνωρίσει επιμέρους αρχές και δικαιώματα, ως απορρέοντα από το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, φερειπείν την αρχή της ισότητας των όπλων¹⁸. Ως minimum ουσιαστικών δικονομικών εγγυήσεων και δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, στις διατάξεις του άρθρου 6 ΕΣΔΑ αναφέρονται το τεκμήριο αθωότητας¹⁹, το δικαίωμα πληροφόρησης, το δικαίωμα σε μετάφραση και διερμηνεία, το δικαίωμα εκπροσώπησης και παράστασης με συνήγορο. Το εν

¹³. Υπόθεση Engel and Others Vs Netherlands (Application no. 5100/71), Απόφαση της 8^{ης}.6.1976.

¹⁴. Βλ. Guide on Article 6 of the Convention- Right to a Fair Trial, European Court of Human Rights

¹⁵. Βλ. S. Gless, Transnational Cooperation in Criminal Matters and the Guarantee of a Fair Trial: Approaches to a General Principle, Utrecht Law Review, Volume 9, Issue 4 (September) 2013, N. Boister, An Introduction to Transnational Criminal Law, 2nd Edition, Oxford University Press, September 2012, Sarah Summers, Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing 2007.

¹⁶. Βλ. όλως ενδεικτικώς, S. Gless, Transnational Cooperation in Criminal Matters and the Guarantee of a Fair Trial: Approaches to a General Principle, Utrecht Law Review, Volume 9, Issue 4 (September) 2013,

¹⁷. Βλ. όλως ενδεικτικώς, Sarah Summers, Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing 2007, σελ. 110 επ, Ι. Σαρμας/ Ξ. Κοντιάδης/ Χ. Ανθόπουλος, ΕΣΔΑ Κατ’ άρθρο ερμηνεία, Σάκκουλας 2021.

¹⁸. Βλ. όλως ενδεικτικώς, Marin Mrcela, Adversarial Principle, the Equality of Arms and Confrontational Right- EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS RECENT JURISPRUDENCE, www.heinonline.org, D. Vitkauskas- G. Dikov, Προστατεύοντας το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εγχειρίδια του συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Στρασβούργο 2012.

¹⁹. Άρθρο 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ.

προκειμένω εξεταζόμενο δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου, εν αντιθέσει με άλλα νομοθετικά κείμενα²⁰ δεν κατοχυρώνεται μεν ρητώς, συνάγεται ωστόσο από τον συνδυασμό των διατάξεων του άρθρου 6 παρ. 1 και άρθρου 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ, ενώ στην οριοθέτησή του έχει συμβάλει και η νομολογία του ΕΔΔΑ.

²⁰. Φερεται στο άρθρο 14 ΔΣΑΠΔ. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Ruggeri, Participatory Rights in Criminal Proceedings- A Comparative Law Analysis from Human Rights Perspective, σε S. Quattrocolo- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law, Springer 2019, σελ. 671 επ

2. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατ' άρθρα 47 και 48, και η ρήτρα του άρθρου 52 ΧΘΔ της ΕΕ.

Η αρχή της δίκαιης δίκης αναγνωρίστηκε ως συστατικό στοιχείο του κράτους δικαίου και στο πλαίσιο της κοινοτικής/ ενωσιακής έννομης τάξης. Στις αρχικές ιδρυτικές συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δεν γινόταν μνεία για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς αποσκοπούσαν, κυρίως, στην κατοχύρωση οικονομικών ελευθεριών, εν αντιθέσει με το Συμβούλιο της Ευρώπης, το οποίο οικοδομούσε την ευρωπαϊκή δημόσια τάξη²¹, μέσω της σύνθεσης των δημοκρατικών αξιών και των αρχών που διασφαλίζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα, με κύριες συνιστώσες το κράτος δικαίου, τη δημοκρατική κοινωνία, και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Σημειωτέον ότι κατά τη δεκαετία του '50 και του '60 το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων απέρριπτε τους ισχυρισμούς παραβίασεως ατομικών δικαιωμάτων, που υποβάλλονταν ενώπιόν Του²², με το σκεπτικό ότι οι ως άνω αναφερόμενοι ισχυρισμοί αφορούσαν ατομικά δικαιώματα, τα οποία κατοχυρώνουν τα Συντάγματα των κρατών μελών, ενώ σκοπός του Δικαστηρίου είναι να προστατεύει την ενότητα του κοινοτικού δικαίου²³. Το ΔΕΚ θεωρούσε ότι δεν ετίθετο καν ζήτημα ως προς την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων στους κόλπους του κοινοτικού δικαίου, πολλώ δε μάλλον δικαιωμάτων που άπτονται του ποινικού δικονομικού δικαίου, το οποίο ανήκε έως τότε στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών²⁴. Ωστόσο, λίγο αργότερα το ΔΕΚ²⁵, αντιλαμβανόμενο την ατέλεια των Συνθηκών στο πεδίο της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων, διαμόρφωσε ένα σύστημα προστασίας τους, στηριζόμενο στις

²¹. Ως προς την ευρωπαϊκή δημόσια τάξη, βλ. Σ. Περράκης, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη. Σκέψεις πάνω στις διαστάσεις μιας αναδυόμενης νομικής διαδρομής ανάμεσα στην πραγματικότητα και την ουτοπία (:), ΕΕΕυρΔ Ειδικό τεύχος 2001, σελ. 383 επ.

²². Βλ. Π. Δ. Δαγτόγλου, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο Ι, Β' έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, Σάκκουλας 1985, σελ. 346.

²³. Βλ. όλως ενδεικτικώς, τις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις 36/ 59, 37/ 59 και 40/ 59, "PRASIDENT" κλπ κατά Ανώτατης Αρχής ΕΚΑΧ, 15-7-1960, Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1960, σελ. 00529.

²⁴. Βλ., όλως ενδεικτικώς, V Mitsilegas, Constitutional Principles of the European Community and European Criminal Law, European Journal of Law Reform, vol 8, 2006, σελ 301 επ., V. Mitsilegas, EU Criminal Law, Hart Publishing 2009, σελ. 65 επ.

²⁵. Βλ. Υπόθεση 26/ 69, Erich Stauder κατά της πόλης του Ulm- Sozialamt, 12-11-1969, Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1969, σελ. 00419. Ειδικότερα, στην ως άνω αναφερόμενη απόφαση το ΔΕΚ απεφάνθη ότι "...τα θεμελιώδη δικαιώματα του ατόμου συμπεριλαμβάνονται στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, των οποίων την τήρηση διασφαλίζει το Δικαστήριο..". Στην υπόθεση 11/ 70 Internationale Handelsgesellschaft mbH κατά Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, 17-12-1970, Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1970, σελ. 01125, το ΔΕΚ απεφάνθη ότι "...ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων συμπεριλαμβάνεται στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου που προστατεύονται από το Δικαστήριο αυτό. Η προστασία τέτοιων δικαιωμάτων, ενώ ερείδεται στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, πρέπει να διασφαλίζεται και στο πλαίσιο της δομής και των στόχων της Κοινότητας...", ενώ τέσσερα χρόνια αργότερα το ΔΕΚ απεφάνθη ότι "...διεθνή συμβατικά κείμενα σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα οποία τα κράτη μέλη έχουν συνεργαστεί ή στα οποία έχουν συμβληθεί, μπορούν να παρέχουν κατευθύνσεις οι οποίες θα πρέπει να ακολουθούνται στα πλαίσια του κοινοτικού δικαίου..".

γενικές αρχές του δικαίου, για τη συναγωγή των οποίων εμπνεύσθηκε από την ΕΣΔΑ και τις συνταγματικές παραδόσεις που είναι κοινές στα κράτη μέλη²⁶.

Μια πρώτη απόπειρα, για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έγινε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, όπου στο άρθρο ΣΤ αποκρυσταλλώθηκε η νομολογία του ΔΕΚ, αποτελώντας τμήμα του πρωτογενούς δικαίου²⁷. Στην Συνθήκη του Άμστερνταμ, και στη Συνθήκη της Νίκαιας, δεν επήλθε κάποια τροποποίηση του ανωτέρω άρθρου, γεγονός στο οποίο επέδρασε και η μη προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕΣΔΑ²⁸.

Με τις σταδιακές προσχωρήσεις κρατών μελών και την ποιοτική ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, ιδίως στον τομέα ανάπτυξης του “χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης”, διαφάνηκε η ανάγκη θέσπισης ενός καταλόγου θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτά κατοχυρώνονται στις συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, στην ΕΣΔΑ, και σε άλλες διεθνείς συμβάσεις, καθώς και όσων αποτελούσαν άγραφους κανόνες δικαίου δυνάμει της νομολογίας του τότε ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ²⁹.

²⁶. Βλ. Π. Στάγκος, Η δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη. Η σχέση της με τη συνταγματική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Σάκκουλας 2004, σελ. 26 επ. Σημειωτέον ότι στις 5 Απριλίου 1977, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή ανέλαβαν δεσμεύσεις υπογραμμίζοντας τη βούληση τους να σεβαστούν “κατά την άσκηση των εξουσιών τους και κατά την επιδίωξη των στόχων των Κοινοτήτων τα θεμελιώδη δικαιώματα όπως προκύπτουν από τα συντάγματα των κρατών μελών καθώς και από την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών”. Τον Απρίλιο 1978, οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων συμμετέχουν σ' αυτήν τη διακήρυξη και διακηρύσσουν επίσημα ότι “ο σεβασμός και η διατήρηση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε κάθε ένα από τα κράτη μέλη αποτελούν ουσιαστικά στοιχεία για τη συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα”. Βλ. Cristiane Duparc, Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα δικαιώματα του ανθρώπου, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993.

Για το ζήτημα της αρμοδιότητας και ενασχόλησης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με το ποινικό δίκαιο, βλ., όλως ενδεικτικώς, M Delmas-Marty, The European Union and Penal Law, European Law Journal vol 4/1, 1998, σελ. 87 επ., A Klip, European Integration and Harmonisation and Criminal Law, σε D. Curtin et al, European Integration and Law, Antwerp and Oxford: Intersentia, 2006, σελ. 109 επ., S Peers, EU Justice and Home Affairs Law, 2nd edn, Oxford, Oxford University Press, 2006, κεφ. 8.

²⁷. Το άρθρο ΣΤ ανέφερε ότι: “1. Η Ένωση σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών της, των οποίων τα κυβερνητικά συστήματα βασίζονται στις δημοκρατικές αρχές. 2. Η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου. 3. Η Ένωση διαθέτει τα μέσα που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων της και για την επιτυχή εφαρμογή των πολιτικών της” Βλ. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων C- 191/ 29.7.1992, Δ. Παπαγιάννης, Ο ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, Σάκκουλας 2001, σελ. 160 επ., Δ. Ζημιανίτης, Νέες τάσεις της εντατικής δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στον ευρωπαϊκό χώρο Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας, υπό το πρίσμα της Συνθήκης της Λισσαβόνας, ΠοινΧρ. 2010, σελ. 89 επ., V. Mitsilegas, EU Criminal Law, Hart Publishing 2009, σελ. 9 επ.

²⁸. Το ζήτημα της προσχώρησης απασχολούσε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα ήδη από την δεκαετία του '70. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 1979 εισηγήθηκε μια πρόταση προσχώρησης το 1979, η οποία απερρίφθη με τη Γνωμοδότηση 2/ 94, ενώ το ΔΕΚ το 1996 απεφάνθη ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν διέθετε την απαιτούμενη αρμοδιότητα ώστε να προβεί σε μια τέτοιου είδους προσχώρηση. Βλ., σχετικώς, B. Kosta, N. Skouteris and V. Tzevelekos, The EU Accession to the ECHR, Hart Publishing, 2014.

²⁹. Βλ. Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 2 επ.

Ειδικότερα, με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην Κολωνία, τέθηκε σε κίνηση η διαδικασία σύνταξης ενός Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης³⁰. Εν τέλει, στη Διακυβερνητική Διάσκεψη της Νίκαιας³¹, ο Χάρτης³² υιοθετήθηκε ως διακήρυξη, ήτοι ως κείμενο πολιτικού και ιδεολογικού χαρακτήρα, δεδομένου ότι επικράτησε η άποψη ότι δεν είχαν ακόμη ωριμάσει οι συνθήκες για να προσλάβει δεσμευτική ισχύ³³. Ωστόσο, τρεις ημέρες αργότερα, στα Συμπεράσματα της Συνόδου Κορυφής συμπεριλήφθηκε προς επανεξέταση η αναβάθμιση του Χάρτη σε δεσμευτικό κείμενο, στην ημερήσια διάταξη της επόμενης Διακυβερνητικής³⁴.

Με την θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβόνας ο Χάρτης έχει πλέον αναχθεί σε δεσμευτικό κείμενο αυξημένης τυπικής ισχύος. Δυνάμει του άρθρου 6 παρ. 1 ΣΕΕ, αποτελεί

³⁰. Κολωνία, 3- 4 Ιουνίου 1999. Στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, μεταξύ άλλων τονίστηκε ότι: *“...η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί ιδρυτική αρχή της Ένωσης και απαραίτητη προϋπόθεση της νομιμότητάς της...Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πιστεύει ότι στο εξελικτικό στάδιο που βρίσκεται πλέον η Ένωση, τα θεμελιώδη δικαιώματα που ισχύουν στο επίπεδο της Ένωσης θα πρέπει να συγκεντρωθούν σ’ ένα Χάρτη, καθιστάμενα έτσι πιο ορατά. Για τον σκοπό αυτό το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέδωσε την απόφαση που επισυνάπτεται ως Παράρτημα IV...”*. Η Απόφαση διευκρινίζει περαιτέρω ότι *“...Κατά το παρόν στάδιο ανάπτυξης της Ένωσης πρέπει να καταρτισθεί ένας Χάρτης των δικαιωμάτων αυτών προκειμένου να καταστεί σαφής η προεξέχουσα σημασία και το εύρος τους στους πολίτες της Ένωσης...Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα προτείνει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στην Επιτροπή να διακηρύξουν πανηγυρικά, από κοινού με το Συμβούλιο, ένα Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης...Στη συνέχεια πρέπει να εξεταστεί εάν και ενδεχομένως κατά ποιό τρόπο θα έδει να ενσωματωθεί ο Χάρτης στη Συνθήκη...”*. Βλ. Γ. Παπαδημητρίου, Δεσμευτική ισχύς του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ΕΕΕυρΔ 2/ 2002, σελ. 213 επ., Τζ. Ηλιοπούλου- Στράγγα, Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Από τη Νίκαια στη Λισσαβόνα, Ευρωπαϊών Πολιτεία, τεύχος 1/ 2008, σελ. 91 επ., Ξεν. Κοντιάδης/ Γ. Αμίσης, Η εφαρμογή του Κοινοτικού Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινοτικών Δικαιωμάτων στο ελληνικό κοινωνικό δίκαιο, ΔτΑ 1/ 1999, σελ. 49 επ., Ν. Φραγκάκης, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΝοΒ 2002, Τόμος 50, Τεύχος 8, σελ. 91 επ., Χ. Ροζάκης, Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλέγμα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη, ΕΕΕυρΔ Ειδικό Τεύχος 2001, Αφιέρωμα στον Κ. Ιωάννου, σελ. 430 επ.

³¹. Έγινε στη Νίκαια στις 7- 9 Δεκεμβρίου 2000.

³². Βλ. Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης, C- 364/ 18.12.2000, όπως το ανωτέρω κείμενο αναπαράχθηκε και προσαρμόστηκε στις 12.12.2007. Βλ. και Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης, C- 326/ 26.10.2012, Β. Σκουρής, Συνθήκη της Λισσαβόνας, Ερμηνεία κατ’ άρθρον, Σάκκουλας 2020, σελ. 98 επ.

³³. Βλ. Ν. Φραγκάκης, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΝοΒ 2002, Τόμος 50, Τεύχος 8, σελ. 91 επ., Γ. Παπαδημητρίου, Η συνάρθρωση της εθνικής, της διεθνούς και της ενωσιακής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη, ΝοΒ 2004, Τόμος 52, Τεύχος 7, σελ. 73 επ., Γ. Παπαδημητρίου, Η συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Σάκκουλας 2002, σελ. 62 επ., Γ. Παπαδημητρίου, Συνταγματικές Μελέτες, Τόμος 4^{ος}, Σάκκουλας 2010.

³⁴. Στα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Νίκαιας τονίζεται ότι *“...Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει την ικανοποίησή του για την από κοινού διακήρυξη, από το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Επιτροπή, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων που συγκεντρώνει στο ίδιο κείμενο τα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα καθώς και τα δικαιώματα της κοινωνίας των πολιτών, τα οποία έως σήμερα ήταν διατυπωμένα σε διάφορες πηγές, διεθνείς, ευρωπαϊκές και εθνικές. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιθυμεί να τύχει ο Χάρτης της ευρύτερης δυνατής διάδοσης στους πολίτες της Ένωσης. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της Κολωνίας, το ζήτημα της εμφάνισης του Χάρτη θα εξεταστεί αργότερα...”*. Περαιτέρω τονίζεται ότι *“...το καθεστώς του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που διακηρύχθηκε στην Νίκαια, σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κολωνίας...”*. Βλ. Γ. Παπαδημητρίου, Δεσμευτική ισχύς του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ΕΕΕυρΔ 2/ 2002, σελ. 213 επ.

αναπόσπαστο τμήμα των Συνθηκών, έχοντας το ίδιο νομικό κύρος³⁵. Ως επί τω πλείστω, τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται, είναι παρόμοια με τα αντίστοιχα δικαιώματα που προστατεύονται και στην ΕΣΔΑ όπως συνάγεται από μια σύντομη επισκόπηση των διατάξεων του Χάρτη³⁶. Ωστόσο ο Χάρτης περιλαμβάνει και έτερα δικαιώματα, τα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται στις διατάξεις της ΕΣΔΑ, αποσκοπώντας σε μια όσο το δυνατόν ευρύτερη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³⁷.

Μεταξύ της ΕΣΔΑ και του Χάρτη υφίσταται όχι μια τυπική, αλλά μια ουσιαστική σχέση διασύνδεσης. Στη διάταξη του άρθρου 52 παρ. 3 του Χάρτη, επισημαίνεται ρητώς ότι δικαιώματα του Χάρτη που αντιστοιχούν σε δικαιώματα ήδη κατοχυρωμένα στην ΕΣΔΑ, έχουν την ίδια έννοια και εμβέλεια με αυτά. Σημειωτέον ότι ο ρόλος της ΕΣΔΑ, ως πηγής γενικών αρχών του δικαίου, κατοχυρώνεται ρητώς και στο άρθρο 6 παρ. 3 ΣΕΕ. Εν προκειμένω, όμως, ήτοι στον Χάρτη, η οριζόντια διάταξη του άρθρου 52 καθιερώνει την αποκαλούμενη “επιταγή ομογένειας” με την ανωτέρω Σύμβαση. Στις οικείες δε Επεξηγήσεις³⁸, τις οποίες θα πρέπει να λαμβάνουν δεόντως υπόψιν τα δικαστήρια της Ένωσης και τα εθνικά δικαστήρια κατά την παρ. 7 του άρθρου 52, υφίσταται πλήρης καταγραφή των κοινών δικαιωμάτων του Χάρτη και της ΕΣΔΑ. Δυνάμει της υπό κρίση διατάξεως, η προστασία που παρέχει ο Χάρτης δεν επιτρέπεται να υπολείπεται της προστασίας που εξασφαλίζει η ΕΣΔΑ. Εν προκειμένω επιχειρείται η αναβάθμιση της σημασίας της ΕΣΔΑ και η εναρμόνιση της προστασίας που παρέχουν αφενός ο Χάρτης και αφετέρου η ΕΣΔΑ, ούτως ώστε να μην υφίστανται αποκλίσεις στον τομέα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου, δίχως ωστόσο να πλήττεται η αυτονομία,

³⁵. Βλ. Β. Σκουρής, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ’ άρθρον, Σάκκουλας 2020, σελ. 98 επ., Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ’ άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 2 επ.

³⁶. Βλ. Μ. Claes- S. Imamovic, National Courts in the New European Fundamental Rights Architecture, σε Β. Kosta, Ν. Skouteris and V. Tzevelekos, The EU Accession to the ECHR, Hart Publishing, 2014, σελ. 163 επ., Β. Χριστιανός, Συνθήκη ΕΕ & ΣΛΕΕ: κατ’ άρθρο ερμηνεία, Νομική Βιβλιοθήκη 2012, σελ. 35 επ., ΑΙ.- Ιωάν. Κargopoulos, The presumption of equivalent protection rebutted: the right to a fair trial in criminal proceedings in relation to ECHR and EU Law, σε Human Rights Law in Europe: The Influence, Overlaps and Contradictions of the EU and the ECHR, Routledge Research in Human Rights Law, 2014, σελ. 104 επ.

³⁷. Μ. Janis, R. Kay and Α. Bradley, European human rights law. Texts and materials, 3rd edition., Oxford University Press, 2008, σελ. 738 επ., ΑΙ.- Ιωάν. Κargopoulos, The presumption of equivalent protection rebutted: the right to a fair trial in criminal proceedings in relation to ECHR and EU Law, σε Human Rights Law in Europe: The Influence, Overlaps and Contradictions of the EU and the ECHR, Routledge Research in Human Rights Law, 2014, σελ. 104 επ. W. Weiß, Human Rights in the EU: rethinking the role of the European Convention on Human Rights after Lisbon, European Constitutional Law Review 7, 2011, σελ. 64 επ., V. Skouris, The EU system of judicial protection after the Treaty of Lisbon: a first evaluation, Croatian Yearbook of European Law and Policy 7, 2011, σελ. 1 επ., Α. Balfour, Eliminating conflicting interpretations of the European Convention on Human Rights by the European Court of Justice and the European Court of Human Rights: the PDIQ system as a preventative solution, Intercultural Human Rights Law Review 2, 2007, σελ. 183 επ.

³⁸. ΕΕ C 303/ 14.12.2007, σελ. 17 επ.

υπεροχή, ενότητα και αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης. Δύναται δε να παρέχεται υψηλότερου επιπέδου προστασία δυνάμει των διατάξεων του ενωσιακού δικαίου³⁹.

Τα ανωτέρω, και ιδίως η εναρμόνιση των συστημάτων προστασίας και η προσπάθεια επίτευξης ενός ουσιαστικού διαλόγου και αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ, καθίσταται επιτακτικότερη κατόπιν της αρνητικής γνωμοδότησεως του ΔΕΕ 2/2013⁴⁰, με την οποία απετράπη η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ, παρά τη ρητή πρόβλεψη του άρθρου 6 παρ. 2 ΣΕΕ, γεγονός το οποίο προκάλεσε προστριβές και εντάσεις μεταξύ των ανωτέρω Δικαστηρίων επί σειρά ετών.

Πέραν των ανωτέρω, στη διάταξη του άρθρου 52 παρ. 1 του Χάρτη θεσπίζονται ρητώς οι όροι κάθε περιορισμού, στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζονται δυνάμει αυτού. Συγκεκριμένα, απαιτείται να προβλέπεται ρητώς στο νόμο, και να σέβεται το περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων. Όπως αναφέρεται στην Επεξήγηση επί του άρθρου αυτού, η σχετική διατύπωση εμπνέεται από την μέχρι τότε νομολογία του ΔΕΚ. Ουσιαστικά, πάντως, οι όροι αυτοί είναι ανάλογοι με εκείνους που νομολογεί το ΕΔΔΑ, για τον περιορισμό των αντίστοιχων δικαιωμάτων. Ειδικότερα, περιορισμοί επιτρέπεται να επιβάλλονται μόνο εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε σκοπούς γενικού ενδιαφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων. Τηρουμένης δε της αρχής της αναλογικότητας, η οποία θεωρείται θεμελιώδης εγγύηση του κράτους δικαίου, ο σκοπός του περιορισμού πρέπει να είναι θεμιτός, ο δε περιορισμός να είναι κατάλληλος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, υπό την έννοια ότι είναι πρόσφορος και ικανός για την επίτευξή του. Περαιτέρω, πρέπει να είναι αναγκαίος, ήτοι ο επιδιωκόμενος στόχος να μην μπορεί να επιτευχθεί με λιγότερο επαχθέστερο μέσο, ενώ πρέπει να διατυπώνεται με σαφείς και ακριβείς κανόνες, να είναι αντικειμενικός και απρόσωπος, και να μην εισάγει διακρίσεις⁴¹. Ο δε ρόλος του δικαστή κατά την εκτίμηση της αναλογικότητας περιορίζεται στον έλεγχο της μη υπέρβασης των ακραίων ορίων από τον νομοθέτη.

³⁹. Βλ. Ν. Κανελλοπούλου- Μαλούχου σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 634 επ., Β. Σκουρής, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ' άρθρον, Σάκκουλας 2020, σελ. 2377 επ., ΑΙ.- Ιωάν. Καραγιάννης, The presumption of equivalent protection rebutted: the right to a fair trial in criminal proceedings in relation to ECHR and EU Law, σε Human Rights Law in Europe: The Influence, Overlaps and Contradictions of the EU and the ECHR, Routledge Research in Human Rights Law, 2014, σελ. 104 επ.

⁴⁰. Βλ. Γνωμοδότηση 2/ 13, ΔΕΕ 18.12.2014 Βλ., όλως ενδεικτικώς, Μ. Kettunen, Legitimizing European Criminal Law, Justifications and Restrictions, Springer 2020, σελ. 197 επ.

⁴¹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Βλ. Ν. Κανελλοπούλου- Μαλούχου σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 634 επ., Β. Σκουρής, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ' άρθρον, Σάκκουλας 2020, σελ. 2377 επ.

Στη διάταξη του άρθρου 47 του Χάρτη κατοχυρώνεται το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου, καθώς και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Εν συνεχεία, στις διατάξεις του άρθρου 48 του Χάρτη κατοχυρώνεται το τεκμήριο αθωότητας καθώς και πλείστα άλλα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου. Στη διάταξη του άρθρου 48 παρ. 1 κατοχυρώνεται, κατ' αντιστοιχία με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ, όπως προκύπτει και από τις Επεξηγήσεις του Χάρτη⁴², το τεκμήριο αθωότητας, ενώ στη διάταξη του άρθρου 48 παρ. 2 κατοχυρώνονται άλλες δικονομικές εγγυήσεις και δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, κατ' αντιστοιχία με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ⁴³.

Ειδικότερα, η διάταξη του άρθρου 48 παρ. 1 προϋποθέτει την ύπαρξη εκκρεμούς “ποινικής” κατηγορίας. Ως προς την έννοια της ποινικής φύσης της κατηγορίας, η οποία έχει αναχθεί σε αυτοτελή έννοια του δικαίου της Ένωσης, το ΔΕΕ έχει υιοθετήσει τα κριτήρια Engel της νομολογίας του ΕΔΔΑ, αρχής γενομένης από την απόφαση Bonda⁴⁴. Συνεπώς για την εκτίμηση του “ποινικού” χαρακτήρα της κατηγορίας δεν λαμβάνεται αποκλειστικώς υπόψιν ο χαρακτηρισμός της διαδικασίας υπό την σκοπιά της εσωτερικής έννομης τάξης. Ως εκ τούτου, το τεκμήριο αθωότητας τυγχάνει εφαρμογής και σε διαδικασίες που χαρακτηρίζονται μεν ως διοικητικές, πλην όμως πληρούν τα κριτήρια που τίθενται από τη νομολογία του ΕΔΔΑ, όπως αυτή λαμβάνεται υπόψιν ένεκα της ρήτρας ομοιογένειας του άρθρου 52 παρ. 3 του Χάρτη, κατά την ερμηνεία και εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ, και φέρουν ποινικό χαρακτήρα. Δυνάμει των ανωτέρω, εμπίπτουν όλες οι διαδικασίες όπου επιβάλλονται διοικητικά πρόστιμα από την Επιτροπή, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, όπως στον τομέα του Ανταγωνισμού, καθώς και άλλες περιπτώσεις⁴⁵. Περαιτέρω, εμπίπτουν και προληπτικά μέτρα που επιβάλλονται από τον OLAF, κατά τη διενέργεια ερευνών για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, καθώς

⁴². ΕΕ C 303/ 14.12.2007, σελ. 17 επ.

⁴³. Βλ., Ολ. Τσόλκα σε σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 514 επ

⁴⁴. Βλ., σχετικώς, Απόφαση ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως) 5.6.2012, Υπόθεση C- 489/ 10 Bonda, όπου ως κριτήρια καταγράφονται τα κάτωθι: **1.** ο χαρακτηρισμός της παραβάσεως κατά το εθνικό δίκαιο, **2.** η φύση της παραβάσεως και **3.** ο βαθμός αυστηρότητας της κυρώσεως η οποία ενδέχεται να επιβληθεί στον ενδιαφερόμενο.

⁴⁵ Φερελπείν στην περίπτωση περιοδικών χρηματικών ποινών, φερόντων τα χαρακτηριστικά μέσου εξαναγκασμού προς άρση παραβάσεων και συμμόρφωση με τις επιταγές και αποφάσεις της Επιτροπής, στον τομέα του ΦΠΑ, στον τομέα της κατάχρησης της αγοράς, καθώς και στην περίπτωση παραβάσεων οδικής κυκλοφορίας. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ολ. Τσόλκα σε σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 514 επ, Θ. Παπακυριάκου σε Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι- Θ. Παπακυριάκου, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου, Β' Έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 299 επ., Θ. Παπακυριάκου, σε Β. Σκουρής, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ' άρθρον, Σάκκουλας 2020, σελ. 2377 επ.

και πράξεις εθνικών διοικητικών οργάνων, ιδίως στην περίπτωση της φορολογικής διοίκησης.

Εν συνεχεία, στη διάταξη του άρθρου 48 παρ. 2 του Χάρτη κατοχυρώνονται πλείστες άλλες δικονομικές εγγυήσεις και δικονομικά δικαιώματα, κατ' αντιστοιχία με τα δικαιώματα υπεράσπισης της διατάξεως του άρθρου 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ, όπως συνάγεται σαφώς και από τις Επεξηγήσεις του Χάρτη. Στην εμβέλεια της εν λόγω διατάξεως υπάγονται διαδικασίες διοικητικές⁴⁶, εκ πρώτης όψεως, οι οποίες όμως φέρουν ποινικό χαρακτήρα, σύμφωνα με όσα έχουν αναπτυχθεί ανωτέρω.

Αναφορικά δε με το εύρος προστασίας, στην εν λόγω διάταξη εμπίπτουν όλα τα δικονομικά δικαιώματα⁴⁷, τα οποία απαριθμούνται ρητώς στη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ, ενώ δύναται να παρέχεται ευρύτερη προστασία κατά τη διάταξη του άρθρου 52 παρ. 3 του Χάρτη. Σημειωτέον ότι πλέον, για τα περισσότερα από τα ανωτέρω δικαιώματα έχουν εκδοθεί Οδηγίες, με τις οποίες αποσκοπείται η περαιτέρω εναρμόνιση και προστασία των θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων εντός του ΧΕΑΔ.

Οι διατάξεις του Χάρτη, δυνάμει του άρθρου 51 παρ. 1 ΧΘΔΕΕ, δεσμεύουν, τηρουμένης της αρχής της επικουρικότητας, τα θεσμικά και λοιπά όργανα και οργανισμούς της Ένωσης, στα οποία και απευθύνονται. Τα κράτη μέλη δεσμεύονται μόνον όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης⁴⁸. Συνεπώς ο Χάρτης δεν έχει χαρακτήρα γενικής εφαρμογής, ήτοι για κάθε εσωτερική υπόθεση, όπως η ΕΣΔΑ. Εν τούτοις, το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι πληρούται η ανωτέρω προϋπόθεση, όταν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν εθνικές

⁴⁶. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει η κα. Ολ. Τσόλκα στη θεωρία παρατηρείται μια διάσταση απόψεων όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της διατάξεως του άρθρου 48 παρ. 2 του Χάρτη και της διατάξεως του άρθρου 41 του Χάρτη, σε περιπτώσεις διοικητικών διαδικασιών ποινικής φύσεως που διενεργούνται από θεσμικά και λοιπά όργανα και οργανισμούς της Ένωσης. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι οι εν λόγω διαδικασίες εμπίπτουν στη διάταξη του άρθρου 48 παρ. 2 του Χάρτη, ενώ άλλοι ότι εμπίπτουν στη διάταξη του άρθρου 41 του Χάρτη. Βλ. σχετικώς, Ολ. Τσόλκα σε σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 514 επ. Το όλο ζήτημα φαίνεται να επιλύεται με την απόφαση της μείζονας συνθέσεως του ΔΕΕ της 2.2.2021, Υπόθεση C-481/19, DB κατά Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob), όπου το ΔΕΕ αναγνώρισε ρητώς ότι στην εμβέλεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο άρθρο 47 του Χάρτη και 48 του Χάρτη, δυνάμει και της νομολογίας του ΕΔΔΑ, που λαμβάνεται υπόψιν ένεκα της ρήτρας ομοιογένειας του άρθρου 52 παρ. 3 του Χάρτη, εμπίπτουν και διοικητικές διαδικασίες, από τις οποίες δύναται είτε να επιβληθούν κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα, είτε να στοιχειοθετεί ποινική ευθύνη του φυσικού προσώπου, ένεκα των στοιχείων και πληροφοριών που συνελέχθησαν στα πλαίσια της διενεργούμενης έρευνας. Περαιτέρω, απεφάνθη ότι το δικαίωμα σιωπής φυσικού προσώπου το οποίο "κατηγορείται" στα πλαίσια διοικητικής διαδικασίας, όπως αυτό κατοχυρώνεται στα άρθρα 47 του Χάρτη και 48 του Χάρτη, αποτρέπει την επιβολή κυρώσεων στο εν λόγω πρόσωπο, ένεκα αρνήσεώς του να παράσχει στην αρμόδια δυνάμει της οδηγίας 2003/6 ή του κανονισμού 596/2014 εποπτική αρχή απαντήσεις από τις οποίες ενδέχεται να προκύψει η ευθύνη του για παράβαση που τιμωρείται με διοικητικές κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα ή να στοιχειοθετηθεί ποινική ευθύνη του.

⁴⁷. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Δικαιώματα των κατηγορουμένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Π. Ν. Σάκκουλας 2017.

⁴⁸. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Χ. Ταγαράς σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 579 επ., Β. Σκουρής, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ' άρθρον, Σάκκουλας 2020, σελ. 2371 επ.

διατάξεις, οι οποίες αντικειμενικά, έστω και εν μέρει, εξυπηρετούν την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Συνεπώς δεσμεύονται και σε αυτές τις περιπτώσεις, από τις διατάξεις του Χάρτη.

3. Η οριζόντια διάταξη του άρθρου 53 ΧΘΔ της ΕΕ.

Δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 53 του Χάρτη, επιδιώκεται η αποσαφήνιση της σχέσεως μεταξύ της προστασίας που προσφέρει ο Χάρτης, με την αντίστοιχη προστασία που καθιερώνουν οι διεθνείς Συνθήκες, όπως η ΕΣΔΑ και τα εθνικά Συντάγματα. Σε περίπτωση που τα κράτη μέλη εφαρμόζουν δίκαιο της Ένωσης, κατά τη διάταξη του άρθρου 51 παρ. 1 του Χάρτη, ισχύουν παράλληλα τα δικαιώματα του Χάρτη και του εθνικού Συντάγματος. Η συγχρονική αυτή ισχύς, εντός της εσωτερικής έννομης τάξης των κρατών μελών, δε δημιουργεί ζητήματα όταν τα εν λόγω συστήματα συνυπάρχουν αρμονικώς και συμβαδίζουν⁴⁹.

Ζήτημα γεννάται όταν κάποιο από τα συστήματα αυτά προσφέρει μεγαλύτερη προστασία. Πολλές φορές τα εθνικά δικαστήρια, επικαλούνται τη διάταξη του άρθρου 53 του Χάρτη, τονίζοντας ότι τα εθνικά τους Συντάγματα, δυνάμει και της ΕΣΔΑ που αποτελεί τμήμα του εθνικού δικαίου, παρέχουν ευρύτερη προστασία έναντι του ενωσιακού δικαίου, προτάσσοντας έτσι την εφαρμογή των εθνικών τους διατάξεων⁵⁰. Ωστόσο, σύμφωνα με το ΔΕΕ, η προτεραιότητα ως προς την εφαρμογή της εθνικής διατάξεως δίδεται μόνο όταν αυτή δεν θεωρείται ικανό να θίξει την υπεροχή, ενότητα και αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου⁵¹. Σύμφωνα με άλλη θεώρηση κάτι τέτοιο καθίσταται δυνατό μόνο όταν η διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών είναι μεγάλη και η πλευρά του κράτους μέλους μπορεί να υποστηρίξει πειστικά ότι η ενωσιακή προσέγγιση προσκρούει στον φραγμό της εθνικής ταυτότητας⁵². Σε πεδία αρμοδιότητας όπου υφίσταται πλήρης εναρμόνιση δεν δύναται να θεωρηθεί ότι αφήνονται μεγάλα περιθώρια για ευρύτερη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο εθνικό κράτος. Συνεπώς το όλο ζήτημα ανακύπτει σε πεδία όπου δεν υφίσταται εναρμόνιση⁵³. Πάντως, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν ότι δεν δύναται να θίγονται οι επιταγές που ανάγονται στη δράση της Ένωσης και

⁴⁹. Βλ. Ευγ. Σαχπεκίδου σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 650 επ., Β. Σκουρής, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ' άρθρον, Σάκκουλας 2020, σελ. 2382 επ.

⁵⁰. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Αρ. Τζαννετής, Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης, Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανώτατων Συνταγματικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων, ΠοινΧρ 2019, σελ. 321 επ.

⁵¹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Απόφαση ΔΕΚ 15.7.1964, Υπόθεση C- 66/ 1966, Costa Vs ENEL, Απόφαση ΔΕΕ 26.2.2013, Υπόθεση C- 399/ 2011, Melloni, Απόφαση ΔΕΕ 8.9.2015, Υπόθεση C- 105/ 2014, Taricco, Απόφαση ΔΕΕ 5.12.2017, Υπόθεση C- 42/ 2017, M.A.S και M.B. (Taricco II).

⁵². Βλ., όλως ενδεικτικώς, Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Yves Bot, της 18.7.2017, επί της Υποθέσεως C- 42/ 2017, ιδίως τις Σκέψεις 159- 163, και 169- 175.

⁵³. Βλ., όλως ενδεικτικώς, M. Kettunen, Legitimizing European Criminal Law, Justifications and Restrictions, Springer 2020, σελ. 17 επ.

στην ιδιαιτερότητα του δικαίου της. Εξαιρέσεις δύναται να υφίστανται σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις που κρίνονται *ad hoc*, όπου θίγεται ο πυρήνας θεμελιώδους δικαιώματος, ενώ προσφέρεται μεγαλύτερη προστασία από το εθνικό Σύνταγμα, και μόνο όπου δεν υφίσταται πλήρης εναρμόνιση, καθώς δεν δύναται να θίγεται η υπεροχή του ενωσιακού δικαίου⁵⁴.

Εν κατακλείδι, χρήζει να επισημανθεί ότι με τις διατάξεις του άρθρου 52 του Χάρτη επιχειρήθηκε, εμμέσως, να επιλυθεί το όλο ζήτημα της σύγκρουσης μεταξύ ΕΣΔΑ και Χάρτη, καθότι ο τελευταίος θα πρέπει να παρέχει προστασία, τουλάχιστον ισοδύναμη με την αντίστοιχη της ΕΣΔΑ. Ως εκ τούτων, το πρόβλημα έγκειται, κυρίως, στη σχέση μεταξύ Χάρτη και εθνικών Συνταγμάτων.

⁵⁴. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Απόφαση ΔΕΕ 23.11.2021, Υπόθεση C- 564/ 2019, και ιδίως τις Σκέψεις 121- 138.

II. Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου ως συστατικό στοιχείο της δίκαιης δίκης.

1. ΕΣΔΑ και συναφής νομολογία του ΕΔΔΑ.

1.1. Κανονιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος.

Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου, ήτοι το δικαίωμά του σε αυτοπρόσωπη εμφάνιση, στη δίκη έχει διφυή χαρακτήρα. Συνιστά ένα θεμελιώδες δικονομικό δικαίωμα, εκ του οποίου εκπορεύονται άλλα δικονομικά δικαιώματα, σε όλες τις έννομες τάξεις. Ωστόσο, παραλλήλως αποτελεί και θεμελιώδη δικονομική υποχρέωση⁵⁵. Η εμφάνιση και παράσταση του κατηγορουμένου κατά τη διεξαγωγή της ποινικής διαδικασίας κρίνεται αναγκαία, τόσο για την εύρεση της ουσιαστικής αλήθειας⁵⁶, όσο και για την άσκηση των υπερασπιστικών του δικαιωμάτων⁵⁷, τα οποία καθίστανται εν αμφιβόλω τόσο εν τη απουσία του, όσο και όταν δεν κατανοεί πλήρως και επαρκώς την διεξαγωγή της διαδικασίας και συνεπώς δεν δύναται να συμμετάσχει επί της ουσίας⁵⁸.

Πολλάκις το ανωτέρω δικαίωμα συγχέεται με το δικαίωμα σε δημόσια ακρόαση⁵⁹, ενώ η πεμπτούσια του έγκειται στη δυνατότητα του κατηγορουμένου να υπερασπίσει τον εαυτό του, να εξετάσει και να προτείνει προς εξέταση μάρτυρες, καθώς και να συμμετάσχει ενεργώς κατά την επί ακροατηρίου διαδικασία, γεγονός το οποίο προϋποθέτει ότι η διαδικασία διεξάγεται σε γλώσσα, και υπό όρους, που κατανοεί πλήρως⁶⁰.

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, το δικαίωμα σε αυτοπρόσωπη εμφάνιση χρήζει να τυγχάνει πλήρους εφαρμογής και προστασίας κατά την εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο

⁵⁵. Στην ελληνική έννομη τάξη απορρέει ευθέως από το δικαίωμα ακροάσεως, όπως κατοχυρώνεται ρητώς στη διάταξη του άρθρου 20 παρ. 1 Συντάγματος. Σύμφωνα με τον Ν. Λίβο αποτελεί προσωποπαγές δικαίωμα σε Ν. Λίβος, Η διαδικασία στο ακροατήριο και εκπροσώπηση του κατηγορουμένου κατ' αυτή, ΠοινΧρ 2006, σελ. 1000. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ν. Δημητράτος, Η αρχή της αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου και η δια πληρεξουσίου παράσταση στο ποινικό δικονομικό μας σύστημα, ΠοινΧρ 2003, σελ. 574, Η. Αναγνωστόπουλος, Αυτοπρόσωπη εμφάνιση και δικαστική ακρόαση του κατηγορουμένου, ΝοΒ 2002, σελ. 491 επ., Ο. Pullicino- M. Bassini, Personal Participation and Trials in Absentia. A Comparative Constitutional Law, σε S. Quattrocolo- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019, σελ. 527 επ., S. Quattrocolo, Participatory Rights in Criminal Justice. Similarities and Divergences within the Framework of European Law, σε S. Quattrocolo- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019, σελ. 449 επ.

⁵⁶. Είναι σε άμεση συνάρτηση και συνάφεια με την αρχή της αμεσότητας, Δ. Σπινέλλης, Η απουσία του κατηγορουμένου για πλημμέλημα από τη δίκη στο ακροατήριο, ΠοινΧρ 2001, σελ. 1057.

⁵⁷. Στηρίζεται στο δικαίωμα ακροάσεως που κατοχυρώνεται στο αρ. 20 του Συντάγματος και στη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ, Δ. Σπινέλλης, Η απουσία του κατηγορουμένου για πλημμέλημα από τη δίκη στο ακροατήριο, ΠοινΧρ 2001, σελ. 1057.

⁵⁸. S. Gless, Transnational Cooperation in Criminal Matters and the Guarantee of a Fair Trial: Approaches to a General Principle, Utrecht Law Review, Volume 9, Issue 4 (September) 2013.

⁵⁹. Βλ. όλως ενδεικτικώς, Υπόθεση Colozza Vs Italy (Application no. 9024/80), Απόφαση της 12^{ης}.2.1985.

⁶⁰. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Guide on Article 6 of the Convention- Right to a Fair Trial, European Court of Human Rights.

βαθμό. Ωστόσο δεν απαιτείται υποχρεωτικώς η αυτοπρόσωπη παρουσία του κατά την εκδίκαση σε δεύτερο βαθμό, κατόπιν ασκήσεως εφέσεως, πολλώ δε μάλλον κατά την εκδίκαση ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου, κατόπιν ασκήσεως αναιρέσεως, και συνεπώς η μη αυτοπρόσωπη εμφάνισή του δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου παραβίαση της διατάξεως του άρθρου 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ. Ειδικότερα, δεν καθίσταται απαραίτητη η αυτοπρόσωπη εμφάνιση του κατηγορουμένου στην κατ' έφεση δίκη, υπό την προϋπόθεση ότι παραστάθηκε αυτοπροσώπως κατά την εκδίκαση της υποθέσεως ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, όταν το δικαστήριο δεν υπεισέρχεται εκ νέου στην ουσία της υποθέσεως και δεν κρίνει επί οψιγενών στοιχείων και γεγονότων που εισφέρονται το πρώτον ενώπιόν του, αλλά είτε προβαίνει σε ορθότερο νομικό χαρακτηρισμό της πράξης είτε σε ορθή ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικής ποινικής διάταξης, δίχως επίδραση στο διατακτικό της αποφάσεως και στην κρίση περί της αθωότητας ή της ενοχής του κατηγορουμένου⁶¹.

Εν αντιθέσει, το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί ότι η αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου καθίσταται επιτακτική στην περίπτωση που εξετάζεται εκ νέου και επί της ουσίας η υπόθεση, όπου συντελείται επανεκτίμηση των πραγματικών και νομικών γεγονότων και δύναται να προσκομιστούν νέα αποδεικτικά στοιχεία. Οι ανωτέρω δε επισημάνσεις ισχύουν και στην περίπτωση όπου η υπόθεση εκδικάζεται ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου, εκάστου κράτους μέλους, κατόπιν ασκήσεως αναιρέσεως.. Σημειωτέον ότι αυτοπρόσωπη εμφάνιση του κατηγορουμένου επιτρέπεται και στην περίπτωση όπου ασκείται έφεση ή αναίρεση κατά αθωωτικής απόφασης^{62 63}.

Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί ότι στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω δικαιώματος εμπίπτει και το στάδιο της προδικασίας. Εν τούτοις η επιλογή των μέσων προς διασφάλιση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη⁶⁴ και η δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος σε αυτοπρόσωπη παράσταση, στις διάφορες διαδικαστικές πράξεις της προδικασίας, επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών. Η διεξαγωγή της

⁶¹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Υπόθεση *Hermi Vs Italy* (Application no. 18114/02), Απόφαση της 18^{ης}.10.2006, Υπόθεση *Monnell and Morris vs United Kingdom* (Application no. 9562/ 81, 9818/ 82), Απόφαση της 2.3.1987, Υπόθεση *Sutter vs Switzerland* (Application no. 8209/78), Απόφαση της 22.2.1984, Υπόθεση *Faig Mammadov vs Azerbaijan* (Application no. 60802/2009), Απόφαση της 26.1.2017, *Guide on Article 6 of the Convention-Right to a Fair Trial*, European Court of Human Rights, Sarah Summers, Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing 2007

⁶². Σημειωτέον ότι δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 368 ΚΠΔ, στην ελληνική έννομη τάξη αθωωτική θεωρείται και η απόφαση περί δικαστικής άφεσης της ποινής καθώς και η απόφαση περί απαλλαγής λόγω έμπρακτης μετάνοιας.

⁶³. Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ Απόφαση της 26.4.2016 Υπόθεση *Kashlev vs Estonia* (Application no. 22574/2008), ΕΔΔΑ Απόφαση της 20.3.2012 Υπόθεση *Serrano Contreras vs Spain* (Application no. 49183/2008).

⁶⁴. Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ Απόφαση της 24.5.1991 Υπόθεση *Quaranta vs Ελβετίας* (Application no. 12744/ 1987), ΕΔΔΑ Απόφαση της 24.11.1993 Υπόθεση *Imbrioscia vs Ελβετίας* (Application no. 13972/ 1988).

διαδικασίας δίχως την παρουσία του κατηγορουμένου δύναται να υφίσταται, φερειπείν, κατά τη επιβολή “περιοριστικών όρων”⁶⁵ ή τη λήψη άλλων κατάλληλων μέτρων, κατά την προδικασία και πριν την εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό. Ιδίως κατά το στάδιο της προδικασίας, σε αρκετές έννομες τάξεις η όλη διαδικασία διενεργείται *in camera*⁶⁶, δίχως δηλαδή να επιτρέπεται η αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου. Ωστόσο, και σε αυτό το στάδιο παρέχεται το δικαίωμα πληροφόρησης⁶⁷ και κατάθεσης εγγράφου υπομνήματος, όπου ο κατηγορούμενος δύναται να αντικρούσει τους εις βάρος του ισχυρισμούς, ενώ πολλάκις στην διεξαγωγή επιμέρους ανακριτικών πράξεων δύναται να παρίσταται ο συνήγορος υπεράσπισης, ο οποίος είναι επιφορτισμένος με την προάσπιση των δικονομικών δικαιωμάτων και εγγυήσεων του κατηγορουμένου, καθώς και με την επίβλεψη της όλης διαδικασίας⁶⁸. Περαιτέρω, χρήζει να κατοχυρώνεται το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης σε περίπτωση επιβολής προσωρινής κράτησης, καθώς αποτελεί την επαχθέστερη μορφή δικονομικού καταναγκασμού, όπου απαιτείται η αυτοπρόσωπη εμφάνισή του προς αξιολόγηση της προσωπικότητάς του, εν γένει, και ούτως ώστε να του παρέχεται η δυνατότητα να υπερασπιστεί τον εαυτό του, πριν την αποστέρηση, έστω και προσωρινώς, της ελευθερίας του.

Η αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου επιτρέπεται, σε αρκετές έννομες τάξεις, και στις αποκαλούμενες απλουστευμένες διαδικασίες, όπως φερειπείν στην περίπτωση ποινικής συνδιαλλαγής⁶⁹. Ειδικότερα, οι ανωτέρω διαδικασίες, ως επί το πλείστον, διεξάγονται πριν την επί ακροατηρίου διαδικασία, και αποσκοπούν “στην ικανοποίηση του παθόντος και την αποκατάσταση των ειρηνικών σχέσεων μεταξύ δράστη και θύματος και

⁶⁵. Στην ελληνική έννομη τάξη ανάλογη περίπτωση συντρέχει όταν φερειπείν διατάσσεται κατάσχεση ή δέσμευση περιουσιακών στοιχείων, κατά τις διατάξεις των άρθρων 260 ΚΠΔ και 261 ΚΠΔ, με βούλευμα του συμβουλίου πλημμελειοδικών.

⁶⁶. Στην ελληνική έννομη τάξη, κατά το στάδιο της διαδικασίας στα δικαστικά συμβούλια, δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 305 επ. ΚΠΔ, δεν επιτρέπεται η παράσταση του κατηγορουμένου ενώπιον των δικαστικών συμβουλίων, του παρέχεται όμως η δυνατότητα να υποβάλλει εγγράφως τις παρατηρήσεις του, κατόπιν λήψεως γνώσης της σχετικής εισαγγελικής πρότασης.

⁶⁷. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει εκδοθεί η Οδηγία 2012/29/ΕΕ της 25.10.2012, για τη θέσπιση ελάχιστων πρωτοτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων της εγκληματικότητας, η οποία αντικατέστησε την Απόφαση- Πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ, που ενσωματώθηκε με τον Ν. 4478/ 2017, ΦΕΚ Α’ 91/ 23.6.2017, www.e-nomothesia.gr, καθώς και η Οδηγία 2012/13/ΕΕ της 22.5.2012, σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, που ενσωματώθηκε με τον Ν. 4236/ 2014, ΦΕΚ Α’ 33/ 11.2.2014, www.e-nomothesia.gr

⁶⁸. Βλ., όλως ενδεικτικώς, S. Quattrocchio, *Participatory Rights in Criminal Justice. Similarities and Divergences within the Framework of European Law*, σε S. Quattrocchio- St. Ruggeri, *Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe*, Springer 2019, σελ. 449 επ.

⁶⁹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, S. Quattrocchio, *Participatory Rights in Criminal Justice. Similarities and Divergences within the Framework of European Law*, σε S. Quattrocchio- St. Ruggeri, *Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe*, Springer 2019, σελ. 449 επ.

έπεται η ποινική αξίωση της πολιτείας”⁷⁰. Ζήτημα ανακύπτει όταν η όλη διαδικασία διενεργείται εγγράφως, σε διαδικασίες που διενεργούνται αποκλειστικώς από τους πληρεξούσιους δικηγόρους, με τη σύμπραξη του δημόσιου λειτουργού, δίχως να παρέχεται η δυνατότητα στον κατηγορούμενο να παρίσταται αυτοπροσώπως και να συμμετέχει προφορικώς στην όλη διεξαγωγή της διαδικασίας, καθώς και στην επ’ ακροατηρίω επικύρωση αυτής. Εν προκειμένω, αμφισβητείται εάν “ικανοποιείται” η επιταγή που απορρέει από το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης⁷¹. Σημειωτέον ότι και στις ανωτέρω περιπτώσεις χρήζει να παρέχεται στον κατηγορούμενο το δικαίωμα ασκήσεως πρόσφορου και κατάλληλου ενδίκου μέσου ή ενδίκου βοηθήματος, δυνάμει του οποίου θα εξετάζεται εκ νέου η όλη υπόθεση είτε σε πρώτο είτε σε δεύτερο βαθμό, ενώπιον ακροατηρίου, όπου θα του παρέχεται η δυνατότητα αυτοπρόσωπης παράστασης.

Εν κατακλείδι, στην περίπτωση ποινικής διαταγής, η όλη διαδικασία, σε ορισμένες έννομες τάξεις, διεξάγεται εγγράφως, και δίχως να παρέχεται στον κατηγορούμενο η δυνατότητα να παρασταθεί αυτοπροσώπως και να αναπτύξει προφορικώς τους υπερασπιστικούς ισχυρισμούς του, ακόμη και κατά την έκδοσή της ενώπιον ακροατηρίου, σε όσα κράτη μέλη προβλέπεται ρητώς η ανωτέρω διαδικασία. Ο κατηγορούμενος ενημερώνεται το πρώτον για την εις βάρος του καταδικαστική απόφαση όταν του γνωστοποιείται, και είτε συντάσσεται με την ήδη εκδοθείσα απόφαση είτε εκφέρει, το πρώτον, αντιρρήσεις επ’ αυτής, ασκώντας το κατάλληλο ένδικο βοήθημα ούτως ώστε να δικασθεί εκ νέου η υπόθεση κατά την ακροαματική διαδικασία, σε πρώτο βαθμό, όπου χρήζει να διασφαλίζεται το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασής του.

⁷⁰. Βλ. Εισηγητική Έκθεση ΣχΚΠΔ “Επιτροπής Μανωλεδάκη”, σε Λ. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ’ άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 1690.

⁷¹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, S. Trechsel, Human rights in criminal proceedings, Oxford University Press 2005, σελ. 194 επ., St. Ruggeri, Inauditio reo Proceedings, Defence Rights, and Harmonisation Goals in the EU, Responses of the European Courts and New Perspectives of the EU Law, Eucrium 1/ 2016, σελ. 42 επ.

1.2. Προϋποθέσεις ερήμην εκδίκασης μιας υπόθεσης.

Το δικαίωμα αυτοπρόσωπης εμφάνισης αποτελεί προσωποπαγές δικαίωμα, πλην όμως δεν είναι απόλυτο, υπό την έννοια ότι ο κατηγορούμενος δύναται να παραιτηθεί από την άσκησή του, είτε ρητώς είτε σιωπηρώς, με αμετάκλητη και μη επιδεχόμενη αιρέσεως δήλωση βουλήσεως⁷², αρκεί να αποδεικνύεται με τρόπο που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση, να συνοδεύεται από ελάχιστες εγγυήσεις ανάλογα με τη σοβαρότητα της δηλώσεως και να μην προσκρούει σε λόγο υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος⁷³. Ως εκ τούτου, καθίσταται σαφές ότι δύναται να διεξαχθεί η ενώπιον του ακροατηρίου ποινική διαδικασία εν απουσία του κατηγορουμένου.

Στην περίπτωση κατηγορουμένου, ο οποίος τυγχάνει πρόσωπο γνωστής διαμονής, επιτρέπεται η εκδίκαση της υποθέσεως δίχως την αυτοπρόσωπη παράστασή του, κατόπιν παραιτήσεως από την άσκηση του δικαιώματος, υπό τις κάτωθι προϋποθέσεις, οι οποίες χρήζει να συντρέχουν σωρευτικώς. Καταρχήν, ο κατηγορούμενος θα πρέπει να έχει κλητευθεί νομίμως, εμπροθέσμως και προσηκόντως, ήτοι να του έχει επιδοθεί προσωπικώς κλήση προς εμφάνιση και παράσταση. Έπιπροσθέτως, χρήζει η επίδοση να έλαβε χώρα στον ίδιο τον κατηγορούμενο, και δεν αρκεί η πλασματική επίδοση⁷⁴, πολλώ δε μάλλον η έμμεση γνώση του κατηγορουμένου για την ημερομηνία εκδίκασης της υποθέσεως του. Ωστόσο σε περίπτωση επιδόσεως της κλήσεως προς εμφάνιση σε τρίτο πρόσωπο, το οποίο επωμίζεται της ευθύνης να ενημερώσει και να παραδώσει την κλήση στον κατηγορούμενο, οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να εξακριβώσουν ότι πράγματι παραδόθηκε στον κατηγορούμενο η κλήση προς εμφάνιση και ότι ενημερώθηκε πλήρως και επαρκώς ως προς τον χρόνο και τον τόπο διεξαγωγής της δίκης. Εν συνεχεία, απαιτείται ο κατηγορούμενος να έχει ενημερωθεί πλήρως για την εις βάρος του κατηγορία και εν γένει για την πορεία και την εξέλιξη της ποινικής

⁷². Βλ., όλως ενδεικτικώς, Thilo Marauhn, The right of the Accused to be Tried in his or her Presence, σε David Weissbrodt- Rudiger Wolfrum, The right to a Fair Trial, Springer 1998, Sarah Summers, Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing 2007, σελ. 97 επ., S. Quattrocchio, Participatory Rights in Criminal Justice. Similarities and Divergences within the Framework of European Law, σε S. Quattrocchio- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019, σελ. 449 επ., Guide on Article 6 of the Convention- Right to a Fair Trial, European Court of Human Rights

⁷³. Βλ., σχετικώς, Απόφαση ΕΔΔΑ 13.3.2018, Υπόθεση Vilches Coronado etc Vs Spain (Application no. 55517/2014), Απόφαση ΕΔΔΑ 1.3.2006, Υπόθεση Sejdicovic Vs Italy (Application no. 56581/2000).

⁷⁴. Περιπτώσεις πλασματικής επίδοσης στην ελληνική έννομη τάξη συνιστούν όσες περιγράφονται στις διατάξεις των άρθρων 155 παρ. 2 ΚΠΔ, 156 ΚΠΔ, και 157 ΚΠΔ. Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ Απόφαση της 18.5.2004 Υπόθεση Somogyi vs Italy (Application no. 27972/2001).

διαδικασίας⁷⁵, την ημερομηνία εκδίκασης της υποθέσεως, καθώς και για τις συνέπειες μη αυτοπρόσωπης παραστάσεως κατά την εκδίκαση αυτής.

Περαιτέρω, προϋπόθεση αποτελεί η ρητή ή σιωπηρή παραίτηση από την άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης εμφάνισης. Για την εγκυρότητα της παραιτήσεως από την άσκηση του δικαιώματος, δεν αρκεί η γνώση του κατηγορουμένου για την όλη πορεία της ποινικής διαδικασίας, καθώς, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, απαιτείται να του έχει γνωστοποιηθεί η ακριβής ημερομηνία και ο τόπος διεξαγωγής της δίκης. Σημειωτέον ότι σύμφωνα με παγιωμένη άποψη που επικρατούσε παλαιότερα στη νομολογία του ΕΔΔΑ δεν αρκεί η δήλωση του συνηγόρου υπεράσπισης ως προς την εγκυρότητα και τις έννομες συνέπειες της παραίτησης, γεγονός το οποίο απορρέει και από τον προσωποπαγή χαρακτήρα του δικαιώματος παράστασης⁷⁶. Πλέον η θέση του ΕΔΔΑ έχει αλλάξει ως προς το ανωτέρω ζήτημα και έχει κριθεί ότι επαρκεί και η δήλωση του συνηγόρου. Σε όσες δε περιπτώσεις δεν κατέστη εφικτό να παρασταθεί αυτοπροσώπως για λόγους ανεξάρτητους της βουλήσεώς του, φερεται να υφίσταται παραβίαση του δικαιώματος σε αυτοπρόσωπη εμφάνιση αποτελεί η έγκριση και μη αμφισβήτηση των διαδικαστικών πράξεων που διενεργήθηκαν εν τη απουσία του, καθώς και ότι δεν αιτήθηκε την εν τη παρουσία του επανάληψη αυτών. Η προϋπόθεση της ρητής ή σιωπηρής παραιτήσεως τυγχάνει διαφορετικής ερμηνείας, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, από την περίπτωση όπου ο κατηγορούμενος φυγοδικεί και δεν παρίσταται στην εκδίκαση της υποθέσεως⁷⁷.

Τέλος, απαραίτητη προϋπόθεση συνιστά η εκπροσώπηση του κατηγορουμένου, κατά τη διεξαγωγή της δίκης από συνήγορο υπεράσπισης. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, εκδίκαση της υποθέσεως δίχως αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου επιτρέπεται εφόσον ο κατηγορούμενος εκπροσωπείται νομίμως από συνήγορο, ο οποίος είτε έχει εξουσιοδοτηθεί εκουσίως από τον ίδιο να τον αντιπροσωπεύσει είτε έχει διοριστεί

⁷⁵. Φερεται να έχει ενημερωθεί για το περιεχόμενο των μαρτυρικών καταθέσεων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, για τη διενέργεια ερευνών, πραγματογνωμοσύνης κλπ.

⁷⁶. Σημειωτέον ότι ως προς το υπό κρίση ζήτημα, κατά το παρελθόν, υπήρχε διάσταση απόψεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του ΕΔΔΑ. Ειδικότερα, σύμφωνα με την πρώτη ακούσε η δήλωση παραίτησης να υποβληθεί και από τον συνήγορο υπεράσπισης, ενώ κατά το ΕΔΔΑ απαιτείται ρητώς η δήλωση παραίτησης εκ μέρους του κατηγορουμένου. Για περαιτέρω λεπτομέρειες ως προς το όλο ζήτημα, καθώς και για συναφή νομολογία βλ. Thilo Marauhn, *The right of the Accused to be Tried in his or her Presence*, σε David Weissbrodt- Rudiger Wolfrum, *The right to a Fair Trial*, Springer 1998.

⁷⁷. Βλ., όλως ενδεικτικώς, S. Ruggeri, *Participatory Rights in Criminal Proceedings- A Comparative Law Analysis from Human Rights Perspective*, σε S. Quattrocchio- S. Ruggeri, *Personal Participation in Criminal Proceedings*, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law, Springer 2019, σελ. 671 επ, *Guide on Article 6 of the Convention- Right to a Fair Trial*, European Court of Human Rights, Sarah Summers, *Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights*, Hart Publishing 2007.

νομίμως από την πολιτεία, υπό την προϋπόθεση ότι ο κατηγορούμενος έχει αποδεχθεί τον διορισμό του. Σημειωτέον ότι το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου δεν αντιφάσκει με το δικαίωμα εκπροσώπησης ή συμπαράστασης με συνήγορο υπεράσπισης, καθώς πρόκειται για διακριτά δικαιώματα, όπου το δικαίωμα για παράσταση συνδέεται με το δικαίωμα να είναι παρών κατά την ενώπιον του δικαστηρίου εξέταση και αξιολόγηση του αποδεικτικού υλικού, καθώς και των πραγματικών και νομικών περιστάσεων της υπόθεσης⁷⁸. Εν αντιθέσει, το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο συνίσταται στην παροχή νομικής βοήθειας, προς υπεράσπιση των δικονομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών του κατηγορουμένου, κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας. Είθισται δε σε αρκετές έννομες τάξεις, να χωρεί υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου, εκ μέρους του δικαστηρίου, στην περίπτωση όπου ο κατηγορούμενος δηλώσει ότι δεν διαθέτει συνήγορο, υπό την προϋπόθεση ότι ο κατηγορούμενος αποδέχεται να εκπροσωπηθεί από τον διοριζόμενο, εκ μέρους του δικαστηρίου, συνήγορο⁷⁹.

Πέραν της ανωτέρω περιπτώσεως, όπου ο κατηγορούμενος παραιτείται είτε ρητώς είτε σιωπηρώς από την άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης, περίπτωση εκδίκασης της υποθέσεως δίχως την αυτοπρόσωπη παράστασή του συντρέχει και όταν διατάσσεται από το δικαστήριο η βίαιη απομάκρυνσή του για λόγους δημόσιας τάξης και ασφάλειας⁸⁰. Το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί ότι η ανωτέρω περίπτωση εντάσσεται στις εξαιρέσεις κατά της οποίες χωρεί εκδίκαση της υποθέσεως δίχως την παρουσία του κατηγορουμένου. Συνεπώς δεν συνιστά παραβίαση των διατάξεων του άρθρου 6 παρ. 1 και 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ. Επιπροσθέτως, σε αρκετές έννομες τάξεις, επιτρέπεται εκδίκαση της υποθέσεως εν απουσία του κατηγορουμένου, όταν η κατηγορία συνίσταται σε λόγους δημόσιας ασφάλειας ή πρόκειται για πράξεις τρομοκρατίας, για τις οποίες, σύμφωνα με την έννομη τάξη που ασκεί τη δικαιοδοσία της κατά την εκδίκαση της υποθέσεως, διεξάγεται η όλη ποινική διαδικασία δίχως την αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου⁸¹. Εν προκειμένω, το ΕΔΔΑ έχει

⁷⁸. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Sarah Summers, Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing 2007

⁷⁹. Βλ. ΕΔΔΑ Απόφαση της 19.6.2012 Υπόθεση Sulejmani vs Albania (Application no. 16114/ 2010). Βλ., όλως ενδεικτικώς, όλως ενδεικτικώς, S. Ruggeri, Participatory Rights in Criminal Proceedings- A Comparative Law Analysis from Human Rights Perspective, σε S. Quattrocchio- S. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law, Springer 2019, σελ. 671 επ., Guide on Article 6 of the Convention- Right to a Fair Trial, European Court of Human Rights, Sarah Summers, Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing 2007.

⁸⁰. Βλ. ΕΔΔΑ Απόφαση της 10.1.2012 Υπόθεση Ananyev and Others vs Russia (Application no. 42525/ 2007, 60800/ 2008).

⁸¹. Βλ. όλως ενδεικτικώς, Thilo Marauhn, The right of the Accused to be Tried in his or her Presence, σε David Weissbrodt- Rudiger Wolfrum, The right to a Fair Trial, Springer 1998, όπου περαιτέρω επεξηγήσεις και παραπομπές.

αποφανθεί ότι η τουτοιοτρόπως διεξαγωγή της υποθέσεως συνιστά παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη⁸².

Στις περισσότερες έννομες τάξεις, ερήμην εκδίκαση της υποθέσεως διεξάγεται όταν ο κατηγορούμενος, πρόσωπο γνωστής διαμονής, δεν παρίσταται αυτοπροσώπως κατά την ενώπιον του ακροατηρίου διαδικασία, ενώ παραλλήλως δεν εκπροσωπείται από συνήγορο υπεράσπισης, τον οποίο έχει εξουσιοδοτήσει να τον αντιπροσωπεύσει. Στις ανωτέρω περιπτώσεις, οι οποίες συνιστούν εξαίρεση από τον γενικό κανόνα της αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου κατά την εκδίκαση της υποθέσεως, χρήζει να διασφαλίζονται πλήρως τα δικαιώματά του⁸³, ιδίως σε περίπτωση επιγενόμενης καταδίκης του. Τα ανωτέρω ισχύουν ανεξαρτήτως εάν ο κατηγορούμενος δεν παρίσταται αυτοπροσώπως, παραλλήλως δε δεν εκπροσωπείται από συνήγορο υπεράσπισης επειδή δεν του επεδέθη η κλήση προς εμφάνιση και συνεπώς δεν ενημερώθηκε για τη διεξαγωγή της δίκης ή επειδή ναι μεν του επεδόθη η κλήση, και είχε πλήρη ενημέρωση, πλην όμως αποφάσισε να μην παρασταθεί και να μην εκπροσωπηθεί από συνήγορο υπεράσπισης.

Στην περίπτωση κατηγορουμένου, ο οποίος τυγχάνει άτομο άγνωστης διαμονής, επιτρέπεται να διεξαχθεί η εκδίκαση της υποθέσεως όταν δεν ανευρέθη παρά τις προσπάθειες που κατέβαλαν οι αρχές και δεν ενημερώθηκε για την διεξαγωγή της δίκης για λόγους ανεξάρτητους της βουλήσεώς του. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, προκειμένου ένα άτομο να θεωρείται αγνώστου διαμονής, απαιτείται οι διωκτικές αρχές να έχουν εξαντλήσει όλα τα μέσα που διαθέτουν και να έχουν αναζητήσει τη διεύθυνση του κατηγορουμένου με όλους τους δυνατούς τρόπους, ούτως ώστε να του επιδοθεί προσωπικώς η κλήση προς εμφάνιση, φέροντας το βάρος απόδειξης ότι παρά τις προσπάθειες που κατέβαλαν ο κατηγορούμενος δεν ανευρέθη⁸⁴. Όταν ο κατηγορούμενος, είτε ρητώς είτε σιωπηρώς, έχει παραιτηθεί από την άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης, δεν ισχύει το ανωτέρω βάρος απόδειξης. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, στην ανωτέρω περίπτωση, δεν εξετάζεται ολοσχερώς και διεξοδικά το ζήτημα της επίδοσης και εάν όντως ο

⁸². Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ Απόφαση 19.2.2009, Υπόθεση A. et. al Vs United Kingdom (Application no. 3455/ 2005).

⁸³. UN Human Rights Committee, CCPR General Comment No 13 της 13^{ης} Απριλίου 1984, όπου στο άρθρο 11 αναφέρεται επί λέξει *“The Committee has not always received sufficient information concerning the protection of the right of the accused to be present during the determination of any charge against him nor how the legal system assures his right either to defend himself in person or to be assisted by counsel of his own choosing, or what arrangements are made if a person does not have sufficient means to pay for legal assistance. The accused or his lawyer must have the right to act diligently and fearlessly in pursuing all available defences and the right to challenge the conduct of the case if they believe it to be unfair. When exceptionally for justified reasons trials in absentia are held, strict observance of the rights of the defence is all the more necessary.”*

⁸⁴. Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ Απόφαση της 28.8.1991 Υπόθεση F.C.B. vs Italy (Application no. 12151/ 1986).

κατηγορούμενος είναι αγνώστου διαμονής ή αν οι αρμόδιες αρχές δεν εξάντλησαν όλα τα μέσα προς ανεύρεση της κατοικίας του, ούτως ώστε να του επιδώσουν προσωπικώς την κλήση προς εμφάνιση. Εν αντιθέσει, σε περίπτωση φυγοδικίας του κατηγορουμένου, όπου δεν έχει εκδηλωθεί ρητώς η βούληση παραιτήσεώς του από την άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης, παρότι δύναται να συναχθεί από την όλη στάση του, οι αρμόδιες αρχές φέρουν το βάρος απόδειξης ότι η φυγοδικία συνιστά επιδίωξη του κατηγορουμένου να μην παραστεί και λογοδοτήσει για την πράξη που του καταλογίζεται, και ότι η μη αυτοπρόσωπη παράστασή του δεν οφείλεται σε λόγους ανεξάρτητους της βουλήσεώς του⁸⁵.

⁸⁵. Αρ. Τζαννετής, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου στην ενωσιακή ποινική συνεργασία, Π. Ν. Σάκκουλας 2020, σελ. 184.

1.3. Ένδικα μέσα.

Στην περίπτωση κατηγορούμενου γνωστής διαμονής, στον οποίο δεν έχει επιδοθεί η κλήση προς εμφάνιση, καθώς και στην περίπτωση ατόμου “άγνωστης διαμονής”, στο οποίο δεν κατέστη εφικτό να επιδοθεί κλήση προς εμφάνιση για λόγους ανεξάρτητους της βουλήσεώς του, απαραίτητη προϋπόθεση για την ερήμην εκδίκαση της υποθέσεως, και εκτελεστότητα της αποφάσεως, αποτελεί η δυνατότητα ασκήσεως κατάλληλου και αποτελεσματικού ενδίκου μέσου, εφόσον του παραδοθεί εγγράφως η ερήμην καταδικαστική απόφαση και ενημερωθεί επ’ αυτής. Η ανωτέρω αίτηση αποσκοπεί στην εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό⁸⁶. Η άσκηση των ανωτέρω δικαιωμάτων, χρήζει να λαμβάνει χώρα πριν από την έκτιση της επιβληθείσας ποινής⁸⁷. Συνεπώς, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, στις ανωτέρω περιπτώσεις, η ερήμην εκδοθείσα απόφαση καθίσταται αμέσως εκτελεστή είτε όταν ο κατηγορούμενος δηλώσει ρητώς ότι δε θα προβεί στην άσκηση ενδίκου μέσου είτε όταν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία ασκήσεως αυτού.

Περαιτέρω, ένδικα μέσα, η άσκηση των οποίων αποσκοπεί στην εκφορά κρίσης επί της ουσίας της υπόθεσης, πρέπει να παρέχονται και όταν ο ίδιος ρητώς και εκουσίως παραιτηθεί από την άσκηση του δικαιώματός του προς αυτοπρόσωπη παράσταση, και δεν εκπροσωπείται από συνήγορο, καθώς και όταν φυγοδίκησε για οιονδήποτε λόγο⁸⁸. Σημειωτέον ότι σύμφωνα με παλαιότερη αντίληψη που επικρούσε στη νομολογία του ΕΔΔΑ δεν υφίστατο διάκριση ως προς τα ένδικα μέσα που παρέχονται στον κατηγορούμενο “άγνωστης διαμονής” για λόγους ανεξάρτητους της βουλήσεώς του και στον κατηγορούμενο “άγνωστης διαμονής” ένεκα φυγοδικίας. Ωστόσο, σύμφωνα με νεότερη αντίληψη στην περίπτωση φυγοδικίας δεν καθίσταται απαραίτητη η διασφάλιση ενδίκου μέσου, το οποίο θα επιτρέπει την εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό, η προθεσμία και η άσκηση του οποίου θα αναστέλλει την εκτελεστότητα της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως.

Στις απλουστευμένες διαδικασίες, καθώς και στην περίπτωση της ποινικής διαταγής, το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί ότι χρήζει να προστατεύονται τα δικαιώματα του κατηγορουμένου

⁸⁶. Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ Απόφαση της 24.3.2005 Υπόθεση Stoichkov vs Bulgaria (Application no. 9808/2002). Σημειωτέον ότι στην ελληνική έννομη τάξη, πέραν των τακτικών ενδίκων μέσων της έφεσης και της αναίρεσης, προβλέπεται τόσο η αίτηση ακυρώσεως της διαδικασίας όσο και η αίτηση ακυρώσεως της αποφάσεως, κατά της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως, κατά τις ειδικότερες προϋποθέσεις των άρθρων 341 ΚΠΔ, 430 ΚΠΔ και 435 ΚΠΔ.

⁸⁷. Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ Απόφαση της 12.2.2015 Υπόθεση Sanader vs Croatia (Application no. 66408/2012)., Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, η ερήμην καταδικαστική απόφαση αποτελεί λόγο άρνησης εκδόσεως. Στην ελληνική έννομη τάξη βλ. σχετικώς τη διάταξη του άρθρου 438 ΚΠΔ

⁸⁸. Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ Απόφαση της 12.2.2015 Υπόθεση Sanader vs Croatia (Application no. 66408/2012). Βλ. και Adrian Stan, Remedies for the trial in absentia, The recent Romanian experiences, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series, (ECLIC), issue 4, 2020.

σε δίκαιη δίκη. Ειδικότερα, όσον αφορά το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου, το ΕΔΔΑ έκρινε, σε *ad hoc* περιπτώσεις, ότι δύναται να στοιχειοθετηθεί παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη όταν η αυτοπρόσωπη εμφάνισή του θεωρείται απαραίτητη για τη διαλεύκανση της όλης υποθέσεως και δεν θίγεται κάποιο υπέρτερο δημόσιο συμφέρον⁸⁹. Στις περιπτώσεις αυτές απαιτείται ο κατηγορούμενος να έχει ενημερωθεί προσωπικώς, εμπροθέσμως και προσηκόντως για τη διεξαγωγή της όλης υποθέσεως, και να έχει παραιτηθεί είτε ρητώς είτε σιωπηρώς από την άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης, κατά την επικύρωση ενώπιον του δικαστηρίου, ούτως ώστε να θεωρείται θεμιτή η εκδίκαση της υποθέσεως δίχως την παρουσία του. Σε κάθε δε περίπτωση, στις ανωτέρω διαδικασίες, η ερήμην εκδοθείσα απόφαση δύναται να εκτελεστεί αμέσως υπό τις εξής προϋποθέσεις: **α)** ότι ο ερήμην καταδικασθείς ενημερώθηκε πλήρως και του παραδόθηκε εγγράφως η ερήμην εκδοθείσα απόφαση, **β)** ότι στην εσωτερική έννομη τάξη του παρέχεται η δυνατότητα ασκήσεως ενδίκου μέσου κατά αυτής για την εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό, και **γ)** ότι δεν προέβη στην άσκηση αυτού.

⁸⁹ Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ Απόφαση της 4.5.2001 Υπόθεση *Hugh Jordan Vs United Kingdom* (Application no. 24746/ 1994), ΕΔΔΑ Απόφαση της 22.5.2014 Υπόθεση *Gray Vs Germany* (Application no. 49278/ 2009).

2. ΧΘΔΕΕ της ΕΕ και συναφής νομολογία του ΔΕΕ.

Η αρχή της δίκαιης δίκης, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, αντιστοιχεί στις διατάξεις των άρθρων 47 και 48 του Χάρτη. Επίσης σε αυτή εμπεριέχονται θεμελιώδεις δικονομικές εγγυήσεις και δικαιώματα του κατηγορουμένου, όπως απορρέουν από τη διάταξη του άρθρου 6 ΕΣΔΑ και έχουν αποσαφηνιστεί έτι περαιτέρω από τη νομολογία του ΕΔΔΑ, φερειπείν στην ανωτέρω διάταξη συμπεριλαμβάνεται η αρχή της ισότητας και της κατ' αντιδικία διεξαγωγής της δίκης. Το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι στην ανωτέρω αρχή εμπίπτουν τόσο το δικαίωμα ενημέρωσης επί της κατηγορίας και αντίκρουσης των ισχυρισμών του αντιδίκου, όσο και η αντίκρουση κάθε επιχειρήματος, ανεξαρτήτως αν προσκομίζεται από τον αντίδικο ή λαμβάνεται αυτεπαγγέλτως υπόψιν⁹⁰.

Ωστόσο, στην υπό κρίση διάταξη δεν γίνεται ουδεμία αναφορά στο δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου, ούτε στο δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης, και στο δικαίωμα σιωπής. Έως προσφάτως, σύμφωνα και με τη νομολογία του ΔΕΕ, τα ανωτέρω δικαιώματα δεν εθεωρείτο ότι αποτελούσαν τμήμα της διατάξεως του άρθρου 47 του Χάρτη, στις δε αποφάσεις του το ΔΕΕ ανέφερε γενικώς και αορίστως ότι αποτελούν “ουσιώδη συστατικά στοιχεία του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη”⁹¹. Η όλη στάση του ΔΕΕ ως προς την αντιμετώπιση του ζητήματος άρχισε σταδιακά να αλλάζει, επιστέγασμα δε της όλης στροφής αποτελεί η απόφαση DB κατά Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob)⁹². Στην εν λόγω υπόθεση το ΔΕΕ πρόεβη σε ερμηνεία των δικαιωμάτων του υπόπτου και κατηγορουμένου, που αποτελούν τα ρυθμιστικά αντικείμενα της Οδηγίας 2016/343 ΕΕ.

⁹⁰. Βλ. Απόφαση ΔΕΕ 21.2.2013, Υπόθεση C- 472/ 2011.

⁹¹. Βλ. Δ. Σαρμάς/ Ολ. Τσόλκα, σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 475 επ. Σημειωτέον ότι στροφή στη νομολογία του ΔΕΕ, ως προς το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης, επήλθε με την απόφαση της μείζονας συνθέσεως του ΔΕΕ της 2.2.2021, Υπόθεση C-481/19, DB κατά Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob).

⁹². Το ΔΕΕ απεφάνθη ότι το δικαίωμα σιωπής, όπως και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη και στο άρθρο 48 του Χάρτη, παρότι δεν προβλέπονται ρητώς. Το ΔΕΕ αναγνώρισε ρητώς ότι στην εμβέλεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο άρθρο 47 του Χάρτη και 48 του Χάρτη, δυνάμει και της νομολογίας του ΕΔΔΑ, που λαμβάνεται υπόψιν ένεκα της ρήτρας ομοιογένειας του άρθρου 52 παρ. 3 του Χάρτη, εμπίπτουν και διοικητικές διαδικασίες, από τις οποίες δύναται είτε να επιβληθούν κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα, είτε να στοιχειοθετηθεί ποινική ευθύνη του φυσικού προσώπου, ένεκα των στοιχείων και πληροφοριών που συνελέχθησαν στα πλαίσια της διενεργούμενης έρευνας.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Ο Οδικός Χάρτης για τα δικονομικά δικαιώματα και η Οδηγία 2016/ 343 ΕΕ.

I. Τα πρώτα βήματα για την κατοχύρωση των θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που έλαβε χώρα στο Τάμπερε, το 1999, επισημάνθηκε, ότι η συνεργασία των κρατών μελών, στα πλαίσια του τρίτου πυλώνα, διέπεται από την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, ενώ η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων, αναδείχθηκε ως ακρογωνιαίος λίθος της συνεργασίας των κρατών μελών, θέτοντας συνάμα και τη δυνατότητα για περαιτέρω εναρμόνιση στον χώρο του ουσιαστικού ποινικού και ποινικού δικονομικού δικαίου⁹³. Δυνάμει των ανωτέρω, η Επιτροπή προέβη σε ανακοίνωση προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για *“Πρόγραμμα Μέτρων για την εφαρμογή της αμοιβαίας αναγνώρισης των ποινικών αποφάσεων”*⁹⁴, όπου επισημαινόταν η ανάγκη λήψης μέτρων, ούτως ώστε να δοθεί έμφαση στις δικονομικές εγγυήσεις και στα δικονομικά δικαιώματα του υπόπτου και του κατηγορουμένου, καθώς και των θυμάτων.

Εν συνεχεία, και κατόπιν της θέσπισης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης⁹⁵, το οποίο αποτέλεσε *“το πρώτο μέτρο εφαρμογής της αμοιβαίας αναγνώρισης”* στον χώρο του

⁹³. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνεδρίασε στο Τάμπερε της Φιλανδίας στις 15 και 16 Οκτωβρίου 1999, με θέμα τη δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, www.consilium.europa.eu. Βλ., όμως ενδεικτικώς, S. Carrera- D. Curtin- An. Geddes, 20 year Anniversary of the Tampere Programme, Europeanisation Dynamics of the EU Area of Freedom, Security and Justice, European University Institute 2020, Ολ. Τσόλκα, Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του “χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης” της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ο “διάλογος” μεταξύ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ΠοινΧρ 2018, σελ. 425 επ., Δ. Σπινέλλης, Η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην Ευρώπη, σε crime in crisis, S. Allegrezza, Collecting Criminal Evidence Across the EU between flexibility and proportionality σε St. Ruggeri, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe, 2014, σελ. 54 επ., L. Klimek, Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law, Springer 2017, σελ. 5 επ., Chr. Harding- J. Oberg, The journey of EU Criminal Law on the ship of fools- what are the implications for supranational governance of EU criminal justice agencies, Maastricht Journal of European and Comparative Law 2021, σελ. 199 επ.

⁹⁴. Η ανακοίνωση εξεδόθη στις 26.7.2000 COM (2000) 495 τελικό, και εκπονήθηκε λίγο αργότερα από το Συμβούλιο, ΕΕ C 12/ 15.1.2001.

⁹⁵. Απόφαση- Πλαίσιο 2002/ 584/ ΔΕΥ, 13.6.2002, eur-lex.europa.eu. Ενσωματώθηκε με τον Ν. 3251/ 2004, ΦΕΚ Α’ 127/ 9.7.2004, Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης: Οι ρυθμίσεις του Ν. 3251/ 2004 και η μετάβαση από την έκδοση στην παράδοση, ΠοινΔικ. 2004, σελ. 1294 επ., Χ. Παπαχαλαράμπους, Το ποινικό δίκαιο του “εχθρού”: Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, τρομοκρατία και αντιτρομοκρατική νομοθεσία στις ΗΠΑ, ΠοινΔικ 2002, σελ. 189 επ., Δ. Σπινέλλης, Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης και η αντικατάσταση της διαδικασίας έκδοσης (ελπίδες και φόβοι), Τιμητικός Τόμος Αλ. Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου (επιμ. Α. Μαγγανά), Τόμος Β’, Αθήνα 2003, Ολ. Τσόλκα, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης- Ένα “φιλόδοξο” μέσο για την προώθηση της συνεργασίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2002, σελ. 103 επ.

ποινικού δικονομικού δικαίου, η Επιτροπή επεξεργάστηκε, κατά τη διάρκεια των ετών 2002 έως και 2004, πρόταση έκδοσης Απόφασης- Πλαίσιο για τα δικονομικά δικαιώματα του υπόπτου και του κατηγορουμένου⁹⁶, η οποία, ωστόσο, απερρίφθη από το Συμβούλιο. Στην ανωτέρω δε ενέργεια προέβη ως μια προσπάθεια ενίσχυσης της δικονομικής θέσης του υπόπτου και του κατηγορουμένου, με θέσπιση δικονομικών εγγυήσεων που θα τύγγαναν εφαρμογής σε όλη την επικράτεια του ΧΕΑΔ⁹⁷, εκδίδοντας μια Πράσινη Βίβλο για το τεκμήριο αθωότητας και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτό⁹⁸.

Περαιτέρω, στις 26.2.2008, το Συμβούλιο δημοσίευσε ένα προπαρασκευαστικό έγγραφο για την έκδοση Απόφασης- Πλαίσιο⁹⁹, με την οποία επιχειρείτο μια τροποποίηση των υφιστάμενων Αποφάσεων- Πλαίσιο για την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης στις τελεσίδικες δικαστικές αποφάσεις που εκδόθηκαν ερήμην του κατηγορουμένου. Επιπροσθέτως, γίνεται, το πρώτον, ρητή αναφορά στο θεμελιώδες δικαίωμα του κατηγορουμένου να παρίσταται αυτοπροσώπως κατά την ακροαματική διαδικασία, ενώ επισημαίνεται ρητώς ότι σε περίπτωση εκδίκασεως της υποθέσεως ερήμην του κατηγορουμένου, χρήζει να του παρέχεται η δυνατότητα να αιτηθεί την εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό¹⁰⁰. Δυνάμει των ανωτέρω, εξεδόθη η Απόφαση- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ, για την τροποποίηση των αποφάσεων-πλαισίων 2002/584/ΔΕΥ,

⁹⁶. COM (2004) 328 τελικό eur-lex.europa.eu. Βλ. όλως ενδεικτικώς, V Mitsilegas, The Constitutional Implications of Mutual Recognition in Criminal Matters in the European Union, Common Market Law Review, vol 43, 2006, σελ. 1277 επ., V. Mitsilegas, EU Criminal Law, Hart Publishing 2009, σελ. 104 επ., St. Ruggeri, Right to personal participation in criminal proceedings and in absentia procedures in the EU Area of Freedom, Security and Justice, σε Participation and in absentia procedures in the EU, Columbia University, 2016, σελ. 578 επ., Σ. Παύλου, Ευρωπαϊκή Ένωση και ΕΣΔΑ. Ιδίως ενόψει και της συζητούμενης προτάσεως Αποφάσεως-Πλαίσιο (COM (2004) 328 τελικό) για “ορισμένα δικονομικά δικαιώματα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση”, ΠοινΧρ 2008, σελ. 97 επ.

⁹⁷ Βλ., Δ. Παπαγιάννης, Ο χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, ΕΕΕυρΔ 3/ 2010, σελ. 345 επ., Τ. Παπαδοπούλου, Ο χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης με βάση τις διατάξεις της Συνθήκης της Λισσαβόνας, ΕΕΕυρΔ 2/ 2010, σελ. 163 επ.

⁹⁸. Πράσινη Βίβλος της Επιτροπής για το τεκμήριο αθωότητας, COM (2006) 174, eur-lex.europa.eu, Δ. Ζημιανίτης, Πράσινη Βίβλος Επιτροπής για το τεκμήριο αθωότητας, ΠοινΔικ 1/ 2006, τεύχος Ιουνίου, Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Δικαιώματα των κατηγορουμένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Π.Ν. Σάκουλας 2017, σελ. 10 επ.

⁹⁹. Βλ. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 52/ 26.2.2008, eur-lex.europa.eu.

¹⁰⁰. Ειδικότερα, στη Σκέψη 1 του Προοιμίου επισημαίνεται το δικαίωμα του κατηγορουμένου να παρίσταται κατά την εκδίκαση της υποθέσεως. Περαιτέρω, στη Σκέψη 3 του Προοιμίου επισημαίνεται ρητώς ότι θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα ο κατηγορούμενος να ζητήσει να δικαστεί εκ νέου, ενώ στη Σκέψη 4 του Προοιμίου αναφέρεται ότι η ερήμην εκδίκαση αποτελεί λόγο άρνησης εκτελέσεως μιας δικαστικής απόφασης ή μιας διαταγής, στα πλαίσια της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και παρέχεται ένα περιθώριο εκτίμησης στην εκτελούσα αρχή. Δυνάμει δε του εν λόγω εγγράφου, το Συμβούλιο κρίνει ότι χρήζει να τροποποιηθούν η Απόφαση- Πλαίσιο 2002/ 584/ ΔΕΥ, η Απόφαση- Πλαίσιο 2005/ 214/ ΔΕΥ, η Απόφαση- Πλαίσιο 2006/ 783/ ΔΕΥ, και η Απόφαση- Πλαίσιο 2008/.../ΔΕΥ. Για το όλο ζήτημα, βλ., όλως ενδεικτικώς, V. Mitsilegas, EU Criminal Law after Lisbon, Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe, Hart Publishing 2016, κεφ. 5 & 6, H. Brodersen- V. Glerum- An. Klip, Improving Mutual Recognition of European Arrest Warrants for the purpose of executing Judgments rendered following a trial at which the person concerned did not appear in person, European Commission 30.8.2019.

2005/214/ΔΕΥ, 2006/783/ΔΕΥ, 2008/909/ΔΕΥ και 2008/947/ΔΕΥ για την κατοχύρωση των δικονομικών δικαιωμάτων των προσώπων, καθώς και την προώθηση της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης αποφάσεων που εκδίδονται σε δίκες ερήμην του κατηγορουμένου¹⁰¹.

Πέραν των ανωτέρω, στις 30.11.2009, πριν να τεθεί σε ισχύ η Συνθήκη της Λισσαβώνας, το Συμβούλιο υιοθέτησε έναν “οδικό χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες”¹⁰². Ο εν λόγω “Οδικός Χάρτης”, αποσκοπούσε στην υιοθέτηση ενός minimum πλέγματος μέτρων¹⁰³, τα οποία θα

¹⁰¹. Βλ. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 81/ 27.3.2009, eur-lex.europa.eu. Το ανωτέρω κείμενο συνδεύτηκε από τη δήλωση της Ιταλίας για τους σκοπούς του άρθρου 8 παρ. 3 της Απόφασης-Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ, βλ. σχετικώς Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 97/ 16.4.2009, eur-lex.europa.eu.

Βλ., όλως ενδεικτικώς, απόφαση ΔΕΕ 22.12.2017 στην υπόθεση C-571/17 PPU, καθώς και τις προτάσεις, επ’ αυτής του Γενικού Εισαγγελέα Μ. Bobek 20.12.2017, απόφαση ΔΕΕ 10.8.2017 στην υπόθεση C-270/17 PPU Tadas Turikas, καθώς και τις προτάσεις, επ’ αυτής του Γενικού Εισαγγελέα Μ. Bobek 26.7.2017, απόφαση ΔΕΕ 22.12.2017, απόφαση ΔΕΕ 10.8.2017 στην υπόθεση C-271/17 PPU Sławomir Andrzej Zdziasek, καθώς και τις προτάσεις, επ’ αυτής του Γενικού Εισαγγελέα Μ. Bobek 26.7.2017. Βλ., σχετικώς με το υπό κρίση ζήτημα, Αρ. Τζαννετής, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου στην ενωσιακή ποινική συνεργασία, Π. Ν. Σάκκουλας 2020, The future of EU Criminal Justice- Experts Perspectives, Improving Defence Rights, eucrim 3/ 2020, σελ. 234 επ., V. Mitsilegas, EU Criminal Law after Lisbon, Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe, Hart Publishing 2016, κεφ. 5 & 6, H. Brodersen- V. Glerum- An. Klip, Improving Mutual Recognition of European Arrest Warrants for the purpose of executing Judgments rendered following a trial at which the person concerned did not appear in person, European Commission 30.8.2019, Ad. Stan, Remedies for the trial in absentia, The recent Romanian Experience, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC) Issue 4, σελ. 650 επ., St. Ruggeri, Inaudito reo Proceedings, Defense Rights, and Harmonisation Goals in the EU, Responses of the European Courts and New Perspectives of EU Law, eucrim 1/ 2016, σελ. 42 επ., V. Mitsilegas, The Principle of Mutual Recognition in European Criminal Law, σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 15 επ., E. Demetrio Crespo and A. M. Sanz Hermida, In Absentia Proceedings in the Framework of a Human Rights- Oriented Criminal Law. The Perspective of Substantive Criminal Law, σε S. Quattrocchio- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019, σελ. 559 επ., S. Quattrocchio, Participatory in Comparative Criminal Justice. Similarities and Divergences within the Framework of the European Law, σε S. Quattrocchio- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019, σελ. 449 επ.

¹⁰². Βλ. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 295/ 4.12.2009 eur-lex.europa.eu. Σημειωτέον ότι στο κείμενο του ψηφίσματος ενσωματώθηκαν, εν πολλοίς, οι προτάσεις που είχε καταθέσει η Επιτροπή το 2004 και δεν είχαν υιοθετηθεί. Ως προς το όλο ζήτημα βλ., όλως ενδεικτικώς, Δ. Αρβανίτης, Το δικαίωμα πρόσβασης σε συνήγορο και νομικής βοήθειας στην ΕΕ, σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 71 επ., Θ. Παπακυριάκου σε Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι- Θ. Παπακυριάκου, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου, Β’ Έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 299 επ., Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Δικαιώματα των κατηγορουμένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Π. Ν. Σάκκουλας 2017, Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, Κοινές δικονομικές αρχές ως βάση μιας διακρατικής ποινικής καταστολής, ΠοινΧρ 2007, σελ. 687 επ., St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU-Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ., L. Klimek, Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law, Springer 2017, σελ. 591 επ.

¹⁰³. Τα μέτρα που περιλαμβάνονταν ρητώς ήταν τα κάτωθι: **Α)** Μετάφραση και διερμηνεία, **Β)** Ενημέρωση για τα δικαιώματα και ενημέρωση για τις κατηγορίες, **Γ)** Νομικές συμβουλές και ευεργέτημα πενίας, **Δ)** Επικοινωνία με συγγενείς, εργοδότες και προξενικές αρχές, **Ε)** Ειδικές διασφαλίσεις για ευάλωτους υπόπτους ή κατηγορουμένους, και **ΣΤ)** Πράσινη Βίβλος για την προδικαστική κρίση. Βλ. Επίσημη Εφημερίδα της

είχαν ως νομική βάση τη διάταξη του άρθρου 82 παρ. 2 ΣΛΕΕ, για την προώθηση της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, μέσω της ενίσχυσης των δικονομικών εγγυήσεων και δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων και κατηγορουμένων. Δυνάμει των ανωτέρω, θα επερχόταν μια εξισορρόπηση αφενός των μέτρων που επεδίωκαν τη διευκόλυνση της δίωξης των αξιόποινων πράξεων, αφετέρου εκείνων που στόχευαν στη διασφάλιση των δικονομικών δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου. Προς επίτευξη του ανωτέρω στόχου, προβλεπόταν ένας πλήρης κατάλογος δικονομικών δικαιωμάτων, ενώ οριζόταν ότι έχρηζε να ληφθεί το κάθε μέτρο ξεχωριστά, με την έκδοση της προσήκουσας νομικής πράξης. Σημειωτέον ότι στον εν λόγω κατάλογο δεν προβλεπόταν ρητώς το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου, ήτοι της αυτοπρόσωπης εμφάνισής του. Ωστόσο παρεχόταν η δυνατότητα στην Επιτροπή να προτείνει τη θέσπιση περαιτέρω μέτρων για τη διασφάλιση των δικονομικών δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου, καθώς ο κατάλογος δεν ήταν “κλειστός”, και η απαρίθμηση των δικονομικών δικαιωμάτων ήταν όλως ενδεικτική¹⁰⁴. Ο ανωτέρω “Οδικός Χάρτης” αποτέλεσε τμήμα του “Προγράμματος της Στοκχόλμης”, το οποίο υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2009¹⁰⁵, ενώ η Επιτροπή εκλήθη να εξετάσει την περαιτέρω διεύρυνση των δικονομικών δικαιωμάτων, γεγονός το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την έκδοση της Πράσινης Βίβλου, στις 14.6.2011, για την εφαρμογή της ενωσιακής ποινικής νομοθεσίας στον τομέα της κράτησης¹⁰⁶.

Ευρωπαϊκής Ένωσης C 295/ 4.12.2009, καθώς και Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Bot στην υπόθεση C- 216/ 14, Criminal Proceedings against Gavril Covaci.

¹⁰⁴. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β' Ν. 4596/ 2019), σε σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 130 επ., St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU-Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ.

¹⁰⁵. Βλ. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 115/ 4.5.2010, eur-lex.europa.eu.

¹⁰⁶. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στον ευρωπαϊκό δικαστικό χώρο- Πράσινη Βίβλος για την εφαρμογή της ενωσιακής ποινικής νομοθεσίας στον τομέα της κράτησης, COM (2011) 327 τελικό, Βρυξέλλες 14.6.2011, eur-lex.europa.eu.

II. Οι διατάξεις των άρθρων 67 ΣΛΕΕ και 82 ΣΛΕΕ, ως νομική βάση για τη θέσπιση ελάχιστων κοινών κανόνων στον τομέα του ποινικού δικονομικού δικαίου.

Με τη Συνθήκη της Λισσαβώνας, ο χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ), έχει αναχθεί σε τομέα όπου η Ένωση ασκεί τις επιμέρους πολιτικές της και δεν αποτελεί απλώς έναν στόχο προς επίτευξη¹⁰⁷. Με τις διατάξεις των άρθρων 67- 76 και 82- 86 ΣΛΕΕ, επήλθαν ουσιώδεις διαφοροποιήσεις ως προς τον τρόπο άσκησης των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, καθώς και ως προς τη δυνατότητα και τον τρόπο θέσπισης νομοθετικών πράξεων στον τομέα του ουσιαστικού ποινικού και του ποινικού δικονομικού δικαίου.

Ειδικότερα, με τη διάταξη του άρθρου 67 ΣΛΕΕ κατοχυρώνεται ρητώς η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, ενώ παρέχεται η δυνατότητα έκδοσης Οδηγιών, ως νομικό εργαλείο, για την εναρμόνιση επιμέρους τομέων του ουσιαστικού ποινικού και του ποινικού δικονομικού δικαίου. Εγκαταλείπεται η αρχή της ομόφωνης λήψης και εισάγεται η κοινοτική μέθοδος νομοθέτησης, καθώς και περαιτέρω δυνατότητες για ενισχυμένη συνεργασία. Επιπροσθέτως, επιχειρείται η άμβλυνση του δημοκρατικού ελλείματος, κατά την υιοθέτηση των νομικών πράξεων, με την ισότιμη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη “*συνήθη νομοθετική διαδικασία*”, ενώ κατοχυρώνεται και ο έλεγχος της δράσης των ενωσιακών οργάνων. Πέραν των ανωτέρω, προβλέπεται η δημιουργία νέων οργάνων στο πεδίο της αστυνομικής και δικαστικής προστασίας σε ποινικές υποθέσεις, συγχρόνως δε διευρύνεται και η άσκηση δικαστικού ελέγχου στο ανωτέρω πεδίο. Επίσης διασφαλίζεται η ρητή κατοχύρωση δικονομικών εγγυήσεων, καθώς και βελτίωση της παροχής δικαστικής συνεργασίας, μέσω της επείγουσας προδικαστικής διαδικασίας της διάταξης του άρθρου 267 ΣΛΕΕ¹⁰⁸.

¹⁰⁷. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Δ. Ζημνιανίτης, Νέες τάσεις της εντατικής δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στον ευρωπαϊκό χώρο Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας υπό το πρίσμα της Συνθήκης της Λισσαβώνας, Αναζητώντας μια νέα συνισταμένη; Ποιν Χρ 2010, σελ. 93 επ., Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου και της ενσωμάτωσής του στην ελληνική έννομη τάξη, Σάκκουλας 2016, Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, Υπερκρατικός προσδιορισμός της ποινικής καταστολής: Ιδεολογικοί άξονες ανάπτυξης του ενωσιακού ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 2018, σελ. 497 επ., Χρ. Μυλωνόπουλος, Το Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισσαβώνας. Η ουσιαστική νομομοποίηση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου και η σημασία της ποινικής δογματικής για τη διαμόρφωσή του, ΠοινΧρ 2011, σελ. 81 επ., Δ. Παπαγιάννης, Ο χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης μετά τη Συνθήκη της Λισσαβώνας, ΕΕΕυρΔ 2010, σελ. 345 επ., Χρ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2^η Έκδοση, Π. Ν. Σάκκουλας 2020, σελ. 61 επ., Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι- Θ. Παπακυριάκου, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου, Β' Έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 14 επ., Θ. Παπακυριάκου σε Β. Σκουρή, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Σάκκουλας 2020, σελ. 757 επ.

¹⁰⁸. Βλ. Θ. Παπακυριάκου σε Β. Σκουρή, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Σάκκουλας 2020, σελ. 757 επ.

Δυνάμει του άρθρου 67 παρ. 3 ΣΛΕΕ¹⁰⁹ καθίσταται σαφές ότι στόχο της Ένωσης δεν αποτελεί η δημιουργία ενός ενιαίου ποινικού δικαίου και ενός ενιαίου συστήματος ποινικής καταστολής¹¹⁰. Αντίθετα, η προσέγγιση των ποινικών νομοθεσιών των κρατών μελών, δύναται να θεωρηθεί επιτρεπτή και αναγκαία μόνο ως έσχατη λύση, γεγονός το οποίο συνάδει αφενός με την ιδιαιτερότητα του ποινικού δικαίου, το οποίο εντάσσεται στον σκληρό πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας, αφετέρου με την αρχή της επικουρικότητας, όπως αυτή κατοχυρώνεται ρητώς στη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 3 ΣΕΕ. Περαιτέρω, η εναρμονισμένη ποινικοποίηση συμπεριφορών θέτει ως ελάχιστο προαπαιτούμενο το “ορισμένο” της περιγραφής μιας αξιόποινης πράξης, ούτως ώστε να διασφαλίζεται η προβλεψιμότητα της ποινικής καταστολής από τον πολίτη και να αποφεύγονται τυχόν φαινόμενα αυθαιρεσίας¹¹¹.

Πέραν των ανωτέρω, δυνάμει του άρθρου 82 ΣΛΕΕ, καθίσταται σαφές ότι στόχο της Ένωσης αποτελεί η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών αρχών πρόληψης και καταστολής του εγκλήματος, ούτως ώστε να είναι αποτελεσματικές στο έργο τους και να παρέχουν καλύτερες υπηρεσίες ασφάλειας, εγγύησης των ελευθεριών και απονομής δικαιοσύνης στους πολίτες τους¹¹². Επιπροσθέτως, και ως αντιστάθμισμα της ανωτέρω ενίσχυσης, κρίθηκε αναγκαία και η ενίσχυση των δικονομικών εγγυήσεων και των δικονομικών δικαιωμάτων του υπόπτου και κατηγορουμένου κατά τη διάρκεια μιας ποινικής διαδικασίας. Ως θεμελιώδες αρχή, προς επίτευξη του ανωτέρω στόχου, ορίζεται η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των αποφάσεων και διαταγών. Στα μέτρα δε οικοδόμησης αμοιβαίας εμπιστοσύνης, εμπίπτει και η προσέγγιση των ουσιαστικών και δικονομικών ποινικών

¹⁰⁹. Βλ. Θ. Παπακυριάκου, σε Β. Σκουρής, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ’ άρθρο, Σάκκουλας 2020, σελ. 757 επ.

¹¹⁰. Βλ. Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, σε Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι- Θ. Παπακυριάκου, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου, Β’ Έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 14.

¹¹¹. Βλ. Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, σε Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι- Θ. Παπακυριάκου, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου, Β’ Έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 16.

¹¹². Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Στη Βαβέλ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2016, σελ. 241 επ., Χαρ. Βουρλιώτης, Ο θεσμός της έκδοσης κατά το ελληνικό ποινικό δίκαιο. Αίτηση εκδόσεως και εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, ΠοινΧρ 2007, σελ. 197 επ., Δ. Ζημιανίτης, Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Σάκκουλας 2007, Δ. Μουζάκης, Πρακτικά προβλήματα από την εφαρμογή του Ν. 3251/ 2004 για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, ΠοινΔικ 2012, σελ. 57, Θ. Παπακυριάκου σε Β. Σκουρής, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ’ άρθρο, Σάκκουλας 2020, σελ. 757 επ., Στ. Τόγιας, Η επίδραση της πρόσφατης νομολογίας του ΔΕΕ στο δικαίωμα υπερασπίσεως (Με αφορμή τις υποθέσεις Radu, Melloni και Spasic), ΠοινΧρ 2017, σελ. 328 επ., Ολ. Τσόλκα, Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του “χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης” της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ο “διάλογος” μεταξύ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ΠοινΧρ 2018, σελ. 425 επ.,

κανόνων που εφαρμόζονται από τα κράτη μέλη, η οποία κατοχυρώνεται ρητώς αφενός στο άρθρο 83 ΣΛΕΕ και αφετέρου στο άρθρο 82 ΣΛΕΕ¹¹³.

Η εναρμονιστική αρμοδιότητα της Ένωσης στο πεδίο του ποινικού δικονομικού δικαίου οριοθετείται ως εξής: Πρώτον, ο ενωσιακός νομοθέτης ασκεί την εν λόγω ποινική αρμοδιότητα με θέσπιση οδηγιών. Δεύτερον, η εναρμόνιση αποσκοπεί στη διευκόλυνση της δικαστικής συνεργασίας και όχι στην ομοιομορφοποίηση των εθνικών ποινικών συστημάτων. Τρίτον, η εναρμόνιση δύναται να έχει ως αντικείμενο μόνο τα ρητώς απαριθμούμενα στο άρθρο 82 παρ. 2 ζητήματα, και μόνο έως τον βαθμό που καθίσταται αναγκαία η ύπαρξη εναρμόνισης. Επέκταση της αρμοδιότητας αυτής και σε άλλους τομείς του εν λόγω δικαίου επιτρέπεται μόνο κατόπιν προηγούμενης ομόφωνης απόφασης του Συμβουλίου. Σημαντική δε για την ερμηνεία του άρθρου 82 παρ. 2 ΣΛΕΕ είναι η ρητή διασύνδεση της δυνατότητας εναρμόνισης με την αρχή της επικουρικότητας, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο διάταξη του άρθρου 5 παρ. 3 ΣΕΕ, καθώς και με την αρχή της αναλογικότητας, δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 5 παρ. 4 ΣΕΕ. Σημειωτέον ότι η αρμοδιότητα της Ένωσης είναι συντρέχουσα, δυνάμει και της διατάξεως του άρθρου 4 παρ. 2 ΣΕΕ, και έχει ως περιεχόμενο τη θέσπιση “ελάχιστων κοινών κανόνων” στα επιμέρους ζητήματα στα οποία εκτείνεται, συνεπώς εναπόκειται στα κράτη μέλη, δυνάμει και του εθνικού περιθωρίου εκτίμησης, να παρέχουν υψηλότερου επιπέδου προστασία για τα πρόσωπα που αφορούν οι εκάστοτε διατάξεις. Ως εκ τούτου, συνάγεται ότι τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται, κατά την ενσωμάτωση των ενωσιακών εναρμονιστικών πρωτοβουλιών, να υποβαθμίζουν το ήδη υφιστάμενο εθνικό επίπεδο προστασίας τους.

Εν κατακλείδι, χρήζει να επισημανθεί ότι η διάταξη του άρθρου 82 ΣΛΕΕ αποτέλεσε τη νομική βάση για την έκδοση έξι Οδηγιών, με τις οποίες ενισχύθηκαν έτι περαιτέρω τα δικονομικά δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων στον ενωσιακό χώρο. Ειδικότερα, εκδόθηκε η Οδηγία 2010/ 64 ΕΕ, σχετικά με το δικαίωμα σε μετάφραση και διερμηνεία¹¹⁴, η Οδηγία 2012/ 13 ΕΕ, σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών¹¹⁵, η Οδηγία 2013/ 48 ΕΕ, σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος

¹¹³. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, σε Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι- Θ. Παπακυριάκου, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου, Β' Έκδοση, Σάκουλας 2019, σελ. 21 επ., Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, Η πρόσφατη νομολογία του ΔΕΕ σε ποινικές υποθέσεις: Η προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων στο ενωσιακό δίκαιο και η σημασία της για τον Έλληνα εφαρμοστή του δικαίου, ΠοινΧρ 2017, σελ. 561 επ.

¹¹⁴. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 280/ 26.10.2010, eur-lex.europa.eu. Ενσωματώθηκε με τον Ν. 4236/ 2014, ΦΕΚ Α' 33/ 11.2.2014, www.e-nomothesia.gr

¹¹⁵. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 142/ 1.6.2012. Ενσωματώθηκε με τον Ν. 4236/ 2014, ΦΕΚ Α' 33/ 11.2.2014.

σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας¹¹⁶, η Οδηγία 2016/ 343 ΕΕ, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας¹¹⁷, η Οδηγία 2016/ 800 ΕΕ, σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών¹¹⁸, και η Οδηγία 2016/ 1919 ΕΕ, σχετικά με τη δικαστική αρωγή για υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και για καταζητούμενους σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης¹¹⁹.

¹¹⁶. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 294/ 6.11.2013. Ενσωματώθηκε με τον Ν. 4478/ 2017, ΦΕΚ Α' 91/ 26.6.2017.

¹¹⁷. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 65/ 11.3.2016. Ενσωματώθηκε με τον Ν. 4596/ 2019, ΦΕΚ Α' 32/ 26.2.2019.

¹¹⁸. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 132/ 21.5.2016. Ενσωματώθηκε με τον Ν. 4689/ 2020, ΦΕΚ Α' 103/ 27.5.2020.

¹¹⁹. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 297/ 4.11.2016. Ενσωματώθηκε με τον Ν. 4689/ 2020, ΦΕΚ Α' 103/ 27.5.2020.

III. Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του ως ένα από τα ρυθμιστικά αντικείμενα της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ.

1. Η Πρόταση της Επιτροπής.

Όπως επισημάνθηκε και ανωτέρω, βασικό στόχο του “Προγράμματος της Στοκχόλμης”¹²⁰, αποτέλεσε η διευκόλυνση εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις. Η ενίσχυση της δικονομικής θέσης του υπόπτου και του κατηγορουμένου, με την κατοχύρωση περαιτέρω δικονομικών δικαιωμάτων σε ενωσιακό επίπεδο αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα αυτής¹²¹. Η ανωτέρω δε ενίσχυση αποσκοπεί στη διασφάλιση της δίκαιης δίκης, όπως αυτή κατοχυρώνεται ρητώς στις διατάξεις των άρθρων 6 ΕΣΔΑ, 47 Χάρτη και 48 Χάρτη. Επιπροσθέτως, στοχεύει στην έτι περαιτέρω εδραίωση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών¹²².

Λαμβάνοντας υπόψιν τα ανωτέρω, κρίθηκε απαραίτητη η λήψη μέτρων σε επίπεδο Ένωσης, με τη θέσπιση ελάχιστων κανόνων, δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 82 παρ. 2 ΣΛΕΕ, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης, ήτοι της αυτοπρόσωπης εμφάνισης, του υπόπτου και του κατηγορουμένου κατά την ποινική διαδικασία. Σχετικά διαπιστώθηκε ότι υφίστανται διαφοροποιήσεις ως προς το κανονιστικό νόημα και εύρος στις έννομες τάξεις των κρατών μελών¹²³, γεγονός το οποίο δημιουργεί προβλήματα στην ανάπτυξη της μεταξύ τους δικαστικής συνεργασίας¹²⁴. Επιπλέον, έγινε ευρέως δεκτό ότι η διασφάλιση των ανωτέρω δικαιωμάτων, βάσει των διατάξεων του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και της νομολογίας του ΕΔΔΑ, δεν θεωρείται επαρκής, η δε εκ των υστέρων προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ, κατόπιν εξαντλήσεως των ενδίκων μέσων της εσωτερικής έννομης τάξης, δεν κατοχυρώνει πλήρως και επαρκώς τα δικονομικά

¹²⁰. Βλ. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 115/ 4.5.2010, eur-lex.europa.eu.

¹²¹. Βλ. Σκέψη 3 της Πρότασης της Επιτροπής, COM (2013) 821 τελικό, Βρυξέλλες 27.11.2013, eur-lex.europa.eu. Στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η σύσταση και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας δύναται να προκαλέσει περαιτέρω δυσχέρειες στην πραγματική και προσήκουσα άσκηση των δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, τόσο κατά το στάδιο συλλογής των αποδείξεων, το στάδιο των ερευνών και εν γένει της όλης προδικασίας, όσο και κατά το στάδιο εκδικάσεως της υποθέσεως¹²¹, όσο δεν υφίσταται κάποιος κατάλογος δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, παρά τη ρητή επιταγή της διατάξεως του άρθρου 82 παρ. 2 ΣΛΕΕ, προς προάσπισή του έναντι της δράσεως της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας.

¹²². Βλ. Συνδυασμός των διατάξεων της Σκέψης 2, Σκέψης 3 και Σκέψης 6 της Πρότασης της Επιτροπής, COM (2013) 821 τελικό, Βρυξέλλες 27.11.2013, eur-lex.europa.eu. Βλ. και R. Al. Buzo, Directive 343/ 2016/ EU on the presumption of innocence and the right to be present at a trial, Breaking the barriers Transnational Participatory Judicial Training on Procedural Rights, 2017

¹²³. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Αικ. Μαγριππή, Η πρόκληση ενσωμάτωσης στην εθνική έννομη τάξη του τεκμηρίου αθωότητας. Με αφορμή την Οδηγία (ΕΕ) 2016/ 343 “για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας”, και την πρόσφατη νομολογία (Δ.Ε.Ε. C- 439/ 16 και ΣτΕ 1993/ 2016), ΠοινΧρ 2017, σελ. 249 επ.

¹²⁴. Βλ., όλως ενδεικτικώς, The future of EU Criminal Justice- Experts Perspectives, Improving Defence Rights, eucrim 3/ 2020, σελ. 234 επ..

δικαιώματα του υπόπτου και του κατηγορουμένου. Περαιτέρω, υποστηρίχθηκε ότι η δέσμευση των κρατών μελών έναντι της ΕΣΔΑ δεν συμβάλλει, επαρκώς, στην αποφυγή παραβιάσεων, ενώ ο κατηγορούμενος εξαναγκάζεται να επωμιστεί περαιτέρω έξοδα προς προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του.

Δυνάμει των ανωτέρω λόγων, καθίστατο επιτακτική η ανάγκη λήψεως μέτρων σε επίπεδο Ένωσης προς ενίσχυση των ανωτέρω δικαιωμάτων, ιδίως μετά την ίδρυση και έναρξη των εργασιών της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, καθώς θα ανακύπτουν ζητήματα ως προς την προστασία των θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων ένεκα της ανομοιομορφίας των ποινικών δικονομικών συστημάτων των κρατών μελών. Σημειωτέον ότι δυνάμει της αρχής της αναλογικότητας, η Πρόταση περιλάμβανε ορισμένες μόνο πτυχές του τεκμηρίου αθωότητας, οι οποίες συνδέονται αρρήκτως με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης και με την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις. Επιπλέον, κρίθηκε σκόπιμο η υπό έκδοση Οδηγία να εφαρμόζεται μόνο στην περίπτωση των φυσικών προσώπων, καθώς δεν υφίσταται ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων σε όλες τις έννομες τάξεις των κρατών μελών¹²⁵. Το ανωτέρω εγχείρημα συνάδει με τη σταδιακή προσέγγιση της παρέμβασης της Ένωσης στον τομέα του ποινικού δικονομικού δικαίου, ο οποίος, σύμφωνα με την πεποίθηση των κρατών μελών, ανήκει στον “σκληρό πυρήνα” της κρατικής κυριαρχίας¹²⁶.

Σύμφωνα με την Πρόταση της Επιτροπής το δικαίωμα παράστασης, ήτοι της αυτοπρόσωπης εμφάνισης, του κατηγορουμένου στη δίκη συνδέεται αρρήκτως με το δικαίωμα υπεράσπισης και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Εν συνεχεία, από τις διατάξεις της ΕΣΔΑ, του Χάρτη, και της νομολογίας του ΕΔΔΑ, συνάγεται ότι το εν λόγω δικαίωμα δεν έχει απόλυτο χαρακτήρα. Ο κατηγορούμενος δύναται να παραιτηθεί από την άσκησή του εφόσον, προηγουμένως, έχει ενημερωθεί πλήρως και εμπεριστατωμένως για την ποινική διαδικασία, τον τόπο και χρόνο διεξαγωγής της επί ακροατηρίω διαδικασίας, τις εις βάρος του κατηγορίες και για το υλικό της σχηματισθείσας δικογραφίας, καθώς και ως προς τις συνέπειες της μη αυτοπρόσωπης παραστάσεώς του και εκδικάσεως της υποθέσεως δίχως την αυτοπρόσωπη παρουσία του. Επιπροσθέτως, τονίζεται ρητώς ότι η άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης δύναται να τυγχάνει εξαιρέσεων. Ειδικώς, στη διάταξη του άρθρου 9 της υπό έκδοση Οδηγίας προβλεπόταν το δικαίωμα ασκήσεως κατάλληλου και

¹²⁵. Για όλες τις ανωτέρω επισημάνσεις βλ. Πρόταση της Επιτροπής, COM (2013) 821 τελικό, Βρυξέλλες 27.11.2013, eur-lex.europa.eu.

¹²⁶. Βλ., όλως ενδεικτικώς, An. Klip, *European Criminal Law: an integrative approach*, 3rd Edition, Intersentia 2016, M. Kettunen, *Legitimizing European Criminal Law, Justifications and Restrictions*, Springer 2020, σελ. 48 επ.

πρόσφορου ένδικου μέσου κατά της αποφάσεως που εκδόθηκε ερήμην του κατηγορουμένου, το οποίο αποσκοπεί στην εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό και εκφορά κρίσεως επ' αυτής. Σημειωτέον ότι η εν λόγω Πρόταση απηχούσε, εν πολλοίς, τις υποδείξεις της Επιτροπής, ως προς την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας, όπως αυτές είχαν διατυπωθεί το 2006, κατά την έκδοση της Πράσινης Βίβλου¹²⁷, ενώ το περιεχόμενο και οι διατάξεις αυτής, ιδίως ως προς το δικαίωμα παράστασης, ταυτίζονταν με τις αντίστοιχες επιταγές της ΕΣΔΑ.

Πριν την κατάθεση της ανωτέρω Προτάσεως, είχε ζητηθεί να εκφέρουν γνώμη επί του περιεχομένου της δικαστές, εισαγγελείς, δικηγόροι, πανεπιστημιακοί, και άλλοι εμπλεκόμενοι φορείς¹²⁸, ενώ οι απόψεις της Επιτροπής και το περιεχόμενο της Προτάσεως υπεβλήθησαν και στο Συμβούλιο των Υπουργών Δικαιοσύνης, κατά τη συνεδρίαση της 19^{ης} Φεβρουαρίου 2013. Μετά δε την κατάθεσή της, η Πρόταση της Επιτροπής ήρθε αντιμέτωπη με τη σφοδρή κριτική των κρατών μελών, τα οποία προέβαλαν σθεναρή αντίσταση. Οι αντιδράσεις επικεντρώθηκαν, κυρίως, στις διατάξεις για το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη, τις υποθέσεις που εκδικάζονται ερήμην του κατηγορουμένου, και τη δυνατότητα εκ νέου εκδίκασης της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό σε περίπτωση ερημοδικίας του, καθώς οι ανωτέρω προβλέψεις δεν συμπεριλαμβάνονταν ούτε στον “Οδικό Χάρτη”, ούτε στο “Πρόγραμμα της Στοκχόλμης”. Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη αιφνιδιάστηκαν, καθόσον οι ανωτέρω προβλέψεις, για τις οποίες έπρεπε να αποφανθούν, ετέθησαν το πρώτον ενώπιόν τους με την Πρόταση της Επιτροπής, δίχως να διαθέτουν τον κατάλληλο χρόνο να εμπεδώσουν και να επεξεργαστούν τις επικείμενες αλλαγές¹²⁹.

Πέραν τούτου, αρκετά κράτη μέλη εξέφρασαν την άποψη ότι οι προβλέψεις για την εκδίκαση της υποθέσεως ερήμην του κατηγορουμένου αποτελούν, εν μέρει πιστή αντιγραφή της Απόφασης- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, ενώ άλλα ότι δεν συνάδουν, επακριβώς με το πνεύμα της¹³⁰. Αρκετά δε εξ αυτών επισήμαναν ότι η

¹²⁷. Πράσινη Βίβλος της Επιτροπής για το τεκμήριο αθωότητας, COM (2006) 174, eur-lex.europa.eu

¹²⁸. Η συγκέντρωση και ανάλυση των απόψεων έλαβε χώρα κατά τη συνεδρίαση της ομάδας εμπειρογνομώνων για την ποινική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις 23.1.2013.

¹²⁹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ.

¹³⁰. Υπενθυμίζεται ότι οι προβλέψεις της Απόφασης- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ για τις ερήμην του κατηγορουμένου εκδοθείσες αποφάσεις είναι οι κάτωθι: “Η εκτελούσα δικαστική αρχή δύναται επίσης να αρνηθεί την εκτέλεση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης που έχει εκδοθεί με σκοπό την εκτέλεση ποινής στερητικής της ελευθερίας η μέτρου ασφαλείας στερητικού της ελευθερίας, εάν το πρόσωπο δεν εμφανίστηκε αυτοπροσώπως στη δίκη που οδήγησε στην έκδοση της απόφασης, εκτός εάν στο ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης αναφέρεται ότι το πρόσωπο, βάσει δικονομικών απαιτήσεων που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους έκδοσης: εν ευθέτω χρόνω: i) είτε είχε κλητευθεί αυτοπροσώπως και με την κλήτευση είχε ενημερωθεί σχετικά με την προγραμματισμένη ημερομηνία και τον τόπο διεξαγωγής της δίκης που οδήγησε στην έκδοση της αποφάσεως, είτε είχε δι’ άλλων μεσων ενημερωθεί πραγματικά και επισήμως για την προγραμματισμένη

ανωτέρω ταύτιση δημιουργούσε σύγχυση και προβλήματα αφενός από την πλευρά του επιδιωκόμενου στόχου, καθώς η Απόφαση- Πλαίσιο αποσκοπούσε στην υιοθέτηση λόγου άρνησης εκτέλεσης ενός Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης¹³¹, ενώ με την Οδηγία επιδιώκεται η υιοθέτηση ελάχιστων κανόνων προσέγγισης των εννόμων τάξεων των κρατών μελών. Αφετέρου, διότι μια τέτοια ρητή απαρίθμηση δεν αποτελεί ένα *minimum* κανόνων, και ως εκ τούτων δεν συνάδει με το πνεύμα της διατάξεως του άρθρου 82 παρ. 2 ΣΛΕΕ¹³². Επικρίσεις εκφράστηκαν και ως προς το επίπεδο προστασίας, το οποίο κρίθηκε κατώτερο από το αντίστοιχο που προσφέρει η ΕΣΔΑ, όπως έχει αποσαφηνιστεί από τη νομολογία του ΕΔΔΑ¹³³.

Περαιτέρω, επιφυλάξεις και αμφισβητήσεις διατυπώθηκαν και ως προς την προστιθέμενη αξία της υπό έκδοσης Οδηγίας, εν συνόλω, καθώς και ως προς τη φύση και το πεδίο εφαρμογής αυτής. Ειδικότερα, επικρίθηκε εντόνως το γεγονός ότι οι διατάξεις της υπό

ημερομηνία και τον τόπο διεξαγωγής της δίκης αυτής, κατά τρόπον ώστε να αποδεικνύεται σαφώς ότι τελούσε εν γνώσει της προγραμματισμένης δίκης· και ii) είχε ενημερωθεί ότι μπορεί να εκδοθεί απόφαση σε περίπτωση που το πρόσωπο δεν εμφανιστεί στη δίκη ή β) το πρόσωπο τελούσε εν γνώσει της προγραμματισμένης δίκης, είχε δώσει δε εντολή σε δικηγόρο, τον οποίον διόρισε είτε το ενδιαφερόμενο πρόσωπο είτε το κράτος, να τον ή την εκπροσωπήσει στη δίκη, και εκπροσωπήθηκε όντως από αυτόν τον δικηγόρο στη δίκη ή γ) αφού του επεδόθη η απόφαση και ενημερώθηκε ρητά για το δικαίωμά του να δικαστεί εκ νέου ή να ασκήσει ένδικο μέσο, όπου το πρόσωπο δικαιούται να παρίσταται, η δε ουσία της υπόθεσης, περιλαμβανομένων και νέων αποδεικτικών στοιχείων, θα επανεξεταστεί, και η δίκη μπορεί να οδηγήσει σε ανατροπή της αρχικής απόφασης: i) έχει δηλώσει ρητώς ότι δεν αμφισβητεί την απόφαση ή ii) δεν έχει ζητήσει να δικαστεί εκ νέου ή να ασκήσει ένδικο μέσο εντός της ισχύουσας προθεσμίας ή δ) η απόφαση δεν του επιδόθηκε αυτοπροσώπως αλλά: i) θα του επιδοθεί αυτοπροσώπως και αμελλητί μετά την παραδοσή του και θα ενημερωθεί ρητά για το δικαίωμά του να δικασθεί εκ νέου ή να ασκήσει ένδικο μέσο, όπου το πρόσωπο δικαιούται να παρίσταται, η δε ουσία της υπόθεσης, περιλαμβανομένων και νέων αποδεικτικών στοιχείων, θα επανεξεταστεί, και η δίκη μπορεί να οδηγήσει σε ανατροπή της αρχικής απόφασης και ii) θα ενημερωθεί σχετικά με την προθεσμία εντός της οποίας οφείλει να ζητήσει να δικαστεί εκ νέου ή να ασκήσει ένδικο μέσο, όπως προβλέπεται στο σχετικό ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης... Σε περίπτωση που το πρόσωπο παραδίδεται υπό τους όρους της παραγράφου 1 στοιχείο δ) και έχει ζητήσει επανεκδίκαση της υπόθεσης ή ασκήσει ένδικο μέσο, το μέτρο στέρησης της ελευθερίας του προσώπου που αναμένει την επανεκδίκαση της υπόθεσης ή το ένδικο μέσο επανεξετάζεται, έως ότου ολοκληρωθεί η εν λόγω δικαστική διαδικασία, βάσει του δικαιού του κράτους μέλους έκδοσης, είτε ανά τακτικά διαστήματα είτε κατόπιν αίτησης του ενδιαφερομένου προσώπου. Η επανεξέταση αυτή εμπεριέχει ειδικότερα τη δυνατότητα αναστολής ή διακοπής του μέτρου στέρησης της ελευθερίας. Η επανεκδίκαση της υπόθεσης ή η άσκηση ενδίκου μέσου αρχίζει εν ευθέτω χρόνω μετά την παραδοχή.” Σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, οι λόγοι άρνησης εκτέλεσης ενός Ε.Ε.Σ υπό τη διάταξη του άρθρου 4^α Απόφασης- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ είναι αποκλειστικοί και ως εκ τούτου αποκλείεται ο όρος της επανεκδίκασης της υπόθεσης σε άλλες περιπτώσεις, πλην των αναφερομένων. Βλ. σχετικώς, Αρ. Τζαννετίς, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου στην ενωσιακή ποινική συνεργασία, Π. Ν. Σάκκουλας 2020, σελ. 267 επ

¹³¹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Απόφαση ΔΕΕ 26.2.2013 στην υπόθεση C- 399/ 11 Stefano Melloni Vs Ministerio Fiscal.

¹³². Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ.

¹³³. Ως προς τις προϋποθέσεις που θέτει ο ΕΔΔΑ για να γίνει δεκτός λόγος άρνησης Ε.Ε.Σ βλ., όλως ενδεικτικώς, Απόφαση ΕΔΔΑ 17.4.2018, Pirozi Vs Belgium (Application no 21055/ 2011), hudoc.echr.coe.int. Σημειωτέον, όπως επισημαίνει η κα Ολ. Τσόλκα, ότι δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 4^α για το Ε.Ε.Σ, το ενωσιακό δίκαιο δεν κατοχυρώνει δικαίωμα εκπροσώπησης του κατηγορουμένου και εναποθέτει τη ρύθμιση του ζητήματος στη διακριτική ευχέρεια του εθνικού νομοθέτη. Βλ., Ολ. Τσόλκα, “Ερήμην” διεξαγωγή της ποινικής δίκης και ένδικη προστασία του “απόντος” κατηγορουμένου, υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ και της ευρωπαϊκής δικαιοσύνης, σε Τιμητικό Τόμο Χρ. Αργυρόπουλου, Νομική Βιβλιοθήκη 2016, σελ. 236 επ.

έκδοση Οδηγίας δεν συνεισφέρουν κάποιο στοιχείο που να τη διαφοροποιεί αφενός από τις αντίστοιχες διατάξεις του Χάρτη και της ΕΣΔΑ¹³⁴, αφετέρου από τις ήδη υφιστάμενες εθνικές ρυθμίσεις, και συνεπώς δεν δύναται να παρέχει υψηλότερο επίπεδο προστασίας, γεγονός που θα καθιστούσε επιτακτική την υιοθέτησή της¹³⁵. Εν συνεχεία δριμεία κριτική ασκήθηκε για το περιορισμένο πεδίο εφαρμογής της μόνο σε φυσικά πρόσωπα¹³⁶, εν αντιθέσει με τις ήδη υφιστάμενες Οδηγίες¹³⁷, όπου δεν καταγράφεται τέτοιος σαφής διαχωρισμός, παρότι δεν αναφέρεται ρητώς ότι η εμβέλειά τους καταλαμβάνει τόσο φυσικά όσο και νομικά πρόσωπα.

Πέραν των ανωτέρω, τα κράτη μέλη εξέφρασαν αντιρρήσεις και για την πρόβλεψη ότι τα ως άνω αναφερόμενα δικαιώματα τυγχάνουν εφαρμογής μόνο επί ποινικών υποθέσεων, ενώ αποκλείονται οι διοικητικές υποθέσεις, ακόμη και αυτές που δύναται να έχουν “ποινικό” χαρακτήρα, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ και τη συναφή νομολογία του ΔΕΕ. Επισήμαναν ότι στις διοικητικές διαδικασίες δύναται να τύχουν εφαρμογής τα άρθρα 6 και 7 της υπό έκδοση Οδηγίας, όταν κατά τη διάρκεια των ανωτέρω διαδικασιών συλλέγονται στοιχεία και αποδείξεις που θα χρησιμοποιηθούν σε ποινικές διαδικασίες¹³⁸.

Εν κατακλείδι, επικρίθηκε ακόμη το γεγονός ότι οι προβλέψεις της υπό έκδοση Οδηγίας αντικατοπτρίζουν επί της ουσίας τις διατάξεις του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, οι οποίες κατοχυρώνουν ένα minimum πλέγμα δικονομικών εγγυήσεων¹³⁹. Η Ένωση δυνάμει της

¹³⁴. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Π. Τσιρίδης, Τεκμήριο αθωότητας και η νέα Οδηγία της ΕΕ, ΠοινΔικ 2017, σελ. 10 επ.

¹³⁵. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ., Αικ. Μαγριππή, Η πρόκληση ενσωμάτωσης στην εθνική έννομη τάξη του τεκμηρίου αθωότητας. Με αφορμή την Οδηγία (ΕΕ) 2016/ 343 “για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας”, και την πρόσφατη νομολογία (Δ.Ε.Ε. C- 439/ 16 και ΣτΕ 1993/ 2016), ΠοινΧρ 2017, σελ. 249 επ., J. Huysmans, Proposal for a Directive on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and the right to be present at trial in criminal proceedings, European Law Blog News and Comments on EU Law, 20.1.2014.

¹³⁶. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ., J. Huysmans, Proposal for a Directive on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and the right to be present at trial in criminal proceedings, European Law Blog News and Comments on EU Law, 20.1.2014, St. Lamberigts, The Directive on the Presumption of Innocence, A missed Opportunity for Legal Persons, eucrim 1/ 2016, σελ. 36 επ.

¹³⁷. Η Οδηγία 2010/ 64 ΕΕ, σχετικά με το δικαίωμα σε μετάφραση και διερμηνεία, η Οδηγία 2012/ 13 ΕΕ, σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, η Οδηγία 2013/ 48 ΕΕ, σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας.

¹³⁸. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Lamberigts, The Directive on the Presumption of Innocence, A missed Opportunity for Legal Persons, eucrim 1/ 2016, σελ. 36 επ.

¹³⁹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, C. Riehle- Al. Clozel, 10 years after the Roadmap: procedural rights in criminal proceedings in the EU today, SpringerLink, 2.10.2019.

διατάξεως του άρθρου 53 του Χάρτη οφείλει να παρέχει ισοδύναμη προστασία με αυτή που προσφέρουν τα εθνικά Συντάγματα και η ΕΣΔΑ, ενώ δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 52 παρ. 3 δύναται να παρέχει, με νομοθετικές πράξεις, ευρύτερη προστασία στον τομέα των δικονομικών δικαιωμάτων και των δικονομικών εγγυήσεων. Η υπό κρίση Οδηγία θα εκδιδόταν έχοντας ως νομική βάση τη διάταξη του άρθρου 82 παρ. 2 ΣΛΕΕ, και θα έπρεπε να στοχεύει σε μια υψηλότερη προστασία των δικονομικών δικαιωμάτων από την αντίστοιχη που προσφέρει η ΕΣΔΑ, αποσκοπώντας στην ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών, στην επίτευξη καλύτερης συνεργασίας, και συνακολούθως στην ενίσχυση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές υποθέσεις. Η δε ενίσχυση της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις αποτελούσε έναν από τους στόχους του “Προγράμματος της Στοκχόλμης”.

Κατόπιν των ανωτέρω, υποστηρίχθηκε ότι: Πρώτον, δεν επισημαίνεται έλλειψη συμβατότητας των κρατών μελών, και συνεπώς η υιοθέτηση της Οδηγίας δεν δύναται να προσφέρει υψηλότερο επίπεδο προστασίας, συγκριτικά με τις αντίστοιχες διατάξεις της ΕΣΔΑ¹⁴⁰. Δεύτερον, οι προβλέψεις της δεν συμβάλλουν στην παροχή υψηλότερης προστασίας, εν αντιθέσει, δύναται να υποστηριχθεί ότι προσφέρουν κατώτερο επίπεδο από ότι το ήδη υφιστάμενο στα κράτη μέλη¹⁴¹. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι επικριτική στάση ως προς τις προβλέψεις της Προτάσεως επέδειξε και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ενώ η Επιτροπή LIBE κατέθεσε έγγραφο εργασίας, όπου καλούσε την Επιτροπή να αναθεωρήσει την Πρότασή της και να θέσει υψηλότερα standards προστασίας των υπό κρίση δικαιωμάτων, δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 52 παρ. 3 του Χάρτη¹⁴².

Ένεκα των ανωτέρω σφοδρών αντιδράσεων και επικρίσεων δεν κατέστη δυνατή η άμεση υιοθέτηση της Προτάσεως και υπερνήφισή της στο Συμβούλιο. Κατόπιν επάλληλων συνεδριάσεων και αλλαγών επί της αρχικής Προτάσεως, επήλθε μια συμβιβαστική λύση,

¹⁴⁰. Βλ., όλως ενδεικτικώς, An. Pivaty- As. Beazley- Iv. M Daly, Opening Pandora’s box: The right to silence in police interrogations and the Directive 2016/ 343/ EU, New Journal of European Criminal Law, 27.6.2021.

¹⁴¹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ., J. Huysmans, Proposal for a Directive on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and the right to be present at trial in criminal proceedings, European Law Blog News and Comments on EU Law, 20.1.2014, L. Klimek, Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law, Springer 2017, σελ. 593 επ.

¹⁴². Ευρ. Κοινοβούλιο Επιτροπή LIBE, Έγγραφο Εργασίας αναφορικά με την Πρόταση για έκδοση Οδηγίας από το Ευρ. Κοινοβούλιο και το για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης στη δίκη σε ποινικές υποθέσεις, COM(2013)0821–C7-0427/2013–2013/0407(COD), 20.4.2015. Βλ., όλως ενδεικτικώς, An. Pivaty- As. Beazley- Iv. M Daly, Opening Pandora’s box: The right to silence in police interrogations and the Directive 2016/ 343/ EU, New Journal of European Criminal Law, 27.6.2021, St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ.

όπου ελήφθησαν δεόντως υπόψιν οι απόψεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για υψηλότερα standards προστασίας. Η Οδηγία 2016/ 343/ ΕΕ εκδόθηκε στις 9.3.2016¹⁴³.

¹⁴³. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 65/ 11.3.2016, eur-lex.europa.eu.

2. Συνοπτική επισκόπηση των διατάξεων της Οδηγίας.

Στις διατάξεις της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ κατοχυρώνονται και ρυθμίζονται δύο επιμέρους θεμελιώδη δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, ήτοι το τεκμήριο αθωότητας, και ειδικότερα διάφορες εκφάνσεις αυτού, καθώς και το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του¹⁴⁴. Το δικαίωμα παράστασης, ήτοι αυτοπρόσωπης εμφάνισης, του κατηγορουμένου κατοχυρώνεται στις διατάξεις του 3^{ου} Κεφαλαίου, και δη στις διατάξεις των άρθρων 8 και 9 της Οδηγίας. Ειδικότερα, στις παραγράφους του άρθρου 8 επισημαίνεται η υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίζουν και να καθιστούν εφικτή, με τη λήψη των κατάλληλων μέσων, την άσκηση του ανωτέρω δικαιώματος. Περαιτέρω καταγράφονται οι προϋποθέσεις διεξαγωγής της δίκης δίχως την αυτοπρόσωπη εμφάνιση του κατηγορουμένου, καθώς και οι όροι υπό τους οποίους δύναται να διεξαχθεί η όλη διαδικασία ερήμην του κατηγορουμένου. Στη δε διάταξη του άρθρου 9 κατοχυρώνεται ρητώς το δικαίωμα στην εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό, σε όσες περιπτώσεις εκδικάστηκε η υπόθεση ερήμην του κατηγορουμένου, δίχως να πληρούνται οι όροι που προβλέπονται στη διάταξη του άρθρου 8 παρ. 2.

Από μια σύντομη επισκόπηση των Σκέψεων του Προοιμίου, συνάγεται ότι η Οδηγία διαφοροποιείται, εν μέρει, από την Πρόταση της Επιτροπής ως προς το ζήτημα του πεδίου εφαρμογής. Ειδικότερα, από τον συνδυασμό των διατάξεων του άρθρου 2 της Οδηγίας και των Σκέψεων 12 έως 15 και 48 του Προοιμίου, συνάγεται ότι η Οδηγία αφορά, κατ' αρχήν, τα φυσικά πρόσωπα¹⁴⁵. Η διασφάλιση των δικονομικών δικαιωμάτων των νομικών προσώπων, σε ποινικές υποθέσεις, επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών, όπου λαμβάνεται δεόντως υπόψιν και η προστασία που προσφέρει η ΕΣΔΑ, δυνάμει και της νομολογίας του ΕΔΔΑ¹⁴⁶.

¹⁴⁴. Βλ., Απόφαση ΔΕΕ 5.9.2019 Υπόθεση C- 377/ 2018, Απόφαση ΔΕΕ 19.9.2018 Υπόθεση C 310/ 2018. Βλ., όλως ενδεικτικώς, R. Al. Buzo, Directive 343/ 2016/ EU on the presumption of innocence and the right to be present at a trial, Breaking the barriers Transnational Participatory Judicial Training on Procedural Rights, 2017

¹⁴⁵. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ., J. Huysmans, Proposal for a Directive on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and the right to be present at trial in criminal proceedings, European Law Blog News and Comments on EU Law, 20.1.2014, St. Lamberigts, The Directive on the Presumption of Innocence, A missed Opportunity for Legal Persons, eucrim 1/ 2016, σελ. 36 επ.

¹⁴⁶. Οι ανωτέρω επισημάνσεις, ιδίως ως προς την ΕΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΔΔΑ, συνάδουν και με την επιταγή ομοιογένειας της διατάξεως του άρθρου 52 παρ. 3 του Χάρτη. Επισημαίνεται δε ότι στη νομολογία του ΕΔΔΑ υφίσταται διαφοροποίηση ως προς ορισμένες πτυχές του τεκμηρίου αθωότητας, αναλόγως με το εάν πρόκειται για φυσικά ή για νομικά πρόσωπα, ενώ ρητώς τονίζεται ότι θα λαμβάνεται υπόψιν και η εξέλιξη της νομολογίας του ΔΕΕ, ως προς το όλο ζήτημα. Ως προς το όλο ζήτημα Βλ., σχετικώς, Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β' Ν. 4596/ 2019) σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων

Εκ των ανωτέρω καθίσταται σαφές, ότι η Οδηγία, εν αντιθέσει με την Πρόταση της Επιτροπής, δεν αποκλείει, άνευ ετέρου, την επέκταση του πεδίου εφαρμογής της και στην περίπτωση των νομικών προσώπων, αλλά εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών και στο περιθώριο εκτίμησης που αυτά διαθέτουν. Τουτοιοτρόπως απεφεύχθη μια “βίαη” παρέμβαση στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης των κρατών μελών, καθώς η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων δεν αναγνωρίζεται σε αρκετά εξ αυτών.

Πέραν των ανωτέρω, επισημαίνεται ρητώς, ότι οι διατάξεις της Οδηγίας εφαρμόζονται από την χρονική στιγμή που ένα πρόσωπο θεωρείται ύποπτο τελέσεως μιας αξιόποινης πράξεως, ή εικαζόμενης αξιόποινης πράξεως, ήτοι από το χρονικό σημείο όπου αρχίζει η όλη διερεύνηση για το εάν έχει τελεστεί κάποιο αδίκημα¹⁴⁷, έως την εκφορά οριστικής απόφασεως επ’ αυτής. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι οι διατάξεις της Οδηγίας χρήζει να γίνονται σεβαστές έως το χρονικό σημείο εξαντλήσεως όλων των τακτικών ενδίκων μέσων που παρέχει η εσωτερική έννομη τάξη, έως την έκδοση αμετάκλητης απόφασης επί της ενοχής του κατηγορουμένου¹⁴⁸, υπό την προϋπόθεση ότι η υπόθεση εξετάζεται επί της ουσίας. Από τη διατύπωση των διατάξεων, διαφαίνεται ότι εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής τα έκτακτα ένδικα μέσα, καθώς και η προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ¹⁴⁹.

Εν συνεχεία, όπως αναπτύχθηκε και ανωτέρω, στην Πρόταση της Επιτροπής καθίστατο σαφές ότι η υπό έκδοση Οδηγία θα εφαρμοζόταν μόνο σε ποινικές υποθέσεις. Ως προς το σημείο αυτό το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε εκφράσει ρητώς την αντίθεσή του, και εισηγήθηκε στην εμβέλεια της υπό έκδοση Οδηγίας να συγκαταλέγονται και “διοικητικές διαδικασίες”, οι οποίες δύναται είτε να έχουν ποινικές προεκτάσεις είτε να έχουν επί της ουσίας ποινικό χαρακτήρα, υπό τον μανδύα του χαρακτηρισμού τους ως “διοικητικές”,

Ποινολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 130 επ., St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ.

¹⁴⁷. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β’ Ν. 4596/ 2019) σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 130 επ., St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ..

¹⁴⁸. Η έννοια της “οριστικής” αποφάσεως, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ, συμπίπτει με την έννοια της “αμετάκλητης” αποφάσεως, όπως αυτή ορίζεται στην ελληνική έννομη τάξη. Βλ. σχετικώς Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο Νόμου 4596/ 2019, www.hellenicparliament.gr, Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β’ Ν. 4596/ 2019) σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 130 επ.

¹⁴⁹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ..

σύμφωνα και με τη νομολογία του ΕΔΔΑ¹⁵⁰. Σημειωτέον δε ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρότεινε να προστεθεί στο Προοίμιο της Οδηγίας ρητή μνεία ότι ο χαρακτηρισμός μιας διαδικασίας ως “ποινικής” θα γίνεται δυνάμει των κριτηρίων Engel, όπως αυτά έχουν αποσαφηνιστεί με τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Η ανωτέρω πρόταση απερρίφθη υπό το σκεπτικό ότι δεν χρήζει ρητής αναφοράς των κριτηρίων Engel, καθώς ο όρος “ποινικές διαδικασίες” συνιστά αυτόνομη έννοια του δικαίου της Ένωσης, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί και από το ΔΕΕ, αποτελώντας “νομολογιακό προηγούμενο”¹⁵¹.

Εν τέλει, ως προς το ανωτέρω ζήτημα επήλθε ενός είδους συμβιβασμός, καθώς και μεν στη διάταξη του άρθρου 2 της Οδηγίας ορίζεται ότι η εμβέλεια των δικαιωμάτων που απορρέουν από τις διατάξεις της Οδηγίας εκτείνεται στις ποινικές διαδικασίες, πλην όμως στη Σκέψη 11 του Προοιμίου διατυπώνεται ρητώς ότι ο χαρακτηρισμός μιας διαδικασίας ως “ποινικής” γίνεται σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΕ, όπου έχει αναχθεί σε αυτόνομη έννοια, και υπό την επιφύλαξη της νομολογίας του ΕΔΔΑ¹⁵². Υποστηρίζεται ότι, στην Οδηγία εμπίπτουν και οι “διοικητικές έρευνες” που διενεργούνται από τον OLAF δυνάμει του Κανονισμού 883/ 2013, όπως αυτός τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό 2223/ 2020¹⁵³.

Εν συνεχεία στην Οδηγία αναφέρεται ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να παρέχουν τα κατάλληλα ένδικα μέσα οσάκις παραβιάζονται τα δικαιώματα του υπόπτου και του κατηγορουμένου, τα οποία κατοχυρώνονται ρητώς και οφείλουν να γίνονται σεβαστά σε όλες τις έννομες τάξεις. Ωστόσο, δεν ορίζεται τι συνιστά πρόσφορο και κατάλληλο ένδικο μέσο, καθώς, σκοπό της Οδηγίας αποτελεί η κατοχύρωση ενός *minimum* πλέγματος δικονομικών εγγυήσεων, οι οποίες θα συμβάλλουν στην εμπέδωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, στην εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του ΧΕΑΔ, και στη διευκόλυνση της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας, ιδίως σε διακρατικές υποθέσεις, και σε υποθέσεις

¹⁵⁰. Βλ., σχετικώς, Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β' Ν. 4596/ 2019) σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 130 επ., St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU-Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ.

¹⁵¹. Βλ., σχετικώς, Απόφαση ΔΕΕ της 2.2.2021, Υπόθεση C- 481/ 19, DB κατά Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob), ΔΕΕ της 20.3.2018, Υπόθεση C- 537/ 16, Garlsson Real Estate, Υπόθεση C- 596/ 16, και C- 597/ 16 Di Puma & Consob, και Υπόθεση C-524/ 16 Menci, καθώς και Απόφαση ΔΕΕ της 25.5.2016, Υπόθεση C- 108/ 16, PPU Dworzecki.

¹⁵². Ως προς το όλο ζήτημα βλ. και R. Al. Buzo, Directive 343/ 2016/ EU on the presumption of innocence and the right to be present at a trial, Breaking the barriers Transnational Participatory Judicial Training on Procedural Rights, 2017

¹⁵³. Βλ., σχετικώς, Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β' Ν. 4596/ 2019) σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 130 επ.

που εμπίπτουν στον κύκλο αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας¹⁵⁴. Τέλος, επισημαίνεται ότι τα κράτη μέλη δύναται να παρέχουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας, σύμφωνα και με τη διάταξη του άρθρου 53 του Χάρτη, αρκεί να μην θίγεται η υπεροχή του ενωσιακού δικαίου και η ομοιόμορφη ερμηνεία και εφαρμογή, και να μην καθίσταται, τουτοιοτρόπως, δυσχερής, η αστυνομική και δικαστική συνεργασία.

¹⁵⁴. Βλ., όλως ενδεικτικώς, The Future of EU Criminal Justice- Expert Perspectives, Improving Defense Rights, eucrim 3/ 2020, σελ. 234 επ.

Κεφάλαιο Τρίτο

Ζητήματα ερμηνείας των κανόνων περί του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του σύμφωνα με την Οδηγία 2016/ 343 ΕΕ

I. Το “δικαίωμα παράστασης” κατά το άρθρο 8 της Οδηγίας και τη συναφή νομολογία του ΔΕΕ.

1. Κανονιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος.

Η παράσταση του κατηγορουμένου, ήτοι η αυτοπρόσωπη εμφάνισή του, κατά τη διάρκεια της δίκης του κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της Οδηγίας, ενώ ουσιώδεις πτυχές και προϋποθέσεις άσκησης του ανωτέρω δικαιώματος διατυπώνονται στις Σκέψεις 33 έως 42 του Προοιμίου. Από τον συνδυασμό των Σκέψεων 9, 11, 33, 44 και 47 του Προοιμίου και της διατάξεως του άρθρου 8 παρ. 1 της Οδηγίας, προκύπτει σαφώς ότι το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης αποτελεί ουσιώδες συστατικό στοιχείο του δικαιώματος υπεράσπισης, καθώς και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη¹⁵⁵. Συνεπώς καθίσταται απαραίτητη η αυτοπρόσωπη εμφάνιση του κατηγορουμένου¹⁵⁶, ούτως ώστε να δύναται να εκθέσει την υπερασπιστική του γραμμή, να προβάλλει τους κατάλληλους ισχυρισμούς, να απευθύνει αυτοπροσώπως ερωτήσεις στους μάρτυρες, να εξετάσει το συγκεντρωθέν αποδεικτικό υλικό, να προσκομίσει νέα στοιχεία και αποδείξεις. Πέραν των ανωτέρω η αυτοπρόσωπη εμφάνισή του κρίνεται απαραίτητη, ούτως ώστε να εξεταστεί από το δικάζον δικαστήριο η προσωπικότητά του, και η κατάσταση της διανοητικής και ψυχικής υγείας του, γεγονός το οποίο δύναται να επιδράσει ως προς την κρίση περί της ενοχής ή και της επιμέτρησης της

¹⁵⁵. Βλ., Απόφαση ΔΕΕ 13.2.2020 Υπόθεση C- 688/ 2018. Βλ. όλως ενδεικτικώς, Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Αυτοπρόσωπη εμφάνιση και δικαστική ακρόαση του κατηγορουμένου, ΝοΒ 2002, σελ. 491 επ., Ν. Δημητράτος, Η αρχή της αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου και η δια πληρεξουσίου παράσταση στο ποινικό δικονομικό μας σύστημα, ΠοινΧρ 2003, σελ. 574 επ., Ι. Ντογιάκος, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην πολιτική και ποινική δίκη, ΠοινΔικ 2007, σελ. 901 επ., Δ. Σπινέλλης, Η απουσία του κατηγορουμένου για πλημμέλημα απόδίκη στο ακροατήριο, ΠοινΧρ 2001, σελ. 1057 επ., Ν. Δεληδόμος, Περιπτώσεις υποχρεωτικής εμφάνισης του κατηγορουμένου στο δικαστήριο υπό τη ρύθμιση του άρθρου 340 παρ. 2 ΚΠΔ, ΠοινΧρ 2013, σελ. 637 επ. Λ. Σισιλιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ’ άρθρο, 2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2017, σελ. 327 επ.

¹⁵⁶. Κατά την άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης, ο κατηγορούμενος που κρατείται προσωρινώς χρήζει να προσέρχεται και να παρίσταται ενώπιον του ακροατηρίου δίχως χειροπέδες, ούτως ώστε να μην υφίσταται παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας. Βλ. σχετικώς, R. Esser, “The Presumption of Innocence” Online Experts Workshop, Universitat Passau, 24.7.2020.

ποινήs¹⁵⁷. Το ανωτέρω δε δικαίωμα αποτελεί καταλύτη και ως προς την εύρεση της ουσιαστικής αλήθειας, και χρήζει να γίνεται σεβαστό σε κάθε δίκη που αποσκοπεί στην επί της ουσίας εξέταση της υπόθεσης, ασχέτως αν η όλη διαδικασία που εξελίσσεται ενώπιον του ακροατηρίου οδηγήσει σε καταδικαστική ή αθωωτική απόφαση.

Περαιτέρω, τονίζεται ρητώς ότι το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης, το οποίο αποτελεί προσωποπαγές δικαίωμα, δεν έχει απόλυτο χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι δύναται να παραιτηθεί είτε ρητώς είτε σιωπηρώς ο κατηγορούμενος από την άσκησή του, με αμετάκλητη και μη επιδεχόμενη αιρέσεως ή προθεσμίας δήλωση βουλήσεως¹⁵⁸. Η ανωτέρω δε ρητή αναφορά προήλθε κατόπιν απαιτήσεως των κρατών μελών, ούτως ώστε να καταστεί τούτο απολύτως σαφές, και προς εναρμόνιση με την ήδη υφιστάμενη νομολογία του ΕΔΔΑ¹⁵⁹.

Εν συνεχεία, επισημαίνεται ότι το δικαίωμα αυτοπρόσωπης εμφάνισης ασκείται κατά την επί ακροατηρίου εκδίκαση της υποθέσεως. Σημειωτέον, ότι το ανωτέρω δικαίωμα παρέχεται έως ότου η απόφαση καταστεί οριστική, συνεπώς και κατά την εκδίκαση εφέσεως. Εμπίπτει δε και η περίπτωση της αναιρέσεως υπό την προϋπόθεση ότι η απόφαση αποφαίνεται επί της ουσίας της υποθέσεως και περί της ενοχής του κατηγορουμένου, και, συνεπώς, δεν εμπίπτει η άσκηση αναίρεσης υπέρ του νόμου. Ως εκ τούτων συνάγεται ότι το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη παρέχεται και στην περίπτωση εκδίκασεως της υποθέσεως κατόπιν ασκήσεως τακτικών ενδίκων μέσων, όπου το δικαστήριο προβαίνει σε εξέταση επί της ουσίας της υποθέσεως και σε κρίση επί της ενοχής, καθώς και σε κάθε άλλο ένδικο μέσο ή βοήθημα που επιτρέπει την εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό. Ωστόσο, εκτός του πεδίου εφαρμογής του ανωτέρω δικαιώματος τυγχάνουν οι περιπτώσεις έκτακτων ενδίκων μέσων, όπως φερειπείν επανάληψης της διαδικασίας κατά τις διατάξεις των άρθρων 525 επ ΚΠΔ, στην ελληνική έννομη τάξη, καθώς και η προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ, κατόπιν εξαντλήσεως των εθνικών ενδίκων μέσων.

Δυνάμει των ανωτέρω, δεν συγκαταλέγεται στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας το στάδιο της προδικασίας, όπου λαμβάνει χώρα η διεξαγωγή των πάσης φύσεως ανακριτικών

¹⁵⁷. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Ruggeri, Participatory Rights in Criminal Proceedings. A Comparative Law Analysis from a Human Rights Perspective, σε S. Quattrocchio- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019, σελ. 680 επ.

¹⁵⁸. Η ρητή αναφορά προκύπτει από τον συνδυασμό των διατάξεων του άρθρου 8 της Οδηγίας με τη Σκέψη 35 του Προοιμίου. Βλ., Απόφαση ΔΕΕ 13.2.2020 Υπόθεση C- 688/ 2018.

¹⁵⁹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ.

πράξεων, η συλλογή του αποδεικτικού υλικού και η εξέταση των μαρτύρων, κατά τα πρώιμα στάδια της διερεύνησης της υποθέσεως. Στις ανωτέρω δε περιπτώσεις, σε αρκετές έννομες τάξεις των κρατών μελών άλλοτε δεν θεωρείται απαραίτητη και άλλοτε δεν επιτρέπεται η αυτοπρόσωπη εμφάνιση του υπόπτου και του κατηγορουμένου. Ωστόσο, και σε αυτό το στάδιο παρέχεται το δικαίωμα πληροφόρησης¹⁶⁰ και κατάθεσης εγγράφου υπομνήματος, όπου ο κατηγορούμενος δύναται να αντικρούσει τους εις βάρος του ισχυρισμούς, ενώ πολλάκις στην διεξαγωγή επιμέρους ανακριτικών πράξεων δύναται να παρίσταται συνήγορος, ο οποίος είναι επιφορτισμένος με την προάσπιση των δικονομικών δικαιωμάτων και εγγυήσεων του κατηγορουμένου, καθώς και με την επίβλεψη της όλης διαδικασίας¹⁶¹. Σημειωτέον ότι και κατά το στάδιο της διαδικασίας που προηγείται πριν από το στάδιο εκδικάσεως της υποθέσεως ενώπιον ακροατηρίου, στις περισσότερες έννομες τάξεις επιτρέπεται το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του υπόπτου και του κατηγορουμένου, όταν απαιτείται να διεξαχθούν έρευνες, καθώς και όταν διατάσσονται μέτρα δικονομικού καταναγκασμού εις βάρος του, όπως η επιβολή περιοριστικών όρων και προσωρινή κράτηση, όπου παρίσταται αυτοπροσώπως ο κατηγορούμενος προς εξέταση της, εν γένει, προσωπικότητάς του¹⁶².

Εν συνεχεία, το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης δεν παρέχεται, σε αρκετές έννομες τάξεις στις αποκαλούμενες *in camera* διαδικασίες, οι οποίες λαμβάνουν χώρα κατά το στάδιο της προδικασίας και πριν την επί ακροατηρίου εκδίκαση της υποθέσεως. Σε κάθε δε περίπτωση, οι ανωτέρω διαδικασίες στον βαθμό που συγκαταλέγονται στο στάδιο της προδικασίας, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας, όπως συνάγεται ρητώς και από τον συνδυασμό της Σκέψης 41 του Προοιμίου και των διατάξεων του άρθρου 8 παρ. 1 και 8 παρ. 6 της Οδηγίας¹⁶³.

Εκ των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι η διάταξη του άρθρου 8 παρ. 1 της Οδηγίας εφαρμόζεται από τη χρονική στιγμή, κατά την οποία η υπόθεση είναι “ώριμη” να εισαχθεί σε

¹⁶⁰. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει εκδοθεί η Οδηγία 2012/29/ΕΕ της 25.10.2012, για τη θέσπιση ελάχιστων πρωτοτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων της εγκληματικότητας, η οποία αντικατέστησε την Απόφαση- Πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ, που ενσωματώθηκε με τον Ν. 4478/ 2017, ΦΕΚ Α' 91/ 23.6.2017, www.e-nomothesia.gr, καθώς και η Οδηγία 2012/13/ΕΕ της 22.5.2012, σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, που ενσωματώθηκε με τον Ν. 4236/ 2014, ΦΕΚ Α' 33/ 11.2.2014, www.e-nomothesia.gr

¹⁶¹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, S. Quattrocchio, Participatory Rights in Criminal Justice. Similarities and Divergences within the Framework of European Law, σε S. Quattrocchio- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019, σελ. 449 επ.

¹⁶². Βλ., όλως ενδεικτικώς, An. Martufi- Chr. Peristeridou, Pilates washing his hands. The CJEU on pre- trial detention, EU Law Analysis, Expert insight into EU law developments, 5.12.2019.

¹⁶³. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Ruggeri, Inaudito reo Proceedings, Defence Rights and Harmonisation Goals in the EU. Responses of the European Courts and New Perspectives of EU Law, *eu crim* 1/ 2016 σελ. 42 επ.

δίκη ενώπιον ακροατηρίου, όπου η όλη διαδικασία διενεργείται προφορικά και δημοσίως. Ακόμη δε και όταν η όλη διαδικασία δύναται να διεξαχθεί “κεκλεισμένων των θυρών”, και να διαταχθεί η απαγόρευση δημοσιότητας είτε του συνόλου της διαδικασίας είτε τμήματος αυτής. Στις ανωτέρω περιπτώσεις, όπου η διαδικασία δεν διεξάγεται δημόσια, παρέχεται στον κατηγορούμενο το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης.

Επιπροσθέτως, όπως προκύπτει και από τον συνδυασμό της Σκέψης 40 και του άρθρου 8 παρ. 5 της Οδηγίας, ο κατηγορούμενος δύναται, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις της εσωτερικής έννομης τάξης, να απομακρύνεται από τον χώρο του ακροατηρίου και η διεξαγωγή της δίκης να συνεχίζεται δίχως την παρουσία του, είτε εν όλω είτε εν μέρει, όταν, φερειπείν, διατάσσεται η απομάκρυνσή του ένεκα ανάρμοστης συμπεριφοράς, καθώς και όταν η παρουσία του κρίνεται ότι θα προκαλέσει ανεπανόρθωτη βλάβη και θα δυσχεράνει την ομαλή διεξαγωγή της δίκης και την ανεύρεση της ουσιαστικής αλήθειας. Η ρύθμιση των ανωτέρω περιπτώσεων επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών, και δεν επιβάλλεται η τήρηση ομοιόμορφης πρακτικής, με θέσπιση ελάχιστων κανόνων, που θα αποσκοπούσαν στην προσέγγιση των εθνικών εννόμων τάξεων. Το γεγονός δε αυτό είναι σύμφωνο με τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, ενώ συνάδει και με το πνεύμα της διατάξεως του άρθρου 82 παρ. 2 ΣΛΕΕ, όπου προβλέπεται η ελάχιστη δυνατή προσέγγιση και σε όσα ζητήματα κρίνεται αυτή αναγκαία.

Πέραν των ανωτέρω, από τον συνδυασμό της Σκέψης 41 του Προοιμίου και του άρθρου 8 παρ. 6, συνάγεται ότι επαφίεται στην εσωτερική νομοθεσία των κρατών μελών η άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορούμενου, στις περιπτώσεις όπου η απόφαση επί της ενοχής δεν εκδίδεται κατόπιν ακροαματικής διαδικασίας, όπως συμβαίνει, φερειπείν, στις επονομαζόμενες απλουστευμένες διαδικασίες και στην περίπτωση της ποινικής διαταγής¹⁶⁴. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης παρέχεται, σε κάποιες έννομες τάξεις, κατά την επικύρωση της όλης συμφωνίας, όταν αυτή συντελείται ενώπιον ακροατηρίου.

Στην περίπτωση της ποινικής διαταγής τα πράγματα φαίνεται να περιπλέκονται έτι περαιτέρω, καθώς εκ προοιμίου, δεν είθισται να διασφαλίζεται, η εκ των προτέρων ενημέρωση του κατηγορουμένου για την εις βάρος του αποδιδόμενη κατηγορία. Από τις διατάξεις της Οδηγίας σε συνδυασμό με τις Σκέψεις του Προοιμίου, δεν καθίσταται σαφές αν η ανωτέρω διαδικασία δύναται να εφαρμοστεί αποκλειστικώς επί αδικημάτων ήσσονος

¹⁶⁴. Ως προς τις εν λόγω διαδικασίες βλ. όσα έχουν αναπτυχθεί ανωτέρω στις σελ. 26- 27.

σημασίας, καθώς επαφίεται στις έννομες τάξεις των κρατών μελών οι περιπτώσεις εφαρμογής της, αναλόγως με το ποινικό δικονομικό σύστημα εκάστου εξ αυτών.

Σύμφωνα δε με τις διατάξεις του Χάρτη, της ΕΣΔΑ και της νομολογίας του ΕΔΔΑ, στις απλουστευμένες διαδικασίες, οσάκις διεξάγονται δίχως την αυτοπρόσωπη παρουσία του κατηγορουμένου, καθώς και στην ποινική διαταγή¹⁶⁵, επιτρέπεται η κρίση επί της υποθέσεως, υπό τις προϋποθέσεις που έχουν επισημανθεί και ανωτέρω. Σε κάθε δε περίπτωση, κατά των ανωτέρω αποφάσεων, οι οποίες εκδόθηκαν κατά τις ανωτέρω διαδικασίες, χρήζει να κατοχυρώνεται ρητώς, στις έννομες τάξεις των κρατών μελών, το δικαίωμα ασκήσεως κατάλληλου και πρόσφορου ενδίκου μέσου, προς επανεκτίμηση της υποθέσεως, η εκδίκαση του οποίου θα διεξάγεται ενώπιον ακροατηρίου, όπου θα επιτρέπεται στον κατηγορούμενο να ασκήσει το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης¹⁶⁶. Η επιλογή των κατάλληλων ενδίκων μέσων και η δυνατότητα ασκήσεως αυτών επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών, όπως συνάγεται και από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 8 παρ. 6 και 9 της Οδηγίας.

Σημειωτέον ότι σε αρκετές έννομες τάξεις, περιπτώσεις εκδόσεως αποφάσεως, δίχως την αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου, υφίστανται και για πράξεις που τελούνται στα πλαίσια εγκληματικής οργάνωσης καθώς και για τρομοκρατικές ενέργειες. Στις ανωτέρω δε περιπτώσεις έχει κριθεί από το ΕΔΔΑ ότι η απόφαση επί της ενοχής και η κατάφαση ποινής δίχως την αυτοπρόσωπη εμφάνιση του κατηγορουμένου, και δίχως να του παρέχεται το δικαίωμα άμεσης επικοινωνίας με τον συνήγορό του κατά την διεξαγωγή της διαδικασίας, συνιστά παράβαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, κατά τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1 και 6 παρ. 3 της ΕΣΔΑ¹⁶⁷.

¹⁶⁵. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Απόφαση ΔΕΕ 22.3.2017 Υπόθεση C- 124/ 2016.

¹⁶⁶. Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Ruggeri, *Inauditio reo Proceedings, Defence Rights and Harmonisation Goals in the EU. Responses of the European Courts and New Perspectives of EU Law*, eucrim 1/ 2016 σελ. 42 επ., St. Ruggeri, *Participatory Rights in Criminal Proceedings. A Comparative Law Analysis from a Human Rights Perspective*, σε S. Quattrocolo- St. Ruggeri, *Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe*, Springer 2019, σελ. 680 επ. L. Klimek, *Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law*, Springer 2017, σελ. 640.

¹⁶⁷. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Απόφαση ΕΔΔΑ 19.2.2009, Υπόθεση A. et. al Vs United Kingdom (Application no. 3455/ 2005).

2. Διαδικαστικές εγγυήσεις.

Η άσκηση ενδίκου μέσου, καθώς και το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης κατά την εκδίκαση αυτού δεν υπαγορεύεται ρητώς από τις διατάξεις της Οδηγίας. Από τον συνδυασμό των Σκέψεων 41 και 44 του Προοιμίου, του άρθρου 8 παρ. 6 και του άρθρου 9 της Οδηγίας, συνάγεται ότι δικαίωμα ασκήσεως ενδίκου μέσου κατοχυρώνεται ρητώς μόνο στις περιπτώσεις ερήμην εκδικάσεως, οσάκις δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 8 παρ. 2, και στην περίπτωση της διατάξεως του άρθρου 8 παρ. 4. της Οδηγίας. Στις απλουστευμένες διαδικασίες και την ποινική διαταγή, η άσκηση κατάλληλου και πρόσφορου ένδικου μέσου ή άλλου ένδικου βοηθήματος, το οποίο αποσκοπεί στην εκ νέου, επί της ουσίας κρίση, της υποθέσεως, είτε σε πρώτο είτε σε δεύτερο βαθμό, καθώς και το επιτρεπτό της προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων και εξέτασης μαρτύρων, εκ μέρους του κατηγορουμένου, επαφίεται αποκλειστικώς στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών¹⁶⁸.

Στην περίπτωση των απλουστευμένων διαδικασιών, η άσκηση ενδίκων μέσων και βοηθημάτων κατά της αποφάσεως προϋποθέτει, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ¹⁶⁹, την εμπρόθεσμη και προσήκουσα γνωστοποίηση της καταδικαστικής απόφασης και την παροχή κάθε είδους πληροφορίας επί της υποθέσεως, ούτως ώστε να διασφαλίζονται πλήρως τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου. Περαιτέρω, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, απαιτείται το ένδικο μέσο να ασκείται εντός εύλογης προθεσμίας, για τη διάρκεια της οποίας λαμβάνεται υπόψιν το γεγονός ότι η όλη διαδικασία διεξήχθη σε τόπο διαφορετικό από τον τόπο καταγωγής και κατοικίας του κατηγορουμένου, καθώς και σε γλώσσα την οποία ο ίδιος δεν κατανοεί¹⁷⁰.

Η επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη να προβλέψει ρητώς την άσκηση ενδίκων μέσων κατά των ερήμην καταδικαστικών αποφάσεων, υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που επισημάνθηκαν και ανωτέρω, συνάδει με τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, καθώς και με την επιταγή της διατάξεως του άρθρου 82 παρ. 2 ΣΛΕΕ, υπό την έννοια ότι αφενός δεν αποκλείει την άσκηση κατάλληλου ενδίκου μέσου στην περίπτωση των απλουστευμένων διαδικασιών σύμφωνα με τα συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης των κρατών μελών, αφετέρου δεν επιβάλλει ρητώς τη δυνατότητα ασκήσεως ενδίκου μέσου στις ανωτέρω περιπτώσεις. Ωστόσο ελλοχεύει ο κίνδυνος να μην

¹⁶⁸. Βλ. Σκέψη 44 του Προοιμίου.

¹⁶⁹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ Απόφαση της 4.5.2001 Υπόθεση *Hugh Jordan Vs United Kingdom* (Application no. 24746/ 1994), ΕΔΔΑ Απόφαση της 22.5.2014 Υπόθεση *Gray Vs Germany* (Application no. 49278/ 2009).

¹⁷⁰. Βλ. Απόφαση ΔΕΕ 23.11.2021, Υπόθεση C- 564/ 2019.

διασφαλίζονται ισοδύναμα τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, και συνακολούθως το δικαίωμά του σε δίκαιη δίκη, ιδίως σε περιπτώσεις διακρατικών υποθέσεων, όπως αυτές αναπτύχθηκαν ανωτέρω, καθώς επικρατεί ανομοιογένεια στα ποινικά δικονομικά συστήματα των κρατών μελών¹⁷¹.

Πέραν τούτου η εφαρμογή των διατάξεων της ΕΣΔΑ και η νομολογία του ΕΔΔΑ, δεν φαίνεται να επιλύουν επαρκώς και ικανοποιητικώς τα ανακύπτοντα ζητήματα¹⁷². Ως εκ τούτου η αποφυγή ρητής κατοχύρωσης του δικαιώματος ασκήσεως ενδίκου μέσου ή ενδίκου βοηθήματος, στις περιπτώσεις των απλουστευμένων διαδικασιών και της ποινικής διαταγής, δεν επιφέρει κάποια αλλαγή στο επίπεδο προστασίας του δικαιώματος σε αυτοπρόσωπη παράσταση από το ήδη υφιστάμενο από την ΕΣΔΑ, από τον Χάρτη και από τις έννομες τάξεις των κρατών μελών. Συνεπώς, δεν συνεισφέρει στην περαιτέρω διασφάλιση των θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου σε επίπεδο Ένωσης.

¹⁷¹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, L. Klimek, *Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law*, Springer 2017, σελ. 591 επ., *The Future of EU Criminal Justice- Expert Perspectives, Improving Defense Rights*, eucrim 3/ 2020, σελ. 234 επ.

¹⁷². Βλ., όλως ενδεικτικώς, St. Ruggeri, *Inaudito reo Proceedings, Defence Rights and Harmonisation Goals in the EU. Responses of the European Courts and New Perspectives of EU Law*, eucrim 1/ 2016 σελ. 42 επ.

II. Όροι εκδίκασης υποθέσεων ερήμην του κατηγορουμένου κατά το άρθρο 8 της Οδηγίας.

1. Ο κανόνας των παρ. 2 και 3 του άρθρου 8.

Στην Πρόταση της Επιτροπής, οι διατάξεις που προβλέπονταν για δίκες που διεξάγονται ερήμην του κατηγορουμένου, συνιστούσαν, επί της ουσίας, αντιγραφή των αντίστοιχων διατάξεων της Απόφασης- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ¹⁷³. Κατόπιν αντιδράσεως εκ μέρους των κρατών μελών, αρκετές από τις προβλέψεις της Προτάσεως μεταφέρθηκαν στις Σκέψεις 36 έως 39 του Προοιμίου.

Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τον συνδυασμό των Σκέψεων 9, 35, 36, 38, 44 και 47 του Προοιμίου και της διατάξεως του άρθρου 8 παρ. 2 της Οδηγίας, εκδίκαση της υποθέσεως δίχως την αυτοπρόσωπη παρουσία του κατηγορουμένου, στην περίπτωση που τυγχάνει πρόσωπο γνωστής διαμονής, επιτρέπεται εφόσον συντρέχουν σωρευτικώς οι εξής προϋποθέσεις:

α) Κατ' αρχήν απαιτείται να έχει επιδοθεί εγκαίρως, εμπροθέσμως και προσωπικώς στον κατηγορούμενο κλήση προς εμφάνιση ενώπιον του ακροατηρίου όπου θα διεξαχθεί η εκδίκαση της υποθέσεως, ή να έχει ενημερωθεί με άλλα μέσα για τον τόπο και τον χρόνο διεξαγωγής της δίκης. Η παράβαση της προμνησθείσας υποχρέωσης ενημέρωσης συνεπάγεται την εφαρμογή των κανόνων που προβλέπονται στις διατάξεις του άρθρου 8, παρ. 4, και του άρθρου 9 της Οδηγίας, δεδομένου ότι, στην περίπτωση αυτή, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν να διασφαλίζουν ότι ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα στην εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό¹⁷⁴.

Η ανωτέρω δε προϋπόθεση συνιστά κοινό τόπο τόσο της Οδηγίας όσο και της Απόφασης- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ¹⁷⁵, ενώ αμφότερες στηρίζονται στη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ¹⁷⁶. Δυνάμει δε της νομολογίας του ΕΔΔΑ, έχει κριθεί ότι απαιτείται να πραγματοποιείται πραγματική, υπό την έννοια ότι λαμβάνει πλήρη γνώση για όλες τις πτυχές

¹⁷³. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Anita Nagy, The presumption of innocence and the right to be present at trial in criminal proceedings in Directive (EU) 2016/ 343, European Integration Studies, vol. 12, no 1 (2016), σελ 5 επ., St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ., Απόφαση ΔΕΕ 28.1.2021, Υπόθεση C- 649/ 2019

¹⁷⁴. Βλ., Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020, Σκέψεις 39, 44

¹⁷⁵. Βλ., άρθρο 2 περ. 1 της Απόφασης- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ.

¹⁷⁶ Βλ. Σκέψη 47 του Προοιμίου. Βλ. Απόφαση ΕΔΔΑ 14.1.2010, Υπόθεση Popovitsi Vs Greece (App. 53451/ 2007). Ως προς το όλο ζήτημα βλ., σχετικώς, Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β' Ν. 4596/ 2019) σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 130 επ.

της εις βάρος του ποινικής διαδικασίας, έγκαιρη και προσήκουσα επίδοση, η οποία να αποδεικνύεται από το αντίστοιχο αποδεικτικό επιδόσεως, όπου θα αναγράφεται ο χρόνος και ο τόπος, κατά τον οποίο έλαβε χώρα η επίδοση. Επιπροσθέτως, απαιτείται να αναγράφονται και τα στοιχεία του προσώπου, στο οποίο εγχειρίστηκε η κλήση προς εμφάνιση, το οποίο οφείλει να υπογράψει την έκθεση επιδόσεως¹⁷⁷. Επισημαίνεται δε ότι χρήζει ο κατηγορούμενος να ενημερώνεται προσωπικώς και επί της ουσίας για την εις βάρος του ποινική διαδικασία, για τον τόπο και την ημερομηνία διεξαγωγής της δίκης, καθώς και να διαθέτει επαρκή χρόνο για την προετοιμασία της υπερασπίσεώς του και τη μετάβαση στο δικαστήριο¹⁷⁸.

Οι αρμόδιες διωκτικές αρχές, κατά τη διενέργεια της επίδοσης, οφείλουν να εξαντλήσουν όλα τα πρόσφορα μέσα και τους τρόπους που διαθέτουν προς ανεύρεση της πραγματικής κατοικίας ή του τόπου διαμονής του κατηγορουμένου, όπου απαιτείται να του επιδοθεί η κλήση προς εμφάνιση, και να μην αρκούνται απλώς σε απλή έρευνα στον τόπο όπου είχε προηγουμένως αναζητηθεί, δίχως να ανευρεθεί, πολλώ μάλλον αν άλλες αρχές είχαν εντοπίσει τον τόπο διαμονής του κατηγορουμένου¹⁷⁹. Σημειωτέον ότι στους ανωτέρω τρόπους συγκαταλέγεται και η διεύθυνση του τόπου εργασίας, καθώς και οποιαδήποτε άλλη διεύθυνση έχει δηλωθεί επισήμως, είτε στους επίσημους καταλόγους του Δήμου του τόπου διαμονής, είτε σε ελεγκτικές και φορολογικές αρχές, είτε σε άλλες διοικητικές αρχές, και δεν αρκεί η αναζήτησή του στη διεύθυνση που έχει, ενδεχομένως, ο ίδιος δηλώσει σε κάποιο προγενέστερο στάδιο της ποινικής διαδικασίας. Το βάρος απόδειξης της προσήκουσας και έγκυρης επίδοσης βαρύνει τις διωκτικές αρχές¹⁸⁰.

Όπως νομολογεί το ΔΕΕ¹⁸¹, σε περίπτωση επιδόσεως της κλήσεως προς εμφάνιση σε τρίτο πρόσωπο, το οποίο επωμίζεται της ευθύνης να ενημερώσει και να παραδώσει την κλήση στον κατηγορούμενο, οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να εξακριβώσουν ότι πράγματι παραδόθηκε στον κατηγορούμενο η κλήση προς εμφάνιση και ότι ενημερώθηκε πλήρως και επαρκώς ως προς τον χρόνο και τον τόπο διεξαγωγής της δίκης¹⁸². Σχετικά μάλιστα το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι οι έννοιες της “έγκαιρης και προσήκουσας” επίδοσης

¹⁷⁷. Βλ. Απόφαση ΕΔΔΑ 26.1.2017, Υπόθεση Lena Atanasova Vs Bulgaria (App. 52009/ 2007).

¹⁷⁸. Βλ. Απόφαση ΕΔΔΑ 28.8.2018, Υπόθεση Vyacheslav Korchagin Vs Russia (App. 12307/ 2016)..

¹⁷⁹. Βλ. σχετικώς Απόφαση ΕΔΔΑ 12.2.1985, Υπόθεση Colozza Vs Italy (Application no 9024/ 1980), Απόφαση ΕΔΔΑ 14.1.2010, Υπόθεση Popovitsi Vs Greece (App. 53451/ 2007), Απόφαση ΕΔΔΑ 26.1.2017, Υπόθεση Lena Atanasova Vs Bulgaria (App. 52009/ 2007).

¹⁸⁰. Βλ. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020.

¹⁸¹. Βλ., σχετικώς, Απόφαση ΔΕΕ 13.2.2020, Υπόθεση C- 688/ 2018.

¹⁸². Βλ. σχετικώς Απόφαση ΔΕΕ 24.5.2016, Υπόθεση C- 108/ 2016 PPU P. Dworzecki.

“προσωπικώς” στον ίδιο τον κατηγορούμενο “έχουν αναχθεί σε αυτοτελείς έννοιες του δικαίου της Ένωσης και πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπο ενιαίο”¹⁸³.

Δυνάμει των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι η ενημέρωση απαιτείται να είναι άμεση, και δεόντως λεπτομερής προκειμένου να διασφαλισθούν ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας και η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης¹⁸⁴. Επιπλέον απαιτείται να διασφαλίζεται και να εξακριβώνεται, πέραν πάσης αμφιβολίας, ότι ο κατηγορούμενος ενημερώθηκε πραγματικά και επί της ουσίας, ήτοι ότι είχε προσωπική γνώση για τη διεξαγωγή της δίκης του, και να μην αρκεί το γεγονός ότι η κλήση προς εμφάνιση επιδόθηκε σε τρίτο πρόσωπο, είτε σε οικείο είτε στον αντίκλητο δικηγόρο. Η ενημέρωση του κατηγορουμένου συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την εκτέλεση της καταδικαστικής απόφασης που εκδίδεται σε δίκη, κατά τη διεξαγωγή της οποίας ο κατηγορούμενος δεν παρέστη¹⁸⁵. Οι ανωτέρω επισημάνσεις προκύπτουν σαφώς και από τον συνδυασμό των Σκέψεων 36 και 38 της Οδηγίας, όπου επισημαίνεται ότι ο τρόπος με τον οποίο παρέχονται οι πληροφορίες, και κατά πόσο επαρκεί ούτως ώστε να συντελείται πραγματική ενημέρωση του κατηγορουμένου για την διεξαγωγή της δίκης του, αποτελούν αντικείμενο ελέγχου και απόδειξης από τις αρμόδιες αρχές¹⁸⁶.

Συνεπώς αρκεί να εξακριβωθεί από τις αρμόδιες αρχές ότι ο κατηγορούμενος τελούσε εν γνώσει της ακριβούς ημερομηνίας και του τόπου διεξαγωγής της δίκης, ακόμη και αν η επίδοση έχει διενεργηθεί σε τρίτο, ούτως ώστε να θεωρηθεί ότι πληρείται η προϋπόθεση της έγκαιρης ενημέρωσης για την διεξαγωγή αυτής¹⁸⁷. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι στην έννοια της προσήκουσας και έγκαιρης ενημέρωσης εμπίπτει και η περίπτωση όπου ο κατηγορούμενος διαμένει σε διαφορετικό κράτος μέλος από αυτό όπου ελήφθη εις βάρος του απόφαση κατά τη συνοπτική διαδικασία, η οποία επεδόθη στον αντίκλητο που διορίστηκε

¹⁸³. Βλ., σχετικώς Απόφαση ΔΕΕ 24.5.2016, Υπόθεση C- 108/ 2016 PPU P. Dworzecki., Βλ. σχετικώς και Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β' Ν. 4596/ 2019) σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 130 επ.

¹⁸⁴. Βλ. σχετικώς Προτάσεις Michal Bobek 5.2.2019 στην Υπόθεση C- 646/ 2017.

¹⁸⁵. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020, Σκέψη 38

¹⁸⁶. Βλ. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020, Σκέψεις 48- 50.

¹⁸⁷. Στο σημείο αυτό παρατηρείται εναρμόνιση με τις προϋποθέσεις για εκτέλεση ΕΕΣ, όπου το Δ.Ε.Ε., εμμένοντας στη μετά βεβαιότητας πραγματική γνωστοποίηση και λήψη γνώσης της κλήτευσης στην ως άνω δίκη, έκρινε ότι κλήτευση μη παραδοθείσα απ' ευθείας στον άμεσα ενδιαφερόμενο, αλλά σε άλλον ενήλικα ευρισκόμενο στη διεύθυνσή του, ο οποίος ανέλαβε την υποχρέωση παράδοσης του εγγράφου κλήτευσης στον πρώτο, δεν πληροί τις νόμιμες προϋποθέσεις, εφ' όσον δεν προκύπτει μετά βεβαιότητας από το εν λόγω ένταλμα ο χρόνος της τυχόν πραγματικής παράδοσης του εγγράφου στον άμεσα ενδιαφερόμενο.

υποχρεωτικώς και είναι εγκαταστημένος στο κράτος μέλος εκδόσεως της αποφάσεως¹⁸⁸. Σε τιαυτές περιπτώσεις η επίδοση θεωρείται ότι έχει συντελεστεί από τη στιγμή που παραδίδεται η απόφαση στον αντίκλητο του κατηγορουμένου, έκτοτε δε ξεκινάει και η προθεσμία για την άσκηση κατάλληλου ενδίκου μέσου ή βοηθήματος. Σημειωτέον ότι και στην περίπτωση αυτή, οι αρμόδιες αρχές φέρουν το βάρος απόδειξης ότι ο κατηγορούμενος έλαβε πραγματική ενημέρωση για την ημερομηνία και τον τόπο εκδικάσεως της υποθέσεως νομίμως και εμπροθέσμως.

Πέραν των ανωτέρω, και ο κατηγορούμενος οφείλει να καταβάλλει τις δέουσες προσπάθειες ούτως ώστε να ενημερωθεί για τη πορεία της υποθέσεώς του, όπως ρητώς αναφέρεται στη Σκέψη 38 του Προοιμίου. Ειδικότερα, ο κατηγορούμενος ο οποίος γνωρίζει ότι ενδέχεται να απουσιάζει επί μακρώ από τον τόπο κατοικίας του, και συνεπώς ελλοχεύει κίνδυνος να μην ενημερωθεί για την ημερομηνία και τον τόπο εκδίκασης της υποθέσεώς του, οφείλει να διορίσει αντίκλητο, στον τόπο όπου εδρεύει το δικάζον δικαστήριο. Σε περίπτωση διακρατικών υποθέσεων, όπου η εκδίκαση της υποθέσεως θα λάβει χώρα σε τόπο διαφορετικό από τον τόπο κατοικίας του κατηγορουμένου, οφείλει να προβεί σε διορισμό αντικλήτου στο κράτος μέλος εκδικάσεως της υποθέσεως, πλην των περιπτώσεων όπου ο διορισμός διατάσσεται υποχρεωτικώς από το δικαστήριο¹⁸⁹. Τα ανωτέρω ισχύουν και για τις υποθέσεις που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας¹⁹⁰.

Περαιτέρω, ο κατηγορούμενος οφείλει να μην δυσχεραίνει την ανεύρεση της κατοικίας του από τις αρμόδιες αρχές, με τη συνεχή και δίχως κάποια επίσημη ενημέρωση εναλλαγή διευθύνσεων κατοικίας, προς αποφυγή εντοπισμού του και επίτευξης νόμιμης και εμπρόθεσμης επίδοσης της κλήσης προς εμφάνιση. Ειδικότερα, η σκόπιμη και εκ προθέσεως εναλλαγή διεύθυνσης κατοικίας, δίχως τη σύγχρονη γνωστοποίησή της στις αρμόδιες αρχές, πολλάκις, συνιστά μια προσπάθεια παρακώλησης και καθυστέρησης στην απονομή της δικαιοσύνης, ακόμη και αρνησιδικία¹⁹¹. Εν τούτοις, σε όλες τις ως άνω αναφερόμενες περιπτώσεις, το βάρος απόδειξης, ως προς τη δυσχέρεια ανεύρεσης της κατοικίας του κατηγορουμένου, και συνακολούθως της μη επιτεύξεως έγκαιρης και νόμιμης επίδοσης της κλήσεως προς εμφάνιση επωμίζονται οι αρμόδιες αρχές.

¹⁸⁸. Βλ. σχετικώς Απόφαση ΔΕΕ 22.3.2017, Υπόθεση C- 124/ 2016, C- 188/ 2016, C- 213/ 2016 PPU *Tranca and others*.

¹⁸⁹. Βλ. Απόφαση ΔΕΕ 15.10.2015, C- 216/ 2014.

¹⁹⁰. Βλ. K. Ligeti, *The European Public Prosecutor's Office: How should the rules applicable to its procedure be determined?* *European Criminal Law Review* 2011, σελ. 123 επ., L. Klimek, *Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law*, Springer 2017, σελ. 640 επ., M. Kettunen, *Legitimizing European Criminal Law, Justifications and Restrictions*, Springer 2020, σελ. 112 επ.

¹⁹¹. Βλ. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020, Σκέψη 59, Απόφαση ΔΕΕ 1.1.2021, Υπόθεση C- 769/ 2019, Απόφαση ΔΕΕ 17.12.2020, Υπόθεση C- 416/ 2020, PPU.

Πέραν των ανωτέρω, προαπαιτείται να ενημερώνεται ο κατηγορούμενος ως προς τις συνέπειες που θα υποστεί σε περίπτωση μη εμφανίσεως κατά την ορισθείσα ημερομηνία στο καθ' ύλην και κατά τόπο αρμόδιο δικαστήριο, όπου θα λάβει χώρα η εκδίκαση της υποθέσεως. Ειδικότερα, απαιτείται να ενημερώνεται πλήρως και προσηκόντως ο κατηγορούμενος ότι σε περίπτωση μη εμφανίσεώς του, παραλλήλως δε μη εκπροσωπήσεώς του από συνήγορο υπεράσπισης, η υπόθεση θα εκδικαστεί ερήμην του.

Το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι μεταξύ της επίδοσης της κλήσεως προς εμφάνιση, και της εκδίκασης της υποθέσεως, απαιτείται να μεσολαβεί χρονικό διάστημα ικανό να εξασφαλίσει στον κατηγορούμενο τον απαραίτητο χρόνο να ενημερωθεί για τα θεμελιώδη δικονομικά του δικαιώματα, να συμβουλευθεί δικηγόρο της επιλογής του ως προς τα ανακύπτοντα νομικά ζητήματα της υποθέσεως, και να αποφασίσει περί της αυτοπρόσωπης παραστάσεώς του κατά την ενώπιον του ακροατηρίου διεξαγωγή της δίκης¹⁹².

β) Δεύτερη προϋπόθεση συνιστά η ρητή ή σιωπηρή παραίτηση του κατηγορουμένου από την άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης. Σε κάθε δε περίπτωση απαιτείται να εξακριβώνεται ότι η παραίτηση αποτελεί προϊόν της ελεύθερης βούλησής του. Επισημαίνεται ότι, δυνάμει της νομολογίας του ΔΕΕ, σε όσες περιπτώσεις ο κατηγορούμενος δεν δύναται να παρασταθεί αυτοπροσώπως για λόγους ανεξάρτητους από τη θέλησή του, φερειπείν για λόγους υγείας, δεν στοιχειοθετείται παραβίαση της διατάξεως του άρθρου 8 παρ. 2 της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ, οσάκις, κατόπιν ενημερώσεως για τις δικονομικές πράξεις οι οποίες διενεργήθηκαν ερήμην του στη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας, δηλώσει ότι δεν πρόκειται να επικαλεσθεί την απουσία του για να αμφισβητήσει τη νομιμότητα των πράξεων αυτών που διενεργήθηκαν, καθώς και ότι δεν επιθυμεί την επανάληψή τους παρουσία του. Σε κάθε δε περίπτωση απαιτείται να έχει ενημερωθεί εγκαίρως για τη διεξαγωγή της δίκης, και για τις συνέπειες που θα υποστεί σε περίπτωση μη αυτοπρόσωπης παραστάσεως κατά τη διεξαγωγή της, και να εκπροσωπείται κατά τη διάρκεια της δίκης, από εξουσιοδοτημένο δικηγόρο, στον οποίο έχει αναθέσει εντολή προς εκπροσώπηση¹⁹³.

γ) Τέλος, απαραίτητη προϋπόθεση για την διεξαγωγή της δίκης δίχως την παρουσία του κατηγορουμένου, αποτελεί η εκπροσώπησή του από συνήγορο υπεράσπισης. Από τον συνδυασμό των Σκέψεων 9, 35, 36, 38, 44 και 47 του Προοιμίου και της διατάξεως του άρθρου 8 παρ. 2 της Οδηγίας συνάγεται ότι περίπτωση εκδικάσεως της υποθέσεως δίχως την αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου συντρέχει, και συγχωρείται, όταν ναι μεν ο κατηγορούμενος δεν παρίσταται αυτοπροσώπως, πλην όμως εκπροσωπείται, κατά τη

¹⁹². Βλ. Απόφαση ΔΕΕ 23.11.2021, Υπόθεση C- 564/ 2019, Απόφαση ΔΕΕ 13.2.2020, Υπόθεση C- 688/ 2018.

¹⁹³. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Απόφαση ΔΕΕ 13.2.2020, Υπόθεση C- 688/ 2018.

διάρκεια της εκδίκασης από συνήγορο υπεράσπισης, στον οποίον έχει παράσχει πληρεξουσιότητα προς εκπροσώπηση¹⁹⁴. Σημειωτέον ότι και στην εν λόγω περίπτωση απαιτείται ο κατηγορούμενος να έχει ενημερωθεί εγκαίρως και προσηκόντως για την ημερομηνία και τον τόπο διεξαγωγής της δίκης, είτε μέσω επιδόσεως κλήσης προς εμφάνιση, είτε να έχει λάβει γνώση με άλλα μέσα. Επίσης, χρήζει να έχει ενημερωθεί και ως προς τις έννομες συνέπειες της μη αυτοπρόσωπης παραστάσεώς του¹⁹⁵.

Εκ των ανωτέρω, καθίσταται σαφές ότι ο διορισμός του συνηγόρου είτε από το κράτος είτε από τον ίδιο τον κατηγορούμενο, δεν επιδρά στην εκπροσώπηση που του ανατίθεται, αρκεί ο κατηγορούμενος να έχει δηλώσει ρητώς την αποδοχή ή μη του διορισθέντος, εκ μέρους του κράτους, συνηγόρου. Σε κάθε δε περίπτωση χρήζει να συνάγεται ότι αποτελεί έκφανση της οικειοθελούς βουλήσεως του κατηγορουμένου να εκπροσωπηθεί από συνήγορο, και να μην παραστεί αυτοπροσώπως, κατά την επί ακροατηρίω εκδίκαση της υποθέσεως¹⁹⁶.

Αναφορικά με την εκτελεστότητα των αποφάσεων που εκδόθηκαν δίχως την αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου, στη διάταξη του άρθρου 8 παρ. 3 της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ, επισημαίνεται ρητώς ότι οι ανωτέρω αποφάσεις δύναται να εκτελεστούν αμέσως κατά του καταδικασθέντος, εφόσον εντοπιστεί και συλληφθεί, σύμφωνα με το ποινικό δικονομικό σύστημα εκάστου κράτους μέλους. Ως εκ τούτου συνάγεται ότι το γεγονός της εκδικάσεως της υποθέσεως δίχως την παρουσία του κατηγορουμένου δεν επιδρά άνευ ετέρου στην εκτελεστότητα της αποφάσεως, γεγονός το οποίο συνάδει με τη νομολογία του ΕΔΔΑ στις περιπτώσεις εκτελέσεως Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης δυνάμει εκδοθείσας καταδικαστικής απόφασης δίχως την αυτοπρόσωπη παρουσία του κατηγορουμένου, και με τη νομολογία του ΔΕΕ, ως προς το ανωτέρω ζήτημα¹⁹⁷.

Στο σημείο αυτό, επισημαίνεται ότι έχει προταθεί η χρήση των μέσων τεχνολογίας, ως τρόπος διευκόλυνσης της άσκησης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου¹⁹⁸, ιδίως στις περιπτώσεις των διακρατικών υποθέσεων, όπου η εκδίκαση της υποθέσεως διεξάγεται σε άλλο μέρος από τον τόπο κατοικίας του. Στις ανωτέρω περιπτώσεις η χρήση της τεχνολογίας θα επέτρεπε την αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου μέσω οπτιακουστικών μέσων, και συνακολούθως θα αποφευγόταν η ακούσια ερημοδικία του, η οποία θα οφειλόταν

¹⁹⁴. Βλ. Απόφαση ΔΕΕ 23.11.2021, Υπόθεση C- 564/ 2019, Απόφαση ΔΕΕ 13.2.2020, Υπόθεση C- 688/ 2018.

¹⁹⁵. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020, Σκέψη 48.

¹⁹⁶. Βλ. Απόφαση ΔΕΕ 23.11.2021, Υπόθεση C- 564/ 2019, Απόφαση ΔΕΕ 13.2.2020, Υπόθεση C- 688/ 2018.

¹⁹⁷. Απόφαση ΔΕΕ 28.1.2021, Υπόθεση C- 649/ 2019.

¹⁹⁸. Βλ. The Future of EU Criminal Justice- Expert Perspectives, Improving Defense Rights, eucrim 3/ 2020, σελ. 240 επ., Απόφαση ΔΕΕ 17.12.2020, Υπόθεση C- 416/ 2020 PPU.

στο γεγονός ότι δεν edύνατο να μεταβεί στο κράτος μέλος διεξαγωγής της δίκης, και να παραστεί αυτοπροσώπως κατά τη διεξαγωγή της, για οικονομικούς και λοιπούς λόγους. Η χρήση των μέσων τεχνολογίας δύναται να προσφέρει λύσεις και κατά το στάδιο της προδικασίας, και συλλογής των αποδείξεων. Σε κάθε δε περίπτωση το επιτρεπτό ή μη της χρήσης οπτιακουστικών μέσων και τηλεδιάσκεψης, επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια του δικάζοντος δικαστή, ενώ απαιτείται και η ρητή συναίνεση των διαδίκων, ούτως ώστε να μην αναφύονται ζητήματα παραβίασης των προσωπικών δεδομένων¹⁹⁹. Εν τούτοις, έχει υποστηριχθεί ότι το όλο εγχείρημα ελλοχεύει και κινδύνους, ενώ σε κάθε περίπτωση δεν δύναται να υποκαταστήσει ισάξια την αυτοπρόσωπη εμφάνιση του κατηγορουμένου ενώπιον του δικαστηρίου και την συμμετοχή του, με φυσική παρουσία, κατά την ακροαματική διαδικασία.

¹⁹⁹. Βλ.. S. Carrera- V. Mitsilegas- M. Stefan, Criminal Justice, Fundamental Rights and the Rule of Law in the Digital Age, Center for European Policy Studies, Brussels, May 2021, σελ. 41 επ.

2. Η εξαίρεση της παρ. 4 του άρθρου 8 και οι επιβαλλόμενες εγγυήσεις.

Στη διάταξη του άρθρου 8 παρ. 4 της Οδηγίας, ρυθμίζεται η περίπτωση όπου εκδίδεται απόφαση ερήμην του κατηγορουμένου, ο οποίος τυγχάνει πρόσωπο άγνωστης διαμονής. Προκειμένω να θεωρηθεί ως πρόσωπο άγνωστης διαμονής, απαιτείται να μην έχει καταστεί εφικτή η ανεύρεση της κατοικίας του, παρότι οι αρμόδιες αρχές κατέβαλαν κάθε δυνατή προσπάθεια για τον εντοπισμό αυτής, και, συνακολούθως, να μην του έχει επιδοθεί κλήση προς εμφάνιση.

Ειδικότερα, από τον συνδυασμό των Σκέψεων 9, 38, 39, 44 και 47 του Προοιμίου και της διατάξεως του άρθρου 8 παρ. 4 της Οδηγίας, συνάγεται ότι δύναται να διεξαχθεί εκδίκαση της υποθέσεως ερήμην του κατηγορουμένου όταν δεν κατέστη δυνατό να ανευρεθεί η κατοικία του και να του επιδοθεί κλήση προς εμφάνιση. Στην περίπτωση αυτή ο κατηγορούμενος θεωρείται πρόσωπο “άγνωστης διαμονής”, ανεξαρτήτως αν φυγοδικεί ή διαφεύγει ή για άλλους λόγους. Η ανωτέρω περίπτωση συντρέχει όταν αφενός δεν κατέστη εφικτός ο εντοπισμός του κατηγορουμένου στη δηλωθείσα διεύθυνση και αφετέρου δεν κατέστη εφικτή η ανεύρεση άλλης κατοικίας ή διεύθυνσής του παρά τις προσπάθειες που αποδεδειγμένως κατέβαλαν οι αρμόδιες αρχές, και συνακολούθως δεν έλαβε χώρα έγκαιρη, νόμιμη και προσωπική επίδοση της κλήσης προς εμφάνιση. Οι ανωτέρω δε προϋποθέσεις απαιτείται να συντρέχουν σωρευτικώς, ούτως ώστε να θεωρηθεί ένα πρόσωπο ως “αγνώστου διαμονής”. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται κατά απόντων κατηγορουμένων, οι οποίοι τυγχάνουν πρόσωπα “άγνωστης διαμονής”, είτε εκουσίως είτε ακουσίως, καθώς και κατά όσων φυγοδικούν²⁰⁰.

Το βάρος απόδειξης ότι κατεβλήθη πάσα δυνατή προσπάθεια προς εντοπισμό του κατηγορουμένου και ανεύρεση της κατοικίας του, επωμίζονται οι αρμόδιες αρχές, οι οποίες οφείλουν να αποδείξουν ότι εξάντλησαν παν δυνατό μέσο προς ανεύρεση του κατηγορουμένου, όπως επισημάνθηκε και ανωτέρω, πριν αποφανθούν ότι πρόκειται για άτομο “αγνώστου διαμονής” και συντελεστεί πλασματική επίδοση. Οι αρμόδιες αρχές φέρουν το βάρος απόδειξης και στην περίπτωση προσώπων που φυγοδικούν, καθώς καλούνται να αποδείξουν ότι η φυγοδικία συνιστά επιδίωξη του κατηγορουμένου²⁰¹.

²⁰⁰. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ν. Γανιάρης, Η πρόσφατη Οδηγία 2016/ 343, theartofcrime.gr, 28.11.2016, Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020, Απόφαση ΔΕΕ 14.1.2021, Υπόθεση C- 769/ 2019.

²⁰¹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020

Υπό τις ανωτέρω προϋποθέσεις, καθίσταται δυνατή η ερήμην του κατηγορουμένου εκδίκαση της υποθέσεως, και η έκδοση αποφάσεως, παρότι ο κατηγορούμενος δεν εκπροσωπείται από συνήγορο υπεράσπισης, καθώς δεν έχει ενημερωθεί ως προς τη διεξαγωγή της υποθέσεως. Ειδάλλως, ενδέχεται να ελλοχεύει ο κίνδυνος, από μια ενδεχόμενη αναβολή εκδικάσεως, να παραγραφεί η πράξη ή να απωλεσθούν ουσιώδη αποδεικτικά στοιχεία και να μην καταστεί εφικτή η ανεύρεση της ουσιαστικής αλήθειας. Σε κάθε δε περίπτωση δεν δύναται να κωλυσιεργεί η απονομή της δικαιοσύνης, ιδίως σε περιπτώσεις όπου ο ίδιος εκουσίως φυγοδικεί, παρότι γνωρίζει ότι έχει ασκηθεί εις βάρος του ποινική δίωξη²⁰².

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να καταβάλλεται σε υποθέσεις διακρατικού χαρακτήρα, καθώς και στις υποθέσεις που εμπίπτουν στο πεδίο αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, όπου όταν ο κατηγορούμενος διαμένει σε άλλο κράτος μέλος απαιτείται να καταβάλλεται μεγαλύτερη προσπάθεια και να εξαντλούνται όλα τα μέσα δικαστικής συνεργασίας για τον εντοπισμό του, πριν αποφανθούν οι αρμόδιες αρχές ότι ο κατηγορούμενος τυγχάνει πρόσωπο “άγνωστου διαμονής”.

Πέραν των ανωτέρω, στην ίδια τη διάταξη του άρθρου 8 παρ. 4 της Οδηγίας, ορίζεται ρητώς ότι η εκδιδόμενη ερήμην του “άγνωστης διαμονής” κατηγορουμένου, καθώς και του φυγόδικου, απόφαση, καθίσταται αμέσως εκτελεστή σε περίπτωση που ο απών ή ο φυγοδικήσας κατηγορούμενος εντοπιστεί ή συλληφθεί, υπό τις κάτωθι προϋποθέσεις, οι οποίες χρήζει να συντρέχουν σωρευτικώς: **α)** Κατ’ αρχήν, απαιτείται να έχει καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια προς εντοπισμό του κατηγορουμένου και επίδοση σε αυτόν κλήσης προς εμφάνιση κατά την ορισθείσα ημερομηνία και ενώπιον του ορισθέντος διακστηρίου, όπου θα εκδικαστεί η υπόθεση.

β) Εν συνεχεία, ότι κατά τη στιγμή της σύλληψης, του παραδόθηκε επισήμως και εγγράφως η εις βάρος του εκδοθείσα απόφαση. Σε όλως δε εξαιρετικές περιπτώσεις, ήτοι όταν δεν είναι εφικτή η έγγραφη παράδοση της αποφάσεως ένεκα του ότι ο απών ή ο φυγοδικήσας κατηγορούμενος συνελήφθη σε τόπο και χρόνο που καθιστά δυσχερή την άμεση παράδοσή της, το περιεχόμενο αυτής του κοινοποιείται προφορικώς, γεγονός το οποίο σημειώνεται στην έκθεση συλλήψεως, και του παραδίδεται εγγράφως εν ευθέτω χρόνο. Σημειωτέον ότι τα ανωτέρω έγγραφα χρήζει να παρέχονται σε γλώσσα την οποία κατανοεί ο κατηγορούμενος, επιπροσθέτως δε να του παρέχεται το δικαίωμα μετάφρασης και

²⁰². Βλ. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020, Σκέψη 59, Απόφαση ΔΕΕ 14.1.2021, Υπόθεση C- 769/ 2019.

διερμηνείας, όπου απαιτείται, και ιδίως σε περιπτώσεις όπου ο κατηγορούμενος είναι υπήκοος άλλου κράτους μέλους από το κράτος εκδόσεως της αποφάσεως, καθώς και σε διακρατικές υποθέσεις. Παραλλήλως δε πρέπει να του γνωστοποιούνται εγγράφως τα δικονομικά του δικαιώματα, και δη, το δικαίωμα να προβεί, εφόσον το επιθυμεί σε άσκηση κατάλληλου και πρόσφορου ενδίκου μέσου ή ενδίκου βοηθήματος, για την εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως, σε πρώτο βαθμό, και την ανατροπή της υφιστάμενης αποφάσεως, και δη, ότι τα ανωτέρω του παρασχέθηκαν σε γλώσσα που ο ίδιος κατανοεί²⁰³.

γ) Η εσωτερική έννομη τάξη οφείλει να διασφαλίζει τη δυνατότητα άσκησης κατάλληλου και πρόσφορου ενδίκου μέσου ή ενδίκου βοηθήματος, όπως προβλέπεται και στη διάταξη του άρθρου 9 της Οδηγίας. Η προθεσμία ασκήσεως του ενδίκου μέσου ή του ενδίκου βοηθήματος, καθώς και η άσκηση αυτών δεν αναστέλλει την εκτέλεση της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως. Η ανωτέρω δε επισήμανση αποτελεί και την ουσιώδη διαφοροποίηση από τις αντίστοιχες διατάξεις της Αποφάσεως- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ. Ειδικότερα, από τον συνδυασμό των Σκέψεων 7, 10, 12 και 13 του Προοιμίου και του άρθρου 4^α της Απόφασης- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ, δεν καθίστατο σαφές αν σε περίπτωση κατηγορουμένου “αγνώστης διαμονής” δύναται να εκτελεστεί αμέσως η απόφαση παρά την ερημοδικία του, για το όλο δε ζήτημα καλείτο να αποφανθεί το ΔΕΕ.

Έχει υποστηριχθεί ότι από τον συνδυασμό της Σκέψεως 39 του Προοιμίου, των διατάξεων του άρθρου 8 παρ. 4 δεύτερη περίοδος και του άρθρου 9 της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ συνάγεται ότι στην περίπτωση της φυγοδικίας, όπου ο κατηγορούμενος παρέβη, σκοπίμως και εκ προθέσεως, τις υποχρεώσεις που υπέχει προκειμένου να ενημερωθεί για τη διεξαγωγή της δίκης, με σκοπό να αποφύγει την κρίση του δικαστηρίου, δεν αντίκειται στο πνεύμα της Οδηγίας εθνική διάταξη δυνάμει της οποίας δεν αναγνωρίζεται δυνατότητα εκδικάσεως της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό, κατόπιν ασκήσεως ενδίκου μέσου²⁰⁴. Εναπομένει να αποφανθεί το ΔΕΕ επί του όλου ζητήματος και να αποσαφηνιστεί αν το κράτος μέλος υποχρεούται να παρέχει δικαίωμα σε εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό, και στην περίπτωση της φυγοδικίας.

Εφόσον συντρέχουν σωρευτικώς οι ανωτέρω προϋποθέσεις, τις οποίες πρέπει να διασφαλίζει η αρμόδια αρχή των κρατών μελών, η οποία φέρει και το βάρος απόδειξης, δύναται να διεξαχθεί η δίκη ερήμην του κατηγορουμένου και να τυγχάνει αμέσως εκτελεστή

²⁰³. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Anita Nagy, The presumption of innocence and the right to be present at trial in criminal proceedings in Directive (EU) 2016/ 343, European Integration Studies, vol. 12, no 1 (2016), σελ 5 επ., St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016, σελ. 25 επ.

²⁰⁴. Βλ. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020

η εκδοθείσα απόφαση²⁰⁵. Έτσι αποσαφηνίστηκε, και μέσω νομοθετικής παρεμβάσεως το ζήτημα που ανέκυψε κατά την εκτέλεση του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης, δίχως να καθίσταται απαραίτητη, σε κάθε περίπτωση, η συνεχής προσφυγή ενώπιον του ΔΕΕ, γεγονός που συνιστά προστιθέμενη αξία της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ.

²⁰⁵. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C-569/ 2020

III. Η παροχή του “δικαιώματος σε νέα δίκη” κατ’ άρθρο 9 της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ.

Όπως συνάγεται από τον συνδυασμό των Σκέψεων 33 και 34 του Προοιμίου, και της διατάξεως του άρθρου 9 της Οδηγίας, οσάκις δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις της διατάξεως του άρθρου 8 παρ. 2 στον κατηγορούμενο παρέχεται το δικαίωμα να αιτηθεί την εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως του σε πρώτο βαθμό ή να προβεί στην άσκηση άλλου ενδίκου μέσου που επιτρέπει την επί της ουσίας εξέταση της υποθέσεως και την προσκόμιση νέων αποδείξεων.

Τέτοια δε περίπτωση δύναται να συντρέχει όταν, ο κατηγορούμενος, παρότι τυγχάνει πρόσωπο γνωστής διαμονής, δεν έχει ειδοποιηθεί εγκαίρως, προσωπικώς και προσηκόντως για την ημερομηνία και τον τόπο διεξαγωγής της δίκης, καθώς και επί των εννόμων συνεπειών της ερημοδικίας του. Ως εκ τούτου λαμβάνει, το πρώτον, γνώση για τη διεξαγωγή και την έκδοση της εις βάρος του αποφάσεως είτε κατά την επίδοση, ή με άλλον τρόπο γνωστοποίηση της αποφάσεως, είτε κατά τη σύλληψή του προς εκτέλεση της αποφάσεως. Η μη έγκαιρη ενημέρωση δύναται να οφείλεται και σε πλημμέλειες των αρμοδίων αρχών, κατά την επίδοση της κλήσης προς εμφάνιση. Συνεπώς απαιτείται να του παρέχεται η δυνατότητα ασκήσεως κατάλληλου ενδίκου μέσου ή βοηθήματος, με το οποίο θα αιτείται την εξαφάνιση της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως και την εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό.

Δυνατότητα ασκήσεως κατάλληλου ενδίκου μέσου κατά της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως, και επανεξέταση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό, παρέχεται και στην περίπτωση που συντρέχουν οι ως άνω αναφερόμενες προϋποθέσεις, ήτοι έχει συντελεστεί νόμιμη και εμπρόθεσμη κλήση προς εμφάνιση, έχει επιλέξει εκουσίως να μην παρασταθεί αυτοπροσώπως, και έχει αναθέσει την εκπροσώπησή του σε συνήγορο υπεράσπισης, πλην όμως η τουτοιοτρόπως εκπροσώπηση δεν κατέστη εφικτή, για λόγους που αφορούν το πρόσωπο του συνηγόρου, και ως εκ τούτου ο κατηγορούμενος δικάστηκε ερήμην.

Περαιτέρω, η δυνατότητα ασκήσεως ενδίκου μέσου ή κατάλληλου ενδίκου βοηθήματος, κατά τη διάταξη του άρθρου 9 της Οδηγίας, επιτρέπεται και στην περίπτωση όπου έχει λάβει χώρα σύννομη επίδοση της κλήσεως προς εμφάνιση, και συνακολούθως ο κατηγορούμενος είναι πλήρως ενήμερος για την εκδίκαση της υποθέσεως, παρά ταύτα έχει αποφασίσει οικειοθελώς να μην παραστεί αυτοπροσώπως και να υποστεί τις έννομες συνέπειες της ερημοδικίας του, δίχως, παραλλήλως, να έχει αναθέσει σε συνήγορο υπεράσπισης να τον εκπροσωπήσει.

Εκ των ανωτέρω, καθίσταται σαφές ότι η παροχή δικαιώματος ασκήσεως κατάλληλου και πρόσφορου ενδίκου μέσου ή ενδίκου βοηθήματος και συνακόλουθης

διεξαγωγής της δίκης σε πρώτο βαθμό, ένεκα ευδοκιμήσεως της άσκησης του ενδίκου μέσου ή βοηθήματος, στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος τυγχάνει πρόσωπο γνωστής διαμονής, προαπαιτεί τη μη αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου, καθώς και τη μη εκπροσώπησή του από συνήγορο υπεράσπισης. Το ανωτέρω δε δικαίωμα του παρέχεται ανεξαρτήτως του λόγου για τον οποίο δεν κατέστη εφικτό να συντρέξουν οι όροι της διατάξεως του άρθρου 8 παρ. 2 της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ. Όπως δε επισημαίνεται ρητώς, η επιλογή του κατάλληλου ενδίκου μέσου ή ενδίκου βοηθήματος επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών, αναλόγως με το ποινικό δικονομικό τους σύστημα.

Πέραν των ανωτέρω, όπως συνάγεται από τον συνδυασμό της Σκέψης 39 και των διατάξεων του άρθρου 8 παρ. 4 και του άρθρου 9 της Οδηγίας, δικαίωμα ασκήσεως κατάλληλου ενδίκου μέσου ή βοηθήματος για την εκ νέου διεξαγωγή της δίκης σε πρώτο βαθμό, απαιτείται να παρέχεται στην περίπτωση καταδίκης που επήλθε ένεκα ερημοδικίας του κατηγορουμένου, ο οποίος κλητεύθηκε ως πρόσωπο “άγνωστης διαμονής”.

Στην περίπτωση ατόμου “άγνωστης διαμονής”, για το οποίο δεν ανευρέθη τόπος κατοικίας παρά τις προσπάθειες των αρμοδίων αρχών, και συνακολούθως δεν ενημερώθηκε για την διεξαγωγή της δίκης, για λόγους ανεξάρτητους της βουλήσεώς του²⁰⁶, απαιτείται να κατοχυρώνεται ρητώς, στο εθνικό δίκαιο η δυνατότητα άσκησης ενδίκου μέσου προς εξαφάνιση της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως, και εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζονται τα θεμελιώδη δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, καθώς καθίσταται δυνατή η ανατροπή της εις βάρος του εκδοθείσας καταδικαστικής απόφασης και η κρίση επί της ουσίας της υπόθεσης σε πρώτο βαθμό, όπου δύναται να παρασταθεί αυτοπροσώπως και να υπερασπίσει τον εαυτό του. Η δε άσκηση λαμβάνει χώρα κατόπιν παρόδοσης εγγράφως της εκδοθείσας αποφάσεως, και ενδελεχούς ενημέρωσης επί της υποθέσεως και των δικονομικών δικαιωμάτων, στη χρήση των οποίων δύναται να προβεί ο τουτοιοτρόπως καταδικασθείς, κατά τη στιγμή της συλλήψεως και υποβολής του στην έκτιση της ποινής.

Σε περίπτωση φυγοδικίας ή διαφυγής του κατηγορουμένου ερίζει το ζήτημα αν απαιτείται να του παρέχεται, σε κάθε περίπτωση, η δυνατότητα ασκήσεως ενδίκου μέσου προς ανατροπή της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως και εκ νέου εκδίκασεως της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό²⁰⁷. Όπως επισημάνθηκε και ανωτέρω, εναπόκειται στο ΔΕΕ να αποφανθεί

²⁰⁶. Φερεπειν ένεκα περιθωριοποίησής του ή εξαιτίας της ευάλωτης θέσης στην οποία βρίσκεται, όπως όταν είναι άστεγος ή πρόσφυγας ή αλλοδαπός και δεν κατέστη δυνατόν να ανευρεθεί διεύθυνση κατοικίας ή μόνιμης διαμονής.

²⁰⁷. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C-569/ 2020

επί του όλου ζητήματος. Ωστόσο, και στην περίπτωση αυτή κρίνεται σκόπιμο να του παρέχεται η δυνατότητα ασκήσεως ενδίκου μέσου, φερειπείν εφέσεως, που θα καθιστά εφικτή την επί της ουσίας εξέταση της υποθέσεως, όπου θα επιτρέπεται να ληφθούν υπόψιν και νέα αποδεικτικά στοιχεία, αρκεί να είχε κλητευθεί, σε κάθε περίπτωση, ως πρόσωπο “αγνώστης διαμονής”.

Επισημαίνεται δε ρητώς, ότι σε κάθε περίπτωση, η προθεσμία ασκήσεως, καθώς και η άσκηση του κατάλληλου ενδίκου μέσου ή βοηθήματος, δεν αναστέλλει την εκτέλεση της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως.

Σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις, χρήζει να παρέχεται στον ερήμην καταδικασθέντα ο απαραίτητος χρόνος ενημέρωσης και προετοιμασίας, πριν την άσκηση του ενδίκου μέσου ή βοηθήματος, ιδίως σε περίπτωση όπου ο τόπος εκδόσεως της αποφάσεως είναι διαφορετικός από τον τόπο κατοικίας του και δεν γνωρίζει επακριβώς το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, και τουτοιτρόπως, τις ενδεδειγμένες ενέργειες στις οποίες οφείλει να προβεί²⁰⁸. Ως εύλογο χρονικό διάστημα κρίνεται εκείνο που του παρέχει τη δυνατότητα να εύρει συνήγορο υπεράσπισης της επιλογής του, και εφόσον ενημερωθεί πλήρως περί των νομικών ζητημάτων της υποθέσεώς του, να αποφασίσουν από κοινού τον ενδεδειγμένο τρόπο ασκήσεως της υπεράσπισής του²⁰⁹.

Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι η διάταξη του άρθρου 9 επιτάσσει απλώς την εξασφάλιση κατάλληλου και πρόσφορου ενδίκου μέσου ή βοηθήματος στις έννομες τάξεις των κρατών μελών, ούτως ώστε να διασφαλίζεται η όσον το δυνατόν ισοδύναμη πρόβλεψη διαδικαστικών εγγυήσεων για την προάσπιση του δικαιώματος σε αυτοπρόσωπη παράσταση. Απώτερο δε σκοπό αποτελεί η διευκόλυνση της εκτέλεση των μέτρων εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, φερειπείν του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης. Τούτο διότι δεν καθίσταντο σαφές οι προϋποθέσεις εκτέλεσης, σε περίπτωση ερημοδικίας, ένεκα της ανομοιομορφίας των ποινικών δικονομικών συστημάτων ως προς την κατοχύρωση των δικονομικών δικαιωμάτων του ερήμην καταδικασθέντος. Σημειωτέον δε ότι η επιδιωκόμενη προσέγγιση των ποινικών δικονομικών συστημάτων διευκολύνει και τη δικαστική συνεργασία, ιδίως σε υποθέσεις διακρατικής φύσεως, και σε όσες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας.

²⁰⁸. Βλ. σχετικώς Απόφαση ΔΕΕ 24.5.2016, Υπόθεση C- 108/ 2016 PPU P. Dworzecki, curia.europa.eu.

²⁰⁹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, S. Trechsel, Human rights in criminal proceedings, Oxford University Press 2005, σελ. 194 επ., St. Ruggeri, Inauditio reo Proceedings, Defence Rights, and Harmonisation Goals in the EU, Responses of the European Courts and New Perspectives of the EU Law, Eucrim 1/ 2016, σελ. 42 επ.

IV. Συμπερασματική Αξιολόγηση.

Με τη Συνθήκη της Λισσαβώνας προωθείται η “συνταγματοποίηση του ποινικού δικαίου” και η “ανάδυση ενός συνεκτικού κανονιστικού πλαισίου για την ποινική δικαιοσύνη της Ένωσης”²¹⁰. Στο ανωτέρω πλαίσιο η αρμονική συμβίωση και συνύπαρξη του ενωσιακού και του εθνικού ποινικού δικαίου επιχειρείται να διασφαλιστεί μέσω του σεβασμού της εθνικής συνταγματικής ταυτότητας και της καλόπιστης συνεργασίας, όπως επιτάσσει η διάταξη του άρθρου 4 ΣΕΕ. Στα πλαίσια της καλόπιστης συνεργασίας, τα κράτη μέλη οφείλουν να προβαίνουν σε όλες τις απαιτούμενες ενέργειες για την εφαρμογή των νομικά δεσμευτικών πράξεων της Ένωσης²¹¹, καθώς και να διασφαλίζουν την απονομή ουσιαστικής δικαστικής προστασίας στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης²¹².

Η διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής, όπως προβλέπεται στη διάταξη του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, συντείνει στην επίτευξη ουσιαστικού διαλόγου μεταξύ ΔΕΕ και εθνικών δικαστηρίων, γεγονός το οποίο συνδράμει στην εξασφάλιση ενότητας κατά την ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου, καθώς και στην ενίσχυση της έννομης προστασίας των πολιτών²¹³. Ως προς το ζήτημα της εξασφάλισης της ενότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου, καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν η αρχή της σύμφωνης με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνείας, καθώς και η αρχή της υπεροχής, άλλως της προτεραιότητας εφαρμογής στη βάση “αμοιβαίας αναγνώρισης, σεβασμού και συνεργασίας μεταξύ των δικαστηρίων”²¹⁴. Στην επίτευξη του ανωτέρω στόχου, ήτοι της εξασφάλισης ενότητας, καίρια θεωρείται και η συμβολή των των αποκαλούμενων “αυτοτελών ή αυτόνομων εννοιών”.

Ως προς το ζήτημα της έννομης προστασίας των ιδιωτών, το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι υφίσταται ευθεία δυνατότητα επίκλησης των διατάξεων μιας Οδηγίας, η οποία απονέμει δικαιώματα στους πολίτες, στην περίπτωση δε του ποινικού δικαίου, δικονομικά δικαιώματα στον ύποπτο ή κατηγορούμενο, ακόμη και αν το κράτος μέλος δεν έχει προβεί στην ενσωμάτωσή της ή έχει προβεί σε πλημμελή ενσωμάτωση. Η ανωτέρω δε δυνατότητα παρέχεται υπό τους κάτωθι όρους: **α)** Πρώτον, απαιτείται η μη ενσωμάτωση ή η πλημμελής

²¹⁰. Βλ. Ολ. Τσόλκα, Ν. 4489/2017 “Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας στις ποινικές υποθέσεις – Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την Οδηγία 2014/41/ΕΕ και άλλες διατάξεις”, Ειδικό Ποινικό Νόμοι, Σεπτέμβριος 2021, σελ. 11, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

²¹¹. Βλ. άρθρο 291 παρ. 1 ΣΛΕΕ

²¹². Βλ. άρθρο 19 παρ. 2 ΣΕΕ.

²¹³. Βλ. Ολ. Τσόλκα, Ν. 4489/2017 “Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας στις ποινικές υποθέσεις – Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την Οδηγία 2014/41/ΕΕ και άλλες διατάξεις”, Ειδικό Ποινικό Νόμοι, Σεπτέμβριος 2021, σελ. 12, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

²¹⁴ Βλ. Ολ. Τσόλκα, Ν. 4489/2017 “Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας στις ποινικές υποθέσεις – Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την Οδηγία 2014/41/ΕΕ και άλλες διατάξεις”, Ειδικό Ποινικό Νόμοι, Σεπτέμβριος 2021, σελ. 14, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

ενσωμάτωση να θίγει τη δικονομική θέση του εν λόγω υπόπτου ή κατηγορουμένου, υπό την έννοια ότι οι διατάξεις της Οδηγίας παρέχουν ευρύτερη προστασία του δικονομικού δικαιώματος από την αντίστοιχη της εθνικής νομοθεσίας, **β)** Η διάταξη της Οδηγίας, δυνάμει της οποίας παρέχεται το δικονομικό δικαίωμα, είναι σαφής και απαλλαγμένη από αιρέσεις και δυσνόητους όρους²¹⁵.

Από την ανωτέρω επισκόπηση των διατάξεων της Οδηγίας συνάγεται ότι το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης, αναγνωρίζεται και στην ενωσιακή έννομη τάξη, ως συστατικό στοιχείο του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και ως θεμελιώδες προσωποπαγές δικονομικό δικαίωμα, το οποίο, ωστόσο, δεν έχει απόλυτο χαρακτήρα. Η κατοχύρωση ουσιωδών εκφάνσεών του κατέστη αναγκαία ένεκα της ανομοιογένειας που παρατηρείται στα ποινικά δικονομικά συστήματα των κρατών μελών, παρότι όλα αποτελούν συμβαλλόμενα μέλη της ΕΣΔΑ, και δεσμεύονται από αυτήν.

Δυνάμει των ανωτέρω, δύναται να υποστηριχθεί ότι προστιθέμενη αξία της Οδηγίας αποτελεί η δυνατότητα επίκλησης των δικονομικών δικαιωμάτων που παρέχει, ακόμη και ενώπιον δικαστηρίων κρατών μελών που δεν έχουν προβεί σε ορθή ενσωμάτωση. Ως εκ τούτου η υιοθέτηση της εν λόγω Οδηγίας ενισχύει την δικονομική θέση του κατηγορουμένου, ο οποίος δύναται να επικαλεστεί τα δικαιώματα που απορρέουν από την Οδηγία ενώπιον κάθε εθνικού δικαστηρίου, και να αιτηθεί να γίνουν σεβαστά²¹⁶.

Η Οδηγία 2016/ 343 ΕΕ εκδόθηκε, έχοντας, εν πολλοίς, ως σημείο αναφοράς την ΕΣΔΑ, την νομολογία του ΕΔΔΑ, και τις διατάξεις της Απόφασης- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ, ιδίως ως προς τις περιπτώσεις όπου λαμβάνει χώρα εκδίκαση της υποθέσεως ερήμην του κατηγορουμένου²¹⁷. Εν τούτοις, διαφοροποιείται σε πολλά σημεία από τις αντίστοιχες διατάξεις των ανωτέρω νομοθετημάτων. Ειδικότερα, εν αντιθέσει με την ΕΣΔΑ, όπου δυνάμει της νομολογίας του ΕΔΔΑ, το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης έχει “επεκταθεί” και στο στάδιο της προδικασίας, στην Οδηγία κατοχυρώνεται ρητώς το ανωτέρω δικαίωμα μόνο κατά την εκδίκαση της υποθέσεως στα πλαίσια ακροαματικής διαδικασίας. Ως εκ τούτου συνάγεται ότι το πεδίο εφαρμογής της είναι πιο περιορισμένο από το αντίστοιχο της ΕΣΔΑ, και ως εκ τούτου το παρεχόμενο δι’ αυτής επίπεδο προστασίας

²¹⁵. Βλ. Ολ. Τσόλκα, Ν. 4489/2017 “Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας στις ποινικές υποθέσεις – Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την Οδηγία 2014/41/ΕΕ και άλλες διατάξεις”, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Σεπτέμβριος 2021, σελ. 13, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

²¹⁶. Βλ. Απόφαση ΔΕΕ 17.12.2020, Υπόθεση C- 416/ 2020 PPU.

²¹⁷. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Αρ. Τζαννετής, Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλαμτος Σύλληψης. Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανώτατων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων, σε σε 8ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 149 επ.

υπολείπεται του αντίστοιχου της ΕΣΔΑ. Σημειωτέον δε ότι η επέκταση της ισχύος του ανωτέρω δικαιώματος στο στάδιο της προδικασίας αποτελεί τμήμα της εθνικής έννομης τάξης πολλών κρατών μελών, τα οποία, ως συμβαλλόμενα μέρη της ΕΣΔΑ δεσμεύονται από τις διατάξεις της. Συνεπώς εναπόκειται στο ΔΕΕ να προβεί σε ερμηνεία του άρθρου 47 ΧΘΔ της ΕΕ, η οποία θα επιτρέπει την επέκταση της ισχύος του ανωτέρω δικαιώματος και στο στάδιο της προδικασίας, όπως έπραξε το ΕΔΔΑ, γεγονός που θα συμβάλλει στην εξασφάλιση τουλάχιστον συμβατού με την ΕΣΔΑ επιπέδου προστασίας. Τουτοιοτρόπως θα επιτευχθεί περαιτέρω ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και εναρμόνιση των συστημάτων απονομής ποινικής δικαιοσύνης²¹⁸.

Παρά την κριτική που έχει ασκηθεί ως προς την προστιθέμενη αξία της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ, η υιοθέτησή της δύναται να συμβάλλει στην επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου, ήτοι στην ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στα ποινικά δικονομικά συστήματα των κρατών μελών, και συνακολούθως, στην περαιτέρω ενίσχυση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης.

Ειδικότερα, αξιολογείται θετικώς η ρητή αναφορά των προϋποθέσεων υπό τις οποίες επιτρέπεται η εκδίκαση της υποθέσεως ερήμην του “αγνώστης διαμονής” κατηγορουμένου, καθώς και η αποσαφήνιση των ανακυπτόντων ζητημάτων ως προς την εκτελεστότητα της αποφάσεως και την διασφάλιση ασκήσεως, κατά αυτής, κατάλληλου ενδίκου μέσου και βοηθήματος, για την εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό. Ως προς το ζήτημα της άμεσης εκτελεστότητας της αποφάσεως η Οδηγία αποστασιοποιείται από την νομολογία του ΕΔΔΑ, καθώς επιτάσσει ρητώς την άμεση εκτέλεση της αποφάσεως, ακόμη και αν ασκηθεί κατά αυτής ένδικο μέσο ή βοήθημα. Η ανωτέρω δε επιλογή κρίθηκε αναγκαία και προέκυψε από την ανάγκη διασφάλισης και προώθησης της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας. Σημειωτέον ότι οι ανωτέρω προβλέψεις, προηγουμένως, δεν κατοχυρώνονταν ρητώς και ανέκυπταν ζητήματα κατά την εφαρμογή των μέτρων εφαρμογής της αμοιβαίας αναγνώρισης, όπως φερεταιν του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης²¹⁹.

Ως προς το ζήτημα των ενδίκων μέσων κατά των αποφάσεων που εκδίδονται εν απουσία του κατηγορουμένου, αξιολογείται ως θεμιτή η παρέμβαση του ενωσιακού

²¹⁸. Βλ., όλως ενδεικτικώς, An. Klip, *Fair Trial Rights in the European Union: Reconciling Accused and Victim's Rights*, σε T. Rafaraci, R. Belfiore (eds.), *EU Criminal Justice*, Springer 2019, σελ. 3 επ.

²¹⁹. Βλ., Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Evgeni Tanchev 10.12.2020 Υπόθεση C- 416/ 2020, PPU, Απόφαση ΔΕΕ 29.1.2013, Υπόθεση C- 396/ 2011, Radu, curia.europa.eu., Απόφαση ΔΕΕ 26.2.2013, Υπόθεση C- 399/ 2011, Melloni. Σε αμφότερες τις υποθέσεις κρίθηκε ότι δεν αποτελεί λόγο άρνησης εκτέλεσης ΕΕΣ αφενός το γεγονός ότι δεν παρασχέθηκε η δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος ακρόασης, αφετέρου η προϋπόθεση ότι η ερήμην εκδοθείσα καταδικαστική απόφαση δύναται να αναθεωρηθεί εντός του κράτους εκδόσεως. Βλ., σχετικώς, Αρ. Τζαννιτής, *Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου στην ενωσιακή ποινική συνεργασία*, Π. Ν. Σάκκουλας 2020, σελ. 267 επ.

νομοθέτη, ο οποίος δεδομένου της συντρέχουσας αρμοδιότητας της Ένωσης στον τομέα του ΧΕΑΔ και της διακριτικής ευχέρειας που του παρέχεται από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 67 ΣΛΕΕ και 82 παρ. 2 ΣΛΕΕ, αποσκοπώντας στην ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων, προέβη σε ρητή αποσαφήνιση των ανωτέρω ζητημάτων.

Εν κατακλείδι, καίριας σημασίας είναι η ρητή αναφορά, στη Σκέψη 36 του Προοιμίου, της προηγούμενης ενημέρωσης του υπόπτου ή κατηγορουμένου για την ακριβή ημερομηνία και τον τόπο διεξαγωγής της δίκης, καθώς και η μνεία των εννόμων συνεπειών που θα υποστεί σε περίπτωση μη εμφανίσεως και μη εκπροσωπήσεως από συνήγορο κατά τη διεξαγωγή αυτής. Η ως άνω δε ενημέρωση, η οποία χρήζει να είναι πραγματική, έκγυρη και προσήκουσα, συνιστά προϋπόθεση, η πλήρωση της οποίας επιτρέπει την διεξαγωγή της δίκης ερήμην του κατηγορουμένου, και την άμεση εκτελεστικότητα αυτής²²⁰. Δύναται δε να υποστηριχθεί ότι στην ανωτέρω διατύπωση, ήτοι στη διατύπωση της Σκέψεως 36 του Προοιμίου, έγκειται και η προστιθέμενη αξία της Οδηγίας, καθώς απαιτεί τη συνδρομή περισσότερων εγγυήσεων και διασφαλίζει ευρύτερα τα θεμελιώδη δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, συγκριτικά με τις έννομες τάξεις των κρατών μελών. Όπως δε έχει επισημανθεί και ανωτέρω, απαιτείται να εξακριβώνεται, πέραν πάσης αμφιβολίας, ότι ο κατηγορούμενος έλαβε πραγματικά γνώση για τη δίκη, και να μην συνάγεται απλώς από το γεγονός ότι η κλήση προς εμφάνιση επιδόθηκε σε τρίτο πρόσωπο, είτε σε οικείο είτε στον αντίκλητο δικηγόρο²²¹.

Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι, η υιοθέτηση της εν λόγω Οδηγίας συμβάλλει θετικά στην αποσαφήνιση διαφόρων πτυχών του δικαιώματος σε αυτοπρόσωπη παράσταση, καθώς και στην επίλυση των ζητημάτων που ανέκυπταν στις περιπτώσεις καταδικαστικών αποφάσεων που εκδόθηκαν δίχως την αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου.

²²⁰. Βλ., Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Jean Richard de la Tour, 13.1.2022, Υπόθεση C- 569/ 2020.

²²¹. Βλ. Βλ., σχετικώς, Απόφαση ΔΕΕ 13.2.2020, Υπόθεση C- 688/ 2018, Απόφαση ΔΕΕ 22.3.2017, Υπόθεση C- 124/ 2016, C- 188/ 2016, C- 213/ 2016 PPU Tranca and others.

Κεφάλαιο Τέταρτο

Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στην ελληνική έννομη τάξη. Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ.

I. Το δικαίωμα παράστασης στην ελληνική έννομη τάξη.

1. Κανονιστική εμβέλεια του δικαιώματος.

Η αρχή της ισότητας των όπλων, όπως αυτή απορρέει από τον συνδυασμό των διατάξεων του άρθρου 4 του Συντάγματος και του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ²²², αποτελεί θεμελιώδη δικονομική αρχή της ποινικής διαδικασίας, η οποία αποσκοπεί στην ανεύρεση της ουσιαστικής αλήθειας²²³. Η ανωτέρω αρχή επιτάσσει την παράσταση των διαδίκων, όπως αυτή απορρέει από τη διάταξη του άρθρου 20 του Συντάγματος και προβλέπεται από τις διατάξεις του ΚΠΔ, κατά τα διάφορα στάδια απονομής ποινικής δικαιοσύνης²²⁴.

Στον ελληνικό ΚΠΔ, το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου κατοχυρώνεται σε πλειάδα διατάξεων, φερειπείν στη διάταξη του άρθρου 92 ΚΠΔ, από την οποία συνάγεται ότι το ανωτέρω δικαίωμα ασκείται και στο στάδιο της προδικασίας. Τούτο καταδεικνύει τη συμμόρφωση της ελληνικής έννομης τάξης με τις επιταγές της ΕΣΔΑ, όπως αυτές έχουν εξειδικευτεί με τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Κατά την προδικασία, το ανωτέρω δικαίωμα ασκείται σε όλες τις ανακριτικές πράξεις, με εξαίρεση τις διατάξεις για την εξέταση των μαρτύρων και των συγκατηγορουμένων, καθώς και κατά τη διενέργεια κατ’

²²² Ενσωματώθηκε με τον Ν.Δ. 53/ 1974, ΦΕΚ Α’ 256/ 20.9.1974, www.e-nomothesia.gr.

²²³ Βλ., όλως ενδεικτικώς Ν. Λίβος, Διαδικασία στο ακροατήριο και εκπροσώπηση του κατηγορουμένου κατ’ αυτήν. Με αφορμή την ΑΠ 327/ 2006, ΠοινΧρ 2006, σελ. 1000 επ., Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Αυτοπρόσωπη εμφάνιση και δικαστική ακρόαση του κατηγορουμένου, ΝοΒ 2002, σελ. 491 επ., Ν. Δημητράτος, Η αρχή της αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου και η δια πληρεξουσίου παράσταση στο ποινικό δικονομικό μας σύστημα, ΠοινΧρ 2003, σελ. 574 επ., Ι. Ντογιάκος, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην πολιτική και ποινική δίκη, ΠοινΔικ 2007, σελ. 901 επ., Δ. Σπινέλλης, Η απουσία του κατηγορουμένου για πλημμέλημα απόδίκη στο ακροατήριο, ΠοινΧρ 2001, σελ. 1057 επ., Ν. Δεληδήμος, Περιπτώσεις υποχρεωτικής εμφάνισης του κατηγορουμένου στο δικαστήριο υπό τη ρύθμιση του άρθρου 340 παρ. 2 ΚΠΔ, ΠοινΧρ 2013, σελ. 637 επ. Λ. Σισιλιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ’ άρθρο, 2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2017, σελ. 327 επ

²²⁴ Βλ., όλως ενδεικτικώς, Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ’, Σάκκουλας 2005, σελ. 66, Δ. Τσάτσος, Συνταγματικό δίκαιο, Τόμος Β’, Οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας, Σάκκουλας, 1993, Αθ. Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, Δ’ Έκδοση, Σάκκουλας 2006, Τόμος Β’. σελ. 2172 επ.

οίκον έρευνας²²⁵. Εξαίρεση στον ανωτέρω κανόνα αποτελεί η διάταξη του άρθρου 328 ΚΠΔ, όπου δύναται να παρίσταται αυτοπροσώπως κατά την τουτοιοτρόπως εξέταση των μαρτύρων. Σημειωτέον ότι η ανωτέρω διάταξη τυγχάνει εφαρμογής και κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης, όπως ορίζεται ρητώς στη διάταξη του άρθρου 244 ΚΠΔ.

Η αυτοπρόσωπη εμφάνιση και απολογία του κατηγορουμένου, κατά το στάδιο της ανάκρισης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την τυπική περάτωση αυτής, όπως ορίζεται ρητώς στη διάταξη του άρθρου 270 ΚΠΔ. Κατά την εν λόγω χρονική στιγμή δύναται να επιβληθούν εις βάρος του κατηγορουμένου μέτρα δικονομικού καταναγκασμού. Εν τούτοις, ενώπιον των δικαστικών συμβουλίων, τα οποία καλούνται να αποφασίσουν για οιοδήποτε ζήτημα ανακύψει κατά το στάδιο της προδικασίας, καθώς και για την παραπομπή του κατηγορουμένου σε δίκη, δεν επιτρέπεται η αυτοπρόσωπη παράστασή του, η δε εκ μέρους του άσκηση των δικονομικών του δικαιωμάτων γίνεται εγγράφως, με την κατάθεση υπομνήματος δια του συνηγόρου του. Κατά των παραπεμπτικών βουλευμάτων του συμβουλίου πλημμελειοδικών παρέχεται στον κατηγορούμενο το δικαίωμα ασκήσεως εφέσεως, μόνο για λόγους απόλυτης ακυρότητας και εσφαλμένης ερμηνείας ή εσφαλμένης εφαρμογής, όπως συνάγεται από τον συνδυασμό των διατάξεων 477 ΚΠΔ και 478 ΚΠΔ.

Περαιτέρω, κατά τις διατάξεις των άρθρων 301 ΚΠΔ, και 302 ΚΠΔ, στις εν λόγω μορφές απλουστευμένων διαδικασιών, η όλη διαδικασία για τη σύνταξη του πρακτικού συνδιαλλαγής διενεργείται εγγράφως και δεν απαιτείται η αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου. Ο κατηγορούμενος κλητεύεται υποχρεωτικώς να παρασταθεί αυτοπροσώπως μόνο κατά την επικύρωση από το δικαστήριο, όπου εισάγεται η υπόθεση, του συνταχθέντος πρακτικού. Εν αντιθέσει, κατά τη διαδικασία της ποινικής διαπραγμάτευσης του άρθρου 303 ΚΠΔ²²⁶ ο κατηγορούμενος καλείται υποχρεωτικώς να εμφανισθεί αυτοπροσώπως και να λάβει μέρος κατά τη διεξαγωγή της όλης διαδικασίας, τόσο κατά τη σύνταξη του πρακτικού διαπραγμάτευσης, όσο και κατά την επικύρωση αυτού από το δικαστήριο, όπου κλητεύεται να παρασταθεί αυτοπροσώπως. Κατά των ανωτέρω αποφάσεων

²²⁵. Βλ. όλως ενδεικτικώς, Α. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 456 επ. Ωστόσο έχει υποστηριχθεί ότι κατά το ισχύον Σύνταγμα επιβάλλεται η παράσταση των διαδίκων και κατά την εξέταση των μαρτύρων και οπωσδήποτε η μη λήψη υπόψιν των σχετικών καταθέσεων αν δε δόθηκε προηγουμένως η δυνατότητα στους διαδίκους να διατυπώσουν τις απόψεις τους επ' αυτών. Βλ. Αρ. Καρράς, Επίτομη ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, Συστηματική και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάλυση, Σάκκουλας 1995, σελ. 290.

²²⁶. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ν. Ανδρουλάκης, Το plea bargaining κατά το νέο Σχέδιο ΚΠΔ, ΠοινΧρ 2014, σελ. 401 επ., Ελ. Συμεωνίδου- Καστανίδου, Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: Μια εναλλακτική πρόταση για την αντιμετώπιση του εγκλήματος, ΠοινΔικ 2017, σελ. 497 επ. Μ. Hettinger, Οι δικονομικές συμφωνίες στην ποινική δίκη ως πρόβλημα του κράτους δικαίου, ΠοινΧρ 2011, σελ. 401 επ.

του δικαστηρίου, επιτρέπεται στον κατηγορούμενο να ασκήσει αναίρεση, κατά τις διατάξεις των άρθρων 504 επ ΚΠΔ.

Εν συνεχεία, κατά τις διατάξεις των άρθρων 409 επ.²²⁷, στα πλημμελήματα αρμοδιότητας Μονομελούς Πλημμελειοδικείου με επαπειλούμενο πλαίσιο ποινής έως ένα έτος ή χρηματικής ποινής, εφόσον υφίστανται επαρκείς ενδείξεις για την ενοχή του κατηγορουμένου, και δεν κρίνεται απαραίτητη η διεξαγωγή ακροαματικής διαδικασίας, ο εισαγγελέας υποβάλλει αίτηση για έκδοση ποινικής διαταγής στον δικαστή, συντάσσοντας παραλλήλως κατηγορητήριο. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι η όλη διαδικασία διενεργείται εγγράφως, από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών, και εφόσον κριθεί, πλήρως και αιτιολογημένως, κατά τη διάταξη του άρθρου 139 παρ. 1 ΚΠΔ, ότι το αποδεικτικό υλικό είναι επαρκές, ο δικαστής εκδίδει ποινική διαταγή, σε δημόσια συνεδρίαση, δίχως την προηγούμενη ακρόαση του κατηγορουμένου. Στον κατηγορούμενο παρέχεται το ένδικο βοήθημα υποβολής αντιρρήσεων, κατά τους όρους και τις προϋποθέσεις της διατάξεως του άρθρου 412 ΚΠΔ, η εμπρόθεσμη δε άσκηση αυτών συνεπάγεται την ανατροπή της εκδοθείσας αποφάσεως και την εκ νέου συζήτηση της υποθέσεως, σε πρώτο βαθμό, όπου ο κατηγορούμενος δύναται να παρασταθεί αυτοπροσώπως και να αναπτύξει τους υπερασπιστικούς ισχυρισμούς του. Στην περίπτωση δε που ο δικαστής δεν θεωρήσει ως επαρκές το αποδεικτικό υλικό για την κατάφαση ενοχής του κατηγορουμένου, παραπέμπει την υπόθεση στην τακτική διαδικασία. Σημειωτέον ότι η έκδοση ποινικής διαταγής αποτελεί τρόπο κίνησης της ποινικής δίωξης, κατά τη διάταξη του άρθρου 43 παρ. 1 εδ α' ΚΠΔ.

Όπως είναι ευρέως γνωστό, η αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου κατά την εκδίκαση της υποθέσεως ενώπιον ακροατηρίου, απορρέει από την αρχή του κατηγορητικού συστήματος, καθώς και από την αρχή της προφορικότητας και της αμεσότητας²²⁸. Ένεκα του γεγονότος ότι το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης συνιστά ταυτοχρόνως και υποχρέωση²²⁹, κατά την εκδίκαση των υποθέσεων σε πρώτο βαθμό, τόσο στην περίπτωση των πλημμελημάτων, όσο και στην περίπτωση των κακουργημάτων, ο κατηγορούμενος οφείλει, κατ' αρχάς, να εμφανίζεται ενώπιον του ακροατηρίου όπου

²²⁷. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ν. Δαγκλής, Οι σύγχρονοι δρόμοι του ποινικού συμβιβασμού, ΠοινΧρ 2017, σελ. 412 επ., Θ. Δαλακούρας, Η αποχή από την ποινική δίωξη ως εναλλακτική μορφή περάτωσης της ποινικής διαδικασίας, ΠοινΧρ 2014, σελ. 321 επ.

²²⁸. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 4^η Έκδοση, Σάκκουλας 2012, σελ. 183 επ.

²²⁹. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 4^η Έκδοση, Σάκκουλας 2012, σελ. 183 επ.

εκδικάζεται η υπόθεση, όπως επιτάσσεται ρητώς από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 339 ΚΠΔ, 340 παρ. 1 ΚΠΔ, 342 ΚΠΔ, 348 ΚΠΔ και 379 ΚΠΔ²³⁰.

Εν τούτοις, δύναται να εκπροσωπείται και να παρίσταται με συνήγορο, ενώ σε ορισμένα στάδια της ποινικής διαδικασίας, *“το συμφέρον της δικαιοσύνης επιτάσσει να εκπροσωπείται και να συνεπικουρείται ο κατηγορούμενος από συνήγορο”*²³¹. Όπως δε συνάγεται από τις διατάξεις του άρθρου 340 ΚΠΔ, ο κατηγορούμενος δεν δύναται να εξαναγκαστεί από τις αρχές σε αυτοπρόσωπη παράσταση, καθώς η εμφάνισή του ενώπιον του ακροατηρίου εναπόκειται στην εκούσια βούλησή του. Εξαίρεση στα ανωτέρω αποτελεί η διάταξη του άρθρου 340 παρ. 3 εδ. δ' ΚΠΔ, όπου, δυνάμει της αρχής της εύρεσης της ουσιαστικής αλήθειας, επιβάλλεται η προσωπική εμφάνιση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο. Στις λοιπές περιπτώσεις, ο κατηγορούμενος δύναται να εκπροσωπείται από συνήγορο, όπως συνάγεται από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 340 παρ. 1 ΚΠΔ, 340 παρ. 2 ΚΠΔ και 340 παρ. 3 ΚΠΔ. Ο συνήγορος υπεράσπισης αναλαμβάνει την εκπροσώπηση είτε με την εκούσια βούληση του κατηγορουμένου κατόπιν έγγραφης δηλώσεώς του, όπου του παρέχεται ρητώς η πληρεξουσιότητα για εκπροσώπηση, είτε κατόπιν υποχρεωτικού διορισμού του εκ μέρους του δικαστηρίου, τον οποίο έχει δηλώσει ο κατηγορούμενος ότι αποδέχεται. Περίπτωση δε υποχρεωτικού διορισμού συντρέχει στην εκδίκαση κακουργημάτων και πλημμελημάτων, για τα οποία ο νόμος απειλεί ποινή

²³⁰. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ν. Δημητράτος, Η αρχή της αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου και η δια πληρεξουσίου παράσταση στο ποινικό δικονομικό μας σύστημα, ΠοινΧρ 2003, σελ. 574 επ., Λ. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 1988 επ.. Κατά την ΟΛΑΠ 9/ 2002 *“....Εξάλλου με το άρθρο 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) που κυρώθηκε με το ΝΔ 52/1974 και έχει υπερνομοθετική ισχύ, κατά το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, αναγνωρίζεται στον κατηγορούμενο δικαίωμα για δίκαιη δίκη και στην παρ. 3 περιπτ. γ' του άρθρου αυτού προβλέπεται ειδικότερα ότι κάθε κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να υπερασπίσει ο ίδιος τον εαυτό του ή να αναθέσει την υπεράσπισή του σε συνήγορο της επιλογής του. Από τις παραπάνω υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις της Ε.Σ.Δ.Α., όπως ερμηνεύτηκαν από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), προκύπτει καταρχήν ότι το συστατικό της δίκαιης δίκης δικαίωμα δικαστικής ακρόασης του κατηγορουμένου, σε συνδυασμό με το δικαίωμά του να έχει συνήγορο υπερασπίσεως, περιλαμβάνει και το δικαίωμά του να εκπροσωπηθεί από πληρεξούσιο δικηγόρο, αν δεν επιθυμεί να εμφανιστεί αυτοπροσώπως. Ο εθνικός νομοθέτης δεν εμποδίζεται από τις εν λόγω διατάξεις να αποθαρρύνει, με μέτρα που αυτός επιλέγει, την αδικαιολόγητη απουσία του κατηγορουμένου, ενόψει της σημασίας που έχει για τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης η αυτοπρόσωπη εμφάνισή του στην ποινική διαδικασία, τα μέτρα αυτά όμως δεν μπορούν να καταλύουν το θεμελιώδες δικαίωμα του κατηγορουμένου να υπερασπισθεί τον εαυτό του, εκπροσωπούμενος από συνήγορο υπερασπίσεως. Το δικαίωμα αυτό είναι υπέρτερο από την ανάγκη αυτοπρόσωπης παρουσίας του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη και συνεπώς ο εθνικός νομοθέτης δεν δικαιούται να τιμωρεί τον κατηγορούμενο με την αποστέρηση του δικαιώματος υπερασπίσεώς του με συνήγορο και όταν ακόμη η απουσία του είναι ηθελημένη και αδικαιολόγητη. Η αυτοπρόσωπη εμφάνιση του κατηγορουμένου στη δίκη είναι δυνατό να εξασφαλισθεί με άλλα μέσα και όχι με την στέρηση του δικαιώματος υπερασπίσεώς του (αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 21.1.1999 στην υπόθεση Geyseghem κατά Βελγίου, της 13.2.2001 στην υπόθεση Krombach κατά Γαλλίας, και της 20-3-2001, στην υπόθεση Goedhart κατά Βελγίου καθώς και η από 28.3.2000 απόφαση του ΔΕΚ (Ολομ.) στην υπόθεση Krombach κατά Bangerski)....”*Βλ. ΟΛΑΠ 9/ 2002 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²³¹. Βλ. όλως ενδεικτικώς, Λ. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 1994 επ.

φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών, όταν ο κατηγορούμενος δηλώσει ότι δεν διαθέτει συνήγορο²³².

Πέραν των ανωτέρω, όπως προκύπτει από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 93 παρ. 2 και 93 παρ. 3 εδ α' του Συντάγματος και του άρθρου 329 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ, η συζήτηση στο ακροατήριο διεξάγεται προφορικά και δημοσίως. Εν τούτοις, σε όλως εξαιρετικές περιστάσεις, όπως για λόγους δημόσιας τάξης και ασφάλειας ή για λόγους προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των διαδίκων, καθώς και στην περίπτωση ανήλικων κατηγορουμένων, το δικαστήριο δύναται να διατάξει την εν όλω ή εν μέρει διεξαγωγή της δίκης δίχως δημοσιότητα²³³. Ωστόσο, και στις ανωτέρω περιπτώσεις, η απόφαση, τόσο επί της ενοχής όσο και επί της ποινής, απαγγέλλεται δημόσια, ενώ καθόλη τη διάρκεια της εκδικάσεως επιτρέπεται η αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου.

Εν συνεχεία, κατά την εκδίκαση της εφέσεως επιτρέπεται ο κατηγορούμενος να παρίσταται αυτοπροσώπως με συνήγορο, όπως προβλέπεται ρητώς στη διάταξη του άρθρου 502 παρ. 1 ΚΠΔ, ενώ δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 340 παρ. 3 ΚΠΔ, δύναται να παραιτηθεί ρητώς ή σιωπηρώς από την άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης και να εκπροσωπείται κατά την εκδίκαση της υποθέσεως από συνήγορο, τον οποίο είτε έχει διορίσει ρητώς ο ίδιος, είτε έχει διοριστεί από το δικαστήριο, όπου σε τοιαύτη περίπτωση ο κατηγορούμενος οφείλει να δηλώσει αν αποδέχεται τον διορισμό. Δικαίωμα αυτοπρόσωπης εμφάνισης δύναται να ασκήσει ο κατηγορούμενος και κατά την εκδίκαση της αναίρεσεως, όπου οφείλει να συμπαρίσταται με συνήγορο υπεράσπισης, όπως συνάγεται ρητώς από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 512 εδ. δ ΚΠΔ και 515 παρ. 2 ΚΠΔ.

²³². Βλ. τη διάταξη του άρθρου 340 παρ. 1 εδ. β', όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 34 του Ν. 4855/ 2021, ΦΕΚ Α' 215/ 12.11.2021, www.e-nomothesia.gr

²³³. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Αδ. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, Θεωρία- Πράξη- Νομολογία, 9^η Έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 419 επ., Χ. Βουρλίωτης, Δημοσιότητα της δίκης και ραδιοτηλεοπτική μετάδοση, ΠοινΧρ 2004, σελ. 193 επ., Αδ. Παπαδαμάκης, Ουσιώδεις πτυχές "διαφάνειας" της ποινικής δίκης, ΠοινΔικ 2013, σελ. 334, Λ. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 1958 επ.

2. Καθεστώς της κλήσης προς εμφάνιση.

Η αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου στα διάφορα στάδια της ποινικής διαδικασίας, προϋποθέτει την επίδοση προς αυτόν κλήσης προς εμφάνιση, κατά τις διατάξεις των άρθρων 155 επ ΚΠΔ²³⁴. Ειδικότερα, η κλήση προς εμφάνιση πραγματοποιείται με την επίδοσή της στη δηλωθείσα από αυτόν διεύθυνση, προσωπικώς, ήτοι παραδίδεται στον ίδιο τον ενδιαφερόμενο. Εν προκειμένω, πρόκειται για γνήσια μορφή επίδοσης, κατά τη βούληση του νομοθέτη, η οποία συντελείται ούτως ώστε να λάβει άμεση γνώση για την ημερομηνία και τον τόπο διεξαγωγής της δικονομικής πράξης στην οποία καλείται να παραστεί. Η ανωτέρω επίδοση διενεργείται είτε στον τόπο διαμονής είτε στον τόπο κατοικίας είτε στο κατάστημα ή τον τόπο όπου ασκεί ο ενδιαφερόμενος το επάγγελμά του. Στις τελευταίες δε περιπτώσεις δεν απαιτείται να έχει αναζητηθεί προηγουμένως το προς ον η επίδοση πρόσωπο στον τόπο κατοικίας του, και συνεπώς δύναται να λάβει χώρα η επίδοση απευθείας στον τόπο εργασίας²³⁵. Σημειωτέον ότι ως “κατοικία”, κατά τη νομολογία του ΑΠ, “*νοείται η οικεία στην οποία οπωσδήποτε νομίμως διαιτάται και διανυκτερεύει εκείνος προς τον οποίο γίνεται η επίδοση*”²³⁶. Η διενέργεια της επίδοσης αποδεικνύεται μόνο από το αποδεικτικό επίδοσης που συντάσσεται παρά χρήμα, όπως συνάγεται από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 155 παρ. 1 ΚΠΔ και 162 παρ. 1 ΚΠΔ.

Περαιτέρω, η επίδοση δύναται να συντελεστεί και με παράδοση της κλήσης προς εμφάνιση στον σύνοικο, όπου ως σύνοικος θεωρείται κάθε πρόσωπο που διαμένει έστω και προσωρινά μαζί με τον προς ον η επίδοση, στην ίδια οικία ή στο ίδιο διαμέρισμα. Στην περίπτωση όπου η επίδοση λαμβάνει χώρα στον τόπο εργασίας, σύνοικος θεωρείται αυτός που παρέχει την εργασία στον ίδιο τόπο. Ειδικότερα, κατά τη νομολογία του ΑΠ, σύνοικος θεωρείται, πλην των ατόμων του οικογενειακού περιβάλλοντος που διαμένουν μαζί του, ο θυρωρός της πολυκατοικίας, ο διευθυντής ή άλλος υπάλληλος που εργάζεται στον ίδιο τόπο, η οικιακή βοηθός²³⁷. Εκ των ως άνω αναφερόμενων προσώπων, εξαιρούνται της επιδόσεως οι ανήλικοι, ήτοι όσοι δεν έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος ηλικίας, οι ψυχικά ασθενείς, και

²³⁴. Βλ., όλως ενδεικτικώς, Θ. Δαλακούρας, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνοπτική ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/ 2019, 2^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, Αρ. Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συστηματική Ερμηνεία και Μεθοδολογική κατ' άρθρο Ανάπτυξη, γ' έκδοση, Σάκκουλας 2016, Λ. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 848 επ.

²³⁵. Βλ., ΑΠ 1363/ 2006 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²³⁶. Βλ. ΑΠ 602/ 2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 639/ 2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²³⁷Βλ., ΑΠ 1602/ 2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

όσοι τελούν υπό την επήρεια οίνοπνεύματος ή ναρκωτικών ουσιών, κατά τη διενέργεια της επίδοσης.

Πέραν των ανωτέρω, η επίδοση δύναται να συντελεστεί και με θυροκόλληση, σε όσες περιπτώσεις ο προς τον η επίδοση ή ο σύνοικος αρνηθούν να παραλάβουν το επιδιδόμενο έγγραφο, καθώς και όταν ο προς τον η επίδοση ή ο σύνοικος δεν ανευρίσκονται στην δηλωθείσα κατοικία. Επιπροσθέτως, επίδοση με θυροκόλληση συντελείται όταν ο σύνοικος δεν δηλώνει το όνομά του και το όργανο επιδόσεως αδυνατεί να προβεί σε ταυτοποίηση των στοιχείων του, καθώς και όταν καθίσταται αδύνατη η συνεννόηση μαζί του ένεκα του ότι δεν ομιλεί και δεν κατανοεί τη γλώσσα²³⁸. Στις ανωτέρω περιπτώσεις, στο αποδεικτικό επίδοσης πρέπει να αναφέρονται επακριβώς οι λόγοι ένεκα των οποίων διενεργήθηκε επίδοση με θυροκόλληση, ενώ σε κάθε περίπτωση απαιτείται να επιδίδεται στον αντίκλητο δικηγόρο νόμιμο αντίγραφο της κλήσεως προς εμφάνιση, ούτως ώστε να θεωρείται ότι ολοκληρώθηκε η επίδοση²³⁹. Επισημαίνεται δε ότι δεν αρκεί απλώς η επίδοση στον αντίκλητο δικηγόρο, δίχως τη συντέλεση θυροκόλλησης, ιδίως σε όσες περιπτώσεις έχει δηλωθεί η διεύθυνση κατοικίας από τον ίδιο τον κατηγορούμενο ενώπιον του εισαγγελέα, του ανακριτή ή άλλου ανακριτικού υπαλλήλου, όπως συνάγεται από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 156 παρ. 1 ΚΠΔ και 273 παρ. 1 ΚΠΔ, η οποία αποτελεί τον τόπο επιδόσεων έως ότου η υπόθεση επιλυθεί οριστικώς και αμετακλήτως. Κάθε μεταβολή ως προς τη διεύθυνση της κατοικίας γνωστοποιείται στον αρμόδιο εισαγγελέα, δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 156 παρ. 2 ΚΠΔ, και όχι σε οιαδήποτε άλλη αρχή, ενώ νομίμως γίνεται η επίδοση πάσης φύσεως εγγράφων στη δηλωθείσα στην αίτηση εφέσεως διεύθυνση²⁴⁰. Στις ανωτέρω περιπτώσεις απαιτείται να περιέλθει σε γνώση του προς τον η επίδοση το περιεχόμενο του επιδιδόμενου εγγράφου, ενώ τα αποτελέσματα και η έναρξη προθεσμιών για τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων εκκινεί από την επίδοση που λαμβάνει χώρα με θυροκόλληση.

Εν συνεχεία, όπως ορίζεται ρητώς στη διάταξη του άρθρου 156 παρ. 4 ΚΠΔ, αν ο κατηγορούμενος διαμένει ή πρόκειται να μετακομίσει στην αλλοδαπή, η επίδοση διενεργείται στον διορισθέντα αντίκλητο του κατηγορουμένου, ο οποίος χρήζει να είναι δικηγόρος διορισμένος στην έδρα του πλημμελειοδικείου. Σημειωτέον ότι σε αυτή την περίπτωση, οι προθεσμίες και τα αποτελέσματα της επίδοσης εκκινούν από την επίδοση στον αντίκλητο. Οσάκις δεν έχει λάβει χώρα διορισμός αντικλήτου, η επίδοση συντελείται με κατάθεση του εγγράφου στη γραμματεία της εισαγγελίας.

²³⁸. Βλ., Αρ. Καπράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 6^η έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 317.

²³⁹. Βλ. ΑΠ 1411/ 2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 487/ 2015.

²⁴⁰. Βλ. ΑΠ 328/ 2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1043/ 2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

Στο σημείο αυτό χρήζει να επισημανθεί ότι οι επιδόσεις που διενεργούνται κατά τους ανωτέρω τρόπους, πλην την επίδοση στον άμεσα ενδιαφερόμενο, ήτοι στον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο θεωρούνται πλασματικές επιδόσεις. Σε κάθε δε περίπτωση θα πρέπει να περιέχονται σε γνώση του υπόπτου ή κατηγορουμένου τα προς επίδοση έγγραφα.

Στις διατάξεις των άρθρων 158 έως και 160 ΚΠΔ περιγράφεται ο τρόπος κατά τον οποίο συντελείται η επίδοση σε ειδικές κατηγορίες ατόμων, ήτοι σε κρατούμενους, σε στρατιωτικούς και σε όσους υπηρετούν σε σώματα ασφαλείας. Στην περίπτωση του άρθρου 158 ΚΠΔ, τα αποτελέσματα της επίδοσης και συνακολούθως οι προθεσμίες ξεκινούν από τη στιγμή που το επιδιδόμενο έγγραφο θα παραδοθεί στα χέρια του άμεσα ενδιαφερόμενου. Κατά δε τη διάταξη του άρθρου 159 ΚΠΔ, η επίδοση διενεργείται στο δωμάτιο ή στον χώρο όπου κρατείται ο άμεσα ενδιαφερόμενος, είτε προσωπικώς στον ίδιο είτε σε σύνοικο αυτού. Σε περίπτωση δε αρνήσεως παραλαβής, το προς επίδοση έγγραφο τοιχοκολλείται στο δωμάτιο ή στον χώρο όπου κρατείται. Σύμφωνα δε με τη νομολογία του ΑΠ δεν συντελείται εγκύρως η επίδοση προς κρατούμενο, η οποία διενεργείται με θυροκόλληση στη δηλωθείσα, κατά τη διάταξη του άρθρου 273 παρ. 1 ΚΠΔ, διεύθυνση, ενώ ουδέποτε δύναται να κλητευτεί κρατούμενος ως πρόσωπο “άγνωστης διαμονής”²⁴¹.

Σημειωτέον ότι προκειμένω να θεωρείται η επίδοση νομίμως συντελεσμένη και για την εγκυρότητα αυτής, τα προς επίδοση έγγραφα, συμπεριλαμβανομένων της κλήσης προς εμφάνιση ενώπιον ακροατηρίου και του κλητηρίου θεσπίσματος, κατά τις διατάξεις των άρθρων 320 ΚΠΔ και 321 ΚΠΔ, απαιτείται να είναι νομίμως μεταφρασμένα στη γλώσσα που ομιλεί και κατανοεί ο κατηγορούμενος²⁴². Επιπροσθέτως απαιτείται να αναφέρεται ρητώς η ημερομηνία και ο τόπος διεξαγωγής της δίκης, καθώς και οι έννομες συνέπειες σε περίπτωση μη εμφάνισης, και μη νόμιμης εκπροσώπησης, ήτοι ότι θα εκδικαστεί η υπόθεση ερήμην του. Άλλως επέρχεται ακυρότητα της κλήσεως, καθώς και παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, που συνιστά λόγο απόλυτης ακυρότητας κατά τη διάταξη του άρθρου 171 παρ. 1 στοιχ. δ ΚΠΔ.

Εν κατακλείδι, στη διάταξη του άρθρου 157 ΚΠΔ, προβλέπεται η διαδικασία που ακολουθείται για επίδοση σε άτομα “άγνωστης διαμονής”. Από την επισκόπηση του άρθρου συνάγεται ότι απαραίτητες προϋποθέσεις ούτως ώστε να θεωρηθεί ένα άτομο “άγνωστης διαμονής”, οι οποίες χρήζει να συντρέχουν σωρευτικώς, είναι αφενός να απουσιάζει ο προς επίδοση από τον τόπο κατοικίας του και αφετέρου να είναι, και να παραμένει κατόπιν

²⁴¹. Βλ., ΑΠ 604/ 2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 783/ 2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁴². Βλ., όλως ενδεικτικώς, Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Δικαιώματα κατηγορουμένου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι Οδηγίες 2010/ 64/ ΕΕ- 2012/ 13/ ΕΕ, Π.Ν. Σάκκουλας, 2017, σελ. 21 επ.

ενδεδειγμένους έρευνες σε τηλεφωνικούς καταλόγους, σε επαγγελματικούς καταλόγους, καθώς και στα δεδομένα της ίδιας δικαστικής ή φορολογικής αρχής²⁴³, άγνωστη η διαμονή του. Η μη ανεύρεση του προς όν η επίδοση στη διεύθυνση της κατοικίας του, δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου ότι πρόκειται για πρόσωπο “άγνωστης διαμονής”. Πολλάκις, θα υφίσταται μια “γνωστή” κατοικία, η οποία είτε θα έχει δηλωθεί κατά τη διάταξη του άρθρου 273 παρ. 1 ΚΠΔ, είτε θα προκύπτει κατόπιν ενδεδειγμένων έρευνες, και η αρμόδια αρχή που είναι επιφορτισμένη με τη διενέργεια της επίδοσης φέρει το βάρος απόδειξης ότι παρά τις προσπάθειες δεν ανευρέθη, ούτως ώστε να θεωρηθεί ως άτομο “άγνωστης διαμονής”. Απαιτείται δε να βεβαιωθεί από το αρμόδιο όργανο επίδοσης ότι παρά τις προσπάθειες και την αναζήτηση σε κάθε γνωστή στις αρχές διεύθυνση κατοικίας ή διαμονής, καθώς και διεύθυνση τόπου εργασίας, ο προς όν η επίδοση δεν ανευρέθη, ούτως ώστε να τύχουν εφαρμογής οι διατάξεις του άρθρου 157 ΚΠΔ και να διενεργηθεί πλασματική επίδοση στα πρόσωπα, τα οποία αναφέρονται ρητώς στο ανωτέρω άρθρο.

Στο σημείο αυτό χρήζει να επισημανθεί ότι σύμφωνα με παγιωμένη αντίληψη στη νομολογία του ΑΠ, άτομο “άγνωστης διαμονής” θεωρείται: “Ως άγνωστης διαμονής πρόσωπο θεωρείται, κατά τις διατάξεις του άρθρου 156 παρ. 1 και 2 του ίδιου Κώδικα, εκείνος που απουσιάζει από τον τόπο της κατοικίας του και η διαμονή του είναι άγνωστη για τη Δικαστική (Εισαγγελική) Αρχή που έχει εκδώσει το προοριζόμενο για επίδοση έγγραφο ή έχει παραγγείλει την επίδοσή του, έστω και αν αυτή είναι γνωστή σε τρίτους, όπως είναι ακόμη και άλλη Εισαγγελική Αρχή ή και Αστυνομική Αρχή. Τόπος δε κατοικίας θεωρείται εκείνος, τον οποίο έχει δηλώσει ο κατηγορούμενος, σύμφωνα με το άρθρο 273 παρ. 1 του ΚΠοινΔ, κατά την προανάκριση που τυχόν έχει ενεργηθεί και, σε περίπτωση αλλαγής κατοικίας, εκείνος που έχει δηλώσει στην αρμόδια Εισαγγελική Αρχή και, αν δεν έχει ενεργηθεί προανάκριση ή ο κατηγορούμενος δεν εμφανίστηκε κατ’ αυτήν, ως τόπος κατοικίας θεωρείται εκείνος που αναφέρεται στη μήνυση ή την έγκληση ή την αίτηση ποινικής δίωξης της αρμόδιας Αρχής.”²⁴⁴. Αλλαγή ως προς την προσέγγιση του ζητήματος από τη νομολογία του ΑΠ²⁴⁵ επήλθε με την ΟΛΑΠ 2/ 2014, όπου κρίθηκε ότι “δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αγνώστης διαμονής ο κατηγορούμενος από μόνο το γεγονός ότι αναζητήθηκε στην αναγραφόμενη στην έγκληση ή

²⁴³. Βλ., όλως ενδεικτικώς Θ. Δαλακούρας, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνοπτική ερμηνεία κατ’ άρθρο του Ν. 4620/ 2019, 2^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 138, Αδ. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, Θεωρία- Πράξη- Νομολογία, 9^η Έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 403, Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 4^η Έκδοση, Σάκκουλας 2012, σελ. 415 επ., Λ. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ’ άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 864 επ.

²⁴⁴. Βλ. όλως ενδεικτικώς, ΑΠ 516/ 2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 780/ 2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 770/ 2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 661/ 2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁴⁵. Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΑΠ 709/ 2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1434/ 2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

μήνυση διεύθυνση κατοικίας και απουσίαζε από αυτή”²⁴⁶. Με τη ανωτέρω απόφασή του “συμμορφώθηκε” με τις επιταγές του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, και με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, όπου έχει κριθεί ότι για να εκδικασθεί η υπόθεση ερήμην του κατηγορουμένου θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς οι κάτωθι προϋποθέσεις: **α)** να έχει κλητευθεί νομίμως, και εφόσον δεν ανευρέθη, να κατεβλήθη από την αρμόδια αρχή κάθε δυνατή προσπάθεια ανεύρεσής του για να του επιδοθεί η κλήση²⁴⁷, και **β)** να παρέχεται σε αυτόν μετά ταύτα η δυνατότητα να ακουστεί επί της νομικής και ουσιαστικής βασιμότητας της κατηγορίας²⁴⁸.

Συμφώνως δε με τη νομολογία του ΑΠ άτομο “άγνωστη διαμονής” θεωρείται και ο άστεγος²⁴⁹, καθόσον δεν διαθέτει μόνιμη διεύθυνση και κατοικία, όπως αυτή ορίζεται από τη θεωρία και τη νομολογία, όπου δύναται να του επιδοθεί νομίμως και εμπροθέσμως κλήση προς εμφάνιση.

²⁴⁶. Βλ. ΟΛΑΠ 2/ 2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Η “άγνωστη διαμονή” και δικαίωμα ακροάσεως (Με αφορμή την ΟΛΑΠ 2/ 2014 ΠοινΧρ ΞΔ’, σελ. 277 επ.) ΠοινΧρ 2014 σελ. 398 επ., ., Γ. Δημήτρινας, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 379/ 2001 και στη ΣυμβΕφΘες 833/ 2001, ΠοινΔικ 2001, σελ. 725 επ., Α. Ζύγουρας Περί της επιδόσεως προς πρόσωπον αγνώστου διαμονής, Υπερ. 1996, σελ. 397 επ. Αδ. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, Θεωρία- Πράξη- Νομολογία, 9^η Έκδοση, Σάκκουλας 2019, σελ. 403 επ., Χ. Σαλτάνης, Διάλογος και εξακολούθηση με την Ποινική Νομολογία του Αρείου Πάγου, ΠειρΝ 2017, σελ. 196 επ., Γ. Συλίκος, Πρακτικά σημαντικές θέσεις για την ακυρότητα της επίδοσης ως άγνωστης διαμονής, ΠραξΛογΠΔ 2009, σελ. 247 επ., Λ. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ’ άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 864 επ.

²⁴⁷. Βλ., σχετικώς, Απόφαση ΕΔΔΑ 26.7.2018, Υπόθεση Dindi Vs Germany (Application no 35778/ 2011) hudoc.echr.coe.int

²⁴⁸. Βλ. σχετικώς Απόφαση ΕΔΔΑ 14.1.2010, Υπόθεση Popovitsi Vs Greece (Application no 53451/ 2007) hudoc.echr.coe.int

²⁴⁹. Βλ., ΑΠ 516/ 2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

II. Εκδίκαση της υποθέσεως “ερήμην” του κατηγορουμένου.

Το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου κατά την εκδίκαση της υποθέσεως, δεν είναι απόλυτο, όπως έχει αναπτυχθεί και ανωτέρω. Παρότι η αναζήτηση και εύρεση της ουσιαστικής αλήθειας επιτάσσει την αυτοπρόσωπη εμφάνισή του, ούτως ώστε να προβεί σε απολογία και να εκτιμηθεί εν γένει η προσωπικότητά του, ώστε να του επιβληθεί η αρμόζουσα ποινή, κατά τη διάταξη του άρθρου 79 ΠΚ, δύναται να παραιτηθεί από την άσκησή του είτε ρητώς είτε σιωπηρώς, και να εκπροσωπηθεί κατά τη διεξαγωγή της δίκης από συνήγορο υπεράσπισης. Όπως δε έχει τονιστεί και ανωτέρω, ο συνήγορος υπεράσπισης είτε διορίζεται εκουσίως, από τον ίδιο τον κατηγορούμενο είτε διορίζεται από το δικαστήριο.

Στην ελληνική έννομη τάξη δεν αποτελεί άγνωστο φαινόμενο η εκδίκαση της υποθέσεως δίχως την αυτοπρόσωπη παράσταση του κατηγορουμένου. Ειδικότερα, κατά την ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου εκδίκαση της υποθέσεως, όταν ο κατηγορούμενος δεν παρίσταται αυτοπροσώπως, πλην όμως έχει κλητευθεί νομίμως και εμπροθέσμως, και εκπροσωπείται από συνήγορο κατά τις διατάξεις των άρθρων 340 παρ. 3 και 340 παρ. 5 ΚΠΔ, θεωρείται παρών και η όλη διαδικασία διεξάγεται κατ’ αντιμωλία των διαδίκων. Η ανωτέρω δε εκπροσώπηση χωρεί και κατά την εκδίκαση της υποθέσεως ενώπιον του εφετείου, καθώς και ενώπιον του Αρείου Πάγου, όπου η παράσταση του δικηγόρου είναι υποχρεωτική, κατά τη διάταξη του 512 παρ. 1 εδ δ’ ΚΠΔ, άλλως ο κατηγορούμενος θεωρείται δικονομικώς απών και απορρίπτεται η αναίρεσή του ως ανυποστήρικτη.

Στη διάταξη του άρθρου 340 παρ. 4 ΚΠΔ, προβλέπονται οι περιπτώσεις και οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες δύναται να εκδικαστεί η υπόθεση ακόμη και αν ο κατηγορούμενος δεν παρίσταται αυτοπροσώπως και δεν εκπροσωπείται από συνήγορο. Ειδικότερα, κατά την εκδίκαση πλημμελήματος, ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος θεωρείται γνωστής διαμονής, εξετάζεται, κατ’ αρχήν, αν του έχει επιδοθεί κλήση προς εμφάνιση²⁵⁰ νομίμως και εμπροθέσμως, κατά τις διατάξεις των άρθρων 320 ΚΠΔ, 321 ΚΠΔ, 156 ΚΠΔ και 166 ΚΠΔ. Εφόσον συντρέχουν οι ανωτέρω προϋποθέσεις, ο κατηγορούμενος δικάζεται “ωσεί παρών”, και το δικαστήριο προβαίνει στην εκδίκαση της υποθέσεως παρά την ερημοδικία του. Η ως άνω απουσία του, ωστόσο, δεν συνεπάγεται κάποια βλαπτική δικονομική συνέπεια για τον ίδιο, καθώς το

²⁵⁰ . Ως επί τω πλείστω θα πρόκειται για επίδοση κλητηρίου θεσπίσματος.

δικαστήριο προβαίνει σε αυτεπάγγελτη εξέταση όλων των στοιχείων και των αποδείξεων, που συνηγορούν είτε υπέρ της ενοχής είτε υπέρ της αθωότητάς του.

Σε περίπτωση καταδικαστικής απόφασεως επί πλημμελήματος, στον κατηγορούμενο, που θεωρείται γνωστής διαμονής και καταδικάστηκε ως “ωσεί παρών”, παρέχεται η δυνατότητα ασκήσεως του ενδίκου βοηθήματος²⁵¹ που προβλέπεται στη διάταξη του άρθρου 341 ΚΠΔ, εντός αποκλειστικής προθεσμίας 15 ημερών από την έκδοσή της. Η εν λόγω διάταξη βρίσκεται σε απόλυτη σύμπνοια με την διάταξη του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και με την νομολογία του ΕΔΔΑ, ενώ η νομική θεμελίωσή της εδράζεται στις διατάξεις των άρθρων 6 παρ. 1 και 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ, καθώς και στη διάταξη του άρθρου 20 του Συντάγματος.

Ως προϋποθέσεις για την άσκησή της αναφέρονται στη διάταξη του άρθρου 341 ΚΠΔ οι κάτωθι, οι οποίες χρήζει να συντρέχουν σωρευτικώς. Κατ’ αρχήν δύναται να ασκηθεί κατά καταδικαστικής απόφασης για πλημμέλημα. Στο πεδίο εφαρμογής της ανωτέρω διατάξεως εμπίπτουν και οι αποφάσεις των δικαστηρίων ανηλίκων, όπως προκύπτει από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 18 ΠΚ, 54 ΠΚ, 126 ΠΚ, 127 και 128 ΠΚ, που επιβάλλουν περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων. Περαιτέρω, εμπίπτει η περίπτωση, κατά την οποία, ο κατηγορούμενος δεν εμφανιστεί κατά την εκδίκαση εφέσεως για πράξη πλημμεληματικού χαρακτήρα, και η έφεσή του απορριφθεί ως ανυποστήρικτη, δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 501 παρ. 1 ΚΠΔ, καθώς σύμφωνα με την άποψη της νομολογίας, εν προκειμένω εφαρμόζεται αναλογικά η διάταξη του άρθρου 341 ΚΠΔ. Εν αντιθέσει, δεν εμπίπτουν οι αποφάσεις που καθορίζουν συνολική ποινή, κατά τη διάταξη του άρθρου 551 ΚΠΔ, καθώς δεν λαμβάνονται υπόψιν ως καταδικαστικές αποφάσεις.

Πέραν των ανωτέρω, απαιτείται η καταδικαστική απόφαση, κατά την έκδοσή της να είναι ανέκκλητη για τον αιτούντα²⁵², ήτοι να μην δύναται να ασκηθεί κατά αυτής έφεση, κατά τη διάταξη του άρθρου 489 ΚΠΔ. Συνεπώς η εκδοθείσα απόφαση είναι αμέσως εκτελεστή, κατά τη διάταξη του άρθρου 471 παρ. 2 ΚΠΔ, ενώ η αίτηση ακυρώσεως, καθώς και η προθεσμία ασκήσεως αυτής δεν αναστέλλουν την εκτελεστότητα της αποφάσεως.

Επιπροσθέτως, απαιτείται ο γνωστής διαμονής κατηγορούμενος, να δικάστηκε ως “ωσεί παρών”. Σημειωτέον ότι δεν απαιτείται η επίδοση της κλήσης ή του κλητηρίου

²⁵¹. Σύμφωνα με άλλη άποψη, μη κρατούσα, δεν πρόκειται για μορφή ενδίκου μέσου ή ενδίκου βοηθήματος, αλλά για μορφή αντιρρήσεων κατά της εκτελέσεως της καταδικαστικής αποφάσεως. Περαιτέρω, σύμφωνα με τρίτη άποψη πρόκειται ένδικο μέσο. Για περαιτέρω λεπτομέρειες ως προς τις ανωτέρω διατυπωθείσες απόψεις, βλ. Λ. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ’ άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 2020 επ.

²⁵². Σημειωτέον ότι η απόφαση απαιτείται να είναι ανέκκλητη, κατά την έκδοσή της για τον αιτούντα, ασχέτως αν σε τυχόν άλλους συγκατηγορούμένους επιτρέπεται η άσκηση εφέσεως κατ’ αυτής. Επιπλέον, η άσκηση αιτήσεως ακυρώσεως δεν επιτρέπεται οσάκις ασκήθηκε έφεση κατά της αποφάσεως από τον εισαγγελέα.

θεσπίσματος να διενεργηθεί προσωπικώς στον ίδιο των κατηγορούμενο, αρκεί να αποδεικνύεται πέραν πάσης αμφιβολίας ότι έλαβε γνώση της ημερομηνίας και του τόπου διεξαγωγής της δίκης ή ότι εκουσίως απέφυγε να λάβει γνώση. Εν κατακλείδι απαιτείται ο κατηγορούμενος να επικαλεσθεί και να αποδείξει ότι ένεκα λόγων ανωτέρας βίας δεν εμφανίστηκε στη δίκη, καθώς και ότι ένεκα των ανωτέρω λόγων δεν κατέστη εφικτό να γνωστοποιήσει το κώλυμά του ή να δώσει πληρεξουσιότητα σε δικηγόρο να τον εκπροσωπήσει.

Στην περίπτωση όπου ο κατηγορούμενος για πράξη πλημμεληματικού χαρακτήρα, θεωρείται άτομο “άγνωστης διαμονής”, δυνάμει των όσων αναπτύχθηκαν ανωτέρω, κλητεύεται να παρασταθεί αυτοπροσώπως κατά την εκδίκαση της υποθέσεως κατά τις διατάξεις των άρθρων 320 ΚΠΔ, 321 ΚΠΔ, 157 ΚΠΔ και 166 ΚΠΔ. Στην ανωτέρω περίπτωση, ως προς την εκδίκαση της υποθέσεως τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις των άρθρων 428 ΚΠΔ και 429 ΚΠΔ. Σημειωτέον ότι αν ο κατηγορούμενος είναι κάτοικος αλλοδαπής και η διεύθυνσή του είναι γνωστή στις αρμόδιες αρχές, τότε θεωρείται πάντα ως άτομο γνωστής διαμονής. Κατά τη διάταξη του άρθρου 429 παρ. 1 ΚΠΔ, αν ο “άγνωστης διαμονής” κατηγορούμενος εμφανιστεί ενώπιον του ακροατηρίου, τότε η εκδίκαση της υποθέσεως προχωράει κανονικά, κατά τις γενικές διατάξεις των άρθρων 339 ΚΠΔ επ. Στην περίπτωση δε που δεν εμφανιστεί, αν εμφανιστεί κάποιους από τους ρητώς αναφερόμενους στη διάταξη του άρθρου 429 παρ. 2 εδ α’ ΚΠΔ συγγενείς του και διορίσει δικηγόρο να τον εκπροσωπήσει, ο κατηγορούμενος θεωρείται παρών και η διαδικασία συνεχίζεται κατά τις γενικές διατάξεις των άρθρων 339 ΚΠΔ επ. Περαιτέρω, αν ο διοριζόμενος, κατά τον ανωτέρω τρόπο, συνήγορος υπεράσπισης επικαλεσθεί ότι ο κατηγορούμενος τυγχάνει πρόσωπο γνωστής διαμονής και αιτηθεί αναβολή της εκδικάσεως ούτως ώστε να παραστεί αυτοπροσώπως ο κατηγορούμενος, τότε η υπόθεση αναβάλλεται και ο κατηγορούμενος καλείται να εμφανιστεί ενώπιον του ακροατηρίου εντός προθεσμίας 15 ημερών, δίχως να του επιδοθεί κλήση προς εμφάνιση. Εφόσον δεν ζητηθεί αναβολή, η εκδίκαση της υποθέσεως συνεχίζεται και ο κατηγορούμενος θεωρείται παρών.

Στην περίπτωση της διατάξεως του άρθρου 429 παρ. 2 εδ’ γ. ΚΠΔ, ο κατηγορούμενος δικάζεται ως “ωσεί παρών”, και του παρέχεται η δυνατότητα να ασκήσει, κατά της καταδικαστικής αποφάσεως, το ένδικο μέσο που προβλέπεται στη διάταξη του άρθρου 430 ΚΠΔ, εντός 8 ημερών από την στιγμή που θα συλληφθεί, προς υποβολή στην έκτιση της ποινής, και θα του παραδοθεί νομίμως και εγγράφως, και σε γλώσσα που κατανοεί η ερήμην εκδοθείσα καταδικαστική απόφαση. Εφόσον δεν είναι εφικτή η παράδοση της αποφάσεως σε έγγραφη μορφή, κατά τη στιγμή της συλλήψεως, του κοινοποιείται προφορικώς και του

παραδίδεται εν ευθέτω χρόνω. Σημειωτέον ότι η άσκηση της αιτήσεως ακυρώσεως της αποφάσεως, καθώς και η προθεσμία ασκήσεως αυτής δεν αναστέλλει, άνευ ετέρου, την εκτέλεση της ποινής.

Ως προϋποθέσεις για την άσκησή της αναφέρονται στη διάταξη του άρθρου 430 ΚΠΔ οι κάτωθι, οι οποίες χρήζει να συντρέχουν σωρευτικώς. Κατ' αρχήν ο κατηγορούμενος θα πρέπει να έχει κλητευτεί ως άτομο “άγνωστης διαμονής” και να είναι απών κατά την εκδίκαση της υποθέσεως, ακόμη και αν κατά την εκφώνηση έχει εκπροσωπηθεί από κάποια από τα άτομα που αναφέρονται στη διάταξη του άρθρου 429 παρ. 1 εδ. α ΚΠΔ. Ωστόσο δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της ανωτέρω διατάξεως οι περιπτώσεις όπου ο κατηγορούμενος απομακρύνεται από το δικαστήριο κατά τη διάταξη του άρθρου 347 ΚΠΔ, και οι περιπτώσεις όπου ο κατηγορούμενος αποχωρεί από το ακροατήριο είτε οικειοθελώς κατά τη διάταξη του άρθρου 346 ΚΠΔ, είτε κατόπιν ασθένειάς του κατά τη διάταξη του άρθρου 348 ΚΠΔ, καθώς στις ανωτέρω περιπτώσεις δικάζεται ως παρών, από τη στιγμή που παρίστατο κατά την έναρξη της συνεδρίασης, όπως συνάγεται και από τη διάταξη του άρθρου 344 ΚΠΔ.

Περαιτέρω, απαιτείται ο κατηγορούμενος να επικαλεστεί και να αποδείξει ότι δεν τυγχάνει άτομο “άγνωστης διαμονής”, και συνεπώς να προσβάλλει ως άκυρη την επίδοση που διενεργήθη κατά τη διάταξη του άρθρου 157 ΚΠΔ. Εν αντιθέσει με τη διάταξη του άρθρου 341 ΚΠΔ, η καταδικαστική απόφαση δεν απαιτείται να είναι εξ αρχής, κατά την έκδοσή της, ανέκκλητη για τον αιτούντα, αρκεί να έχει καταστεί ανέκκλητη κατά την κατάθεση της αιτήσεως της διατάξεως του άρθρου 430 ΚΠΔ, όπερ σημαίνει ότι ο κατηγορούμενος οφείλει να παραιτηθεί από την άσκηση εφέσεως, πριν την υποβολή ή κατά την υποβολή αυτής. Σημειωτέον ότι εάν δεν εμφανιστεί κατά την εκδίκαση εφέσεως για πράξη πλημμεληματικού χαρακτήρα, και η έφεσή του απορριφθεί ως ανυποστήρικτη, δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 501 παρ. 1 ΚΠΔ, δεν χωρεί ανάλογη εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 430 ΚΠΔ.

Όσον αφορά την εκδίκαση των κακουργημάτων λεκτέα τα ακόλουθα: Στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος παραπέμπεται να εκδικαστεί ως γνωστής διαμονής, με επίδοση κλήσης προς εμφάνιση νομίμως και εμπροθέσμως, κατά τις διατάξεις των άρθρων 320 ΚΠΔ, 321 ΚΠΔ, 156 ΚΠΔ και 166 ΚΠΔ, όπως προκύπτει από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 340 παρ. 4 ΚΠΔ και 432 παρ. 2 ΚΠΔ, δικάζεται ως “ωσεί παρών”. Σημειωτέον ότι στην περίπτωση αυτή δεν χωρεί αυτεπαγγέλτως διορισμός συνηγόρου από το δικαστήριο, όπως προκύπτει και από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 341 παρ. 1, 341 παρ. 2 και 376 ΚΠΔ, από τη στιγμή που ο κατηγορούμενος δεν είναι παρών για να

αποδεχτεί τον διορισμό. Εν προκειμένω, ως προς την έρευνα του παραδεκτού της επιδόσεως ισχύουν όσα έχουν αναπτυχθεί και ανωτέρω, ενώ στον ερήμην καταδικασθέντα, γνωστής διαμονής κατηγορούμενο, παρέχεται η δυνατότητα ασκήσεως του ενδίκου βοηθήματος της αίτησης ακυρώσεως της διαδικασίας, κατά τις διατάξεις του άρθρου 435 ΚΠΔ. Από μια επισκόπηση των διατάξεων του ανωτέρω άρθρου συνάγεται ότι, εν πολλοίς, ισχύουν οι ίδιες προϋποθέσεις με αυτές των διατάξεων του άρθρου 341 ΚΠΔ. Ωστόσο, εν αντιθέσει με τη διάταξη του άρθρου 341 ΚΠΔ, η καταδικαστική απόφαση δεν απαιτείται ούτε να έχει εκδοθεί ως ανέκκλητη ούτε να έχει καταστεί ανέκκλητη, ώστε να δύναται ο ερημοδικασθείς κατηγορούμενος να ασκήσει αίτηση ακυρώσεως της διαδικασίας κατά τη διάταξη του άρθρου 435 ΚΠΔ. Επιπροσθέτως, όπως συνάγεται ρητώς, η προθεσμία για την άσκηση έφεσης ή αναίρεσης εκκινεί κατόπιν άπρακτης παρέλευσης της προθεσμίας των 15 ημερών από την έκδοση της απόφασης, εντός της οποίας δύναται να ασκηθεί κατ' αυτής αίτηση ακυρώσεως διαδικασίας κατ' άρθρο 435 ΚΠΔ. Σημειωτέον ότι ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 435 ΚΠΔ, χωρεί και στην περίπτωση του άρθρου 433 ΚΠΔ, κατά την εκδίκαση εφέσεως κατά αθωωτικής αποφάσεως που ασκήθηκε από τον εισαγγελέα.

Στην περίπτωση δε που ο κατηγορούμενος θεωρείται άτομο “άγνωστης διαμονής”, τυγχάνει εφαρμογής η διάταξη του άρθρου 432 παρ. 1 ΚΠΔ. Επισημαίνεται ότι για να θεωρείται ένα άτομο “άγνωστης διαμονής” στην περίπτωση των κακουργημάτων, το εν λόγω άτομο δε θα παρέστη για απολογία ενώπιον του ανακριτή και εις βάρος του θα εκκρεμεί ένταλμα σύλληψης, πιθανότατα δε και προσωρινή κράτηση. Στις ανωτέρω περιπτώσεις, η κλήση προς εμφάνιση επιδίδεται κατά τις διατάξεις των άρθρων 320 ΚΠΔ, 321 ΚΠΔ, 157 ΚΠΔ και 166 ΚΠΔ, και η όλη διαδικασία αναστέλλεται με διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών, η οποία και τοιχοκολλάται κατά τη διάταξη του άρθρου 156 παρ. 2 ΚΠΔ. Η ανωτέρω δε τοιχοκόλληση συντελείται κάθε έτος, εφόσον ο κατηγορούμενος δεν συλληφθεί ή δεν παραδοθεί οικειοθελώς, ούτως ώστε να λάβει χώρα η εκδίκαση της υποθέσεως, έως τον χρόνο παραγραφής της πράξης, όπως αυτός προβλέπεται από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 111 ΠΚ και 113 ΠΚ.

III. Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ στο εσωτερικό δίκαιο.

Η Οδηγία 2016/ 343 ΕΕ, ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4596/ 2019²⁵³. Στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4596/ 2019²⁵⁴, επισημαίνεται ότι η υιοθέτηση της Οδηγίας κατέστη επιτακτική ανάγκη, καθώς μόνο το γεγονός ότι τα κράτη μέλη της Ένωσης είναι συγχρόνως και συμβαλλόμενα μέρη της ΕΣΔΑ, και δεσμεύονται από αυτή, δεν επαρκεί για τη διασφάλιση θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου²⁵⁵. Πέραν τούτου η δραστηριότητα της εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης, δημιούργησε την ανάγκη υιοθέτησης ενός *minimum* πλέγματος κανόνων για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων του καθ' ου, το οποίο θα είναι κοινό σε όλα τα κράτη μέλη.

Περαιτέρω, όπως σαφώς τονίζεται φορείς των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην Οδηγία είναι μόνο τα φυσικά πρόσωπα, ενώ στο πεδίο εφαρμογής της επισημαίνεται ότι εμπίπτουν οι ποινικές διαδικασίες, έως ότου καταστεί αμετάκλητη η απόφαση, παρότι αναφέρεται ρητώς ότι λαμβάνεται υπόψιν η νομολογία του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ ως προς την έννοια της “ποινικής φύσεως” υποθέσεως²⁵⁶.

Εν προκειμένω, όσον αφορά το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης, το οποίο αποτελεί ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, τονίζεται ότι ο ΚΠΔ διαθέτει ήδη διατάξεις για την άσκηση κατάλληλων ενδίκων βοηθημάτων κατά των ερήμην εκδοθεισών αποφάσεων²⁵⁷. Επισημαίνεται δε ότι το ζήτημα της κλήτευσης ατόμων ως “άγνωστης διαμονής” παρότι διέθεταν γνωστή διαμονή, στην οποία ουδέποτε αναζητήθηκαν από την εισαγγελική αρχή αντιμετωπίστηκε από τη νομολογία, κατόπιν καταδίκης της χώρας από το ΕΔΔΑ, και προς συμμόρφωση, με την έκδοση της αποφάσεως ΟΛΑΠ 2/ 2014²⁵⁸. Ως

²⁵³. Βλ. Ν. 4596/ 2019, ΦΕΚ Α' 32/ 26.2.2019, www.e-nomothesia.gr

²⁵⁴. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4596/ 2019, www.helliniparliament.gr

²⁵⁵. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4596/ 2019, Κεφάλαιο Β', Γενικό Μέρος, Σκέψη 1, www.helliniparliament.gr

²⁵⁶. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4596/ 2019, Κεφάλαιο Β', Γενικό Μέρος, Σκέψη 5, www.helliniparliament.gr

²⁵⁷. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4596/ 2019, Κεφάλαιο Β', Γενικό Μέρος, Σκέψη 11, www.helliniparliament.gr

²⁵⁸. Στο Ειδικό μέρος του Κεφαλαίου Β' της Αιτιολογικής Έκθεσης, και δη στο άρθρο 10 αυτού, ως προς το θέμα της πραγματικής αναζήτησης της διεύθυνσης κατοικίας του προς τον οποίο η επίδοση αναφέρεται επί λέξει: “*Ήδη η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, στοιχούμενη προς τις σχετικές καταδικαστικές για την χώρα μας αποφάσεις του ΕΔΔΑ στις υποθέσεις Poronitsi κατά Ελλάδας και Elyasin κατά Ελλάδας, έχει διευκρινίσει ότι, στην περίπτωση που δεν έχει ενεργηθεί προανακρίση ή ο κατηγορούμενος δεν εμφανίσθηκε κατ' αυτήν και δεν έχει δηλώσει διεύθυνση κατοικίας, κατά το άρθρο 273 του ΚΠΔ, δεν μπορεί άνευ ετέρου να θεωρείται ως άγνωστης διαμονής, από μόνο το γεγονός ότι αναζητήθηκε στην αναγραφόμενη στην εγκλήση ή τη μήνυση διεύθυνση κατοικίας, από την οποία και απουσίαζε, διότι, διαφορετικά, ενδέχεται η γνωστοποιηθείσα από το μνηυτή διεύθυνση της κατοικίας του κατηγορουμένου να είναι εσφαλμένη, με συνεπεία ο τελευταίος να αγνοεί την σε βάρος του ποινική διαδικασία, η οποία έτσι διεξάγεται ερήμην του, κατά παραβίαση της αρχής της δίκαιης δίκης που θεσπίζει το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, περιεχόμενο της οποίας είναι η διασφάλιση της ακώλυτης πρόσβασης στο δικαστήριο και της επαρκούς δικαστικής ακρόασης (ΟΛΑΠ 2/2014). Έκτοτε έχουν κριθεί από τη νομολογία του Αρείου Πάγου ως άκυρες οι επιδόσεις ως αγνώστου διαμονής σε πρόσωπα των οποίων η διεύθυνση ήταν γνωστή*”

εκ τούτου εναπομένει η τροποποίηση των σχετικών διατάξεων για τις επιδόσεις του ΚΠΔ, ούτως ώστε να καταστούν σαφέστερα τα κριτήρια της πραγματικής αναζήτησης του κλητευμένου κατηγορουμένου, σύμφωνα και με τις επιταγές του ΑΠ²⁵⁹.

Δυνάμει των ανωτέρω, στο Σχέδιο Νόμου, με το άρθρο 10 παρ. 1 προτάθηκε η τροποποίηση της διατάξεως του άρθρου 155 παρ.2 ΚΠΔ, ενώ με το άρθρο 10 παρ. 2 η τροποποίηση της διατάξεως του άρθρου 340 παρ. 3 ΚΠΔ. Ειδικότερα, με τη διάταξη του άρθρου 10, που αντιστοιχεί στο άρθρο 8 της Οδηγίας, αφενός, προστίθεται με τη διάταξη του άρθρου 10 παρ. 1, εδάφιο στο τέλος της παρ. 2 του άρθρου 155 ΚΠΔ, όπου αναφέρονται επί λέξει τα εξής: “ *Η πραγματική αναζήτηση της κατοικίας ή της διαμονής του κατηγορουμένου, εφόσον δεν έχει δηλωθεί κατά το άρθρο 273 γίνεται με κάθε πρόσφορο μέτρο, τουλάχιστον με βάση τη διεύθυνση που έχει δηλώσει στην τελευταία φορολογική του δήλωση και τα σχετικά στοιχεία που είναι καταχωρημένα στα πληροφοριακά συστήματα του Υπουργείου Οικονομικών.*”. Δυνάμει δε της διατάξεως του άρθρου 10 παρ. 2 αντικαταστάθηκε η παρ. 3 του άρθρου 340 ΚΠΔ ως εξής: “3. *Αν ο κατηγορούμενος δεν εμφανιστεί ή δεν εκπροσωπείται νομίμως από συνήγορο, δικάζεται σαν να ήταν παρών, εφόσον έχει νομίμως κλητευθεί και έχει ενημερωθεί ότι σε περίπτωση μη εμφανίσεως ή εκπροσωπήσεώς του θα δικαστεί ερήμην*”. Σημειωτέον ότι με τον Ν. 4620/ 2019²⁶⁰, ο ανωτέρω όρος κατοχυρώνεται στη διάταξη του άρθρου 340 παρ. 4 ΚΠΔ.

Εν κατακλείδι, αποτιμάται ως θετική η παρέμβαση του νομοθέτη στη διάταξη του άρθρου 473 παρ. 1 ΚΠΔ, ούτως ώστε να επιλυθούν τα ζητήματα που ανέκυπταν κατά την εκτέλεση Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης που εκδόθηκε για την έκτιση ποινής, η οποία επιβλήθηκε με απόφαση εκδοθείσα ερήμην του καταδικασθέντα κατηγορουμένου²⁶¹. Ειδικότερα, προβλέφθηκε ρητώς ότι σε περίπτωση ερήμην καταδικασθέντος κατηγορουμένου, προκειμένου να καταστεί εφικτή η έκδοση ή η εκτέλεση Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης, απαιτείται να πληρούνται οι προϋποθέσεις²⁶² που τίθενται στην

ιδίως στην φορολογική αρχή και σε παρόχους υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (ηλεκτρικού ρεύματος, σύνδεσης σταθερής τηλεφωνίας). Συνεπώς, κατεξοχήν πρόσφορο μέσο πραγματικής αναζήτησης της γνωστής διαμονής του κατηγορουμένου από την εισαγγελική αρχή που έχει την επιμέλεια της επίδοσης συνιστά η αναζήτηση της διεύθυνσης που ο κατηγορούμενος ή υποπτος έχει δηλώσει στις φορολογικές αρχές και είναι καταχωρημένη στα πληροφοριακά συστήματα του υπουργείου οικονομικών, όπου η πρόσβαση στην εισαγγελική αρχή είναι ευχερής. Συνεπώς, πρέπει να αναζητείται οπωσδήποτε σε αυτή τη διεύθυνση ο κατηγορούμενος, πριν καταφυγει η εισαγγελική αρχή στην εφαρμογή των διατάξεων περί επίδοσης σε πρόσωπα αγνώστου διαμονής, χωρίς βεβαίως να αποκλείεται και η χρήση άλλων δυνατοτήτων πραγματικής αναζήτησης της κατοικίας ή διαμονής του κατηγορουμένου.”.

²⁵⁹. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4596/ 2019, Κεφάλαιο Β', Γενικό Μέρος, Σκέψη 11, www.helliniparliament.gr

²⁶⁰. Ν. 4620/ 2019, ΦΕΚ Α' 96/ 11.6.2019, www.e-nomothesia.gr

²⁶¹. Βλ., Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4637/ 2019, Κεφάλαιο Β' άρθρο 7 παρ. 42, www.helliniparliament.gr

²⁶². Οι προϋποθέσεις είναι οι κάτωθι: **α)** ο κατηγορούμενος εκπροσωπήθηκε από δικηγόρο, στον οποίο έδωσε σχετική εντολή, **β)** ο κατηγορούμενος κλητεύθηκε αυτοπροσώπως ή δεν κλητεύθηκε μεν αυτοπροσώπως αλλά

Απόφαση- Πλαίσιο 2009/ 299/ ΔΕΥ²⁶³. Στην περίπτωση όπου δεν πληρούνται οι ανωτέρω προϋποθέσεις, ήτοι η απόφαση εκδόθηκε δίχως να παρίσταται αυτοπροσώπως, παραλλήλως δε δίχως να εκπροσωπείται από συνήγορο υπεράσπισης στην περίπτωση κατηγορουμένου γνωστής διαμονής, ή εκδόθηκε κατά προσώπου άγνωστης διαμονής, για την άμεση εκτελεστότητα της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως απαιτείται να συντρέχουν σωρευτικώς οι κάτωθι προϋποθέσεις: Πρώτον, απαιτείται να του παραδίδεται εγγράφως κατά την σύλληψη η ερήμην εκδοθείσα απόφαση, σε γλώσσα που κατανοεί, και να ενημερώνεται πλήρως επ' αυτής. Δεύτερον, απαιτείται να διασφαλίζεται από την εθνική νομοθεσία η δυνατότητα ασκήσεως κατά αυτής ενδίκου μέσου, το οποίο θα επιτρέπει την εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό. Τρίτον, να ενημερώνεται πλήρως περί της δυνατότητας ασκήσεως ενδίκου μέσου.

Σημειωτέον, όταν εκδίδεται από την Ελλάδα Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης προς εκτέλεση ερήμην καταδικαστικής απόφασης κατά προσώπου αγνώστης διαμονής, θα πρόκειται για απόφαση που εκδόθηκε για πράξη πλημμεληματικού χαρακτήρα για την οποία επεβλήθη ποινή άνω των τεσσάρων (4) μηνών, καθώς δεν επιτρέπεται η εκδίκαση της υποθέσεως κατά ατόμου αγνώστης διαμονής στην περίπτωση των κακουργημάτων.

Συγχρόνως, επισημαίνεται ότι η έναρξη των προθεσμιών για την άσκηση ενδίκων μέσων κατά της ερήμην καταδικαστικής απόφασης, στην περίπτωση του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης, αφετηριάζει από την στιγμή που θα επιδοθεί εκ νέου στον κατηγορούμενο η ερήμην καταδικαστική απόφαση, κατά την παράδοσή του στις ελληνικές αρχές, εκτός αν του έχει ήδη επιδοθεί αυτοπροσώπως ή έχει δηλωθεί ρητώς από αυτόν η μη αμφισβήτησή της.

Σημειωτέον ότι η διάταξη του άρθρου 473 παρ. 1 τροποποιήθηκε εκ νέου με το άρθρο 140 του Ν. 4855/ 2021²⁶⁴, και πλέον ορίζεται ότι τα ανωτέρω ισχύουν και στην περίπτωση αιτήσεως εκδόσεως, ούτως ώστε να διασφαλιστούν πλήρως και τα δικονομικά δικαιώματα του εκζητούμενου.

ενημερώθηκε με άλλα μέσα κατά τρόπο ώστε να αποδεικνύεται ότι αυτός τελούσε εν γνώσει της προγραμματισμένης δίκης, γ) κατά το εσωτερικό δίκαιο του κράτους έκδοσης του εντάλματος προβλέπεται η μετά την παράδοση του εκζητούμενου εκ νέου εκδίκαση της υπόθεσης στην ουσία της, εκτός αν ο εκζητούμενος αποδεχθεί ρητά την απόφαση ή δεν ασκήσει κατ' αυτής προβλεπόμενο ένδικο μέσο μέσα στην ισχύουσα προθεσμία, η οποία αρχίζει από την προσωπική επίδοση της απόφασης σ' αυτόν. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4637/ 2019, Κεφάλαιο Β' άρθρο 7 παρ. 42, www.helliniparliament.gr

²⁶³. Ενσωματώθηκε στην Ελλάδα με τον Ν. 4596/ 2019, ΦΕΚ Α' 32/ 26.2.2019, www.e-nomothesia.gr.

²⁶⁴. Βλ., Ν. 4855/ 2021, ΦΕΚ Α' 215/ 12.11.2021, www.e-nomothesia.gr

IV. Αξιολόγηση- Ανακύπτοντα ζητήματα εφαρμογής.

Δυνάμει της ανωτέρω επισκόπησης του ελληνικού δικαίου και των διατάξεων του νόμου ενσωμάτωσης, καθίστανται αναγκαίες οι ακόλουθες επισημάνσεις, ούτως ώστε να αποσαφηνιστεί το επίπεδο συμμόρφωσης της ελληνικής έννομης τάξης με τις επιταγές που απορρέουν από τις αντίστοιχες διατάξεις της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ.

Κατ' αρχήν στο άρθρο 5 του Ν. 4596/ 2019 οριοθετείται ο σκοπός και το πεδίο εφαρμογής, καθώς και το αντικείμενο. Από τη διατύπωση του άρθρου συνάγεται ότι φορείς του ανωτέρω δικαιώματος καθίστανται τα φυσικά πρόσωπα. Η ανωτέρω δε πρόβλεψη συνάδει με το γράμμα και το πνεύμα της Οδηγίας, καθώς διευκρινίζεται ότι δεν αποσκοπεί στην επέκταση του πεδίου εφαρμογής και στην περίπτωση των νομικών προσώπων.

Περαιτέρω, όπως επισημαίνεται ρητώς, τα δικαιώματα που απονέμονται με τις διατάξεις της Οδηγίας, ισχύουν στην περίπτωση ποινικών διαδικασιών. Εν προκειμένω, παρότι στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4596/ 2019, αναφέρεται ότι ως προς τον χαρακτηρισμό μιας υποθέσεως ως “ποινική υπόθεση” λαμβάνεται δεόντως υπόψιν η νομολογία του ΕΔΔΑ και το ΔΕΕ. Εν τούτοις, από το γράμμα του νόμου διαφαίνεται ότι ο Έλληνας νομοθέτης περιορίζει την εμβέλεια της Οδηγίας αποκλειστικά στις ποινικές υποθέσεις υπό στενή έννοια. Ως εκ τούτου δεν συγκαταλέγονται υποθέσεις οι οποίες ναι μεν χαρακτηρίζονται ως διοικητικές, δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, πλην όμως έχουν, προέχοντος, ποινική χροιά και δύναται να οδηγήσουν στην επιβολή ποινικών, επί της ουσίας, κυρώσεων. Περαιτέρω, εξαιρούνται, τουτοιοτρόπως, και οι έρευνες που διενεργούνται στα πλαίσια πειθαρχικού ελέγχου, καθώς και οι πάσης φύσεως Ένορκες Διοικητικές Εξετάσεις που ενδέχεται να καταλήξουν στην άσκηση ποινικής δίωξης. Εκ των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι ο Έλληνας νομοθέτης δεν προέβη σε ορθή ενσωμάτωση, ως προς το υπό κρίση ζήτημα, καθώς δεν φρόντισε να εξασφαλίσει ανάλογο και αντίστοιχο επίπεδο προστασίας με αυτό της Οδηγίας. Εν αντιθέσει, με την ανωτέρω επιλογή, συστέλλοντας το πεδίο εφαρμογής της, καθίσταται ανακόλουθος με την ενωσιακή επιταγή, και δεν προβαίνει σε τήρηση των υποχρεώσεων, δυνάμει και των διατάξεων των άρθρων 4 ΣΕΕ και 288 ΣΛΕΕ, ενώ, επιπροσθέτως, δεν συνδράμει στην επίτευξη του σκοπού της Οδηγίας, ήτοι την επίτευξη προσέγγισης των ποινικών δικονομικών συστημάτων, γεγονός το οποίο δύναται να επιφέρει κυρώσεις εις βάρος της χώρας.

Πέραν των ανωτέρω, στη διάταξη του άρθρου 5 του Ν. 4596/ 2019, οριοθετείται το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου τυγχάνουν εφαρμογής τα δικαιώματα που απορρέουν από τις διατάξεις της Οδηγίας. Εν προκειμένω κρίνεται ως θετική παρέμβαση το γεγονός ότι ο

νομοθέτης φρόντισε να αποσαφηνίσει ότι δεδουλευμένο και αμετάκλητη εκφορά κρίσεως επιτυγχάνεται όχι μόνο με την αμετάκλητη εκδίκαση της υποθέσεως, αλλά και στο στάδιο της προδικασίας, με την έκδοση αμετάκλητου βουλεύματος. Επιπροσθέτως, και με διατάξεις του εισαγγελέα, οι οποίες τοποθετούνται χρονικώς πριν από την άσκηση ποινικής διώξεως, κατά τις διατάξεις του άρθρου 43 παρ. 3 και παρ. 4 ΚΠΔ, υπό την προϋπόθεση ότι δεν έχουν ανακύψει νέα στοιχεία ή αποδείξεις, καθώς και από τη διάταξη του άρθρου 51 παρ. 2 ΚΠΔ, υπό την προϋπόθεση ότι αφενός δεν προέκυψαν νέα πραγματικά στοιχεία και αποδείξεις και αφετέρου ότι δεν ασκήθηκε προσφυγή από τον εγκαλούντα, κατά τη διάταξη του άρθρου 52 ΚΠΔ²⁶⁵.

Εν συνεχεία, κρίνεται ως ορθή η επιλογή του νομοθέτη να μην υιοθετήσει την πρόβλεψη για την άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης μόνο στις διαδικασίες που διεξάγονται ενώπιον του ακροατηρίου, καθώς ο ΚΠΔ, συμμορφούμενος και με τις επιταγές της ΕΣΔΑ και την αντίστοιχη νομολογία του ΕΔΔΑ, έχει επεκτείνει την άσκηση του ανωτέρω δικαιώματος και σε πολλές διαδικαστικές πράξεις που διενεργούνται κατά το στάδιο της προδικασίας²⁶⁶. Επιπροσθέτως, το ανωτέρω δικαίωμα δύναται να ασκηθεί και στις απλουστευμένες διαδικασίες, ενώ ο κατηγορούμενος, σύμφωνα με όσα έχουν αναπτυχθεί και ανωτέρω, παρίσταται αυτοπροσώπως και δύναται να τοποθετηθεί και κατά την έκδοση ποινικής διαταγής. Περαιτέρω, όπως επισημαίνεται ρητώς, στον ΚΠΔ υφίστανται ήδη κατάλληλα ένδικα μέσα για την ανατροπή των ερήμην εκδοθεισομένων αποφάσεων και την επανεκτίμηση και εκ νέου εκδίκαση της υποθέσεως σε πρώτο βαθμό, και ως εκ τούτου η υιοθέτηση και άλλων καθίσταται περιττή. Άλλωστε, η ίδια η Οδηγία δεν κατονομάζει ποια θεωρούνται ως κατάλληλα ένδικα μέσα για την επίτευξη του στόχου, επαφιόμενη στην εσωτερική νομοθεσία των κρατών μελών.

Όσον αφορά δε τις αλλαγές που επήλθαν με το άρθρο 10 του Ν. 4596/ 2019 λεκτέα τα ακόλουθα: Κατ' αρχήν, η προσθήκη του τελευταίου εδαφίου στην διάταξη του άρθρου 155 παρ. 2 ΚΠΔ δεν επιλύει, επί της ουσίας, τα ζητήματα που δημιουργούνται με τις επιδόσεις σε πρόσωπα ως άτομα "άγνωστης διαμονής". Ο Έλληνας νομοθέτης, όπως επισημαίνεται και στην Αιτιολογική Έκθεση, επαφίεται στη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, την οποία σαφώς λαμβάνει υπόψιν και ενσαρκώνει με τις προβλέψεις της και η Οδηγία, και

²⁶⁵ Βλ., όλως ενδεικτικώς, Π. Βλαμάκης σε Λ. Μαργαρίτη, Υποδείγματα Ποινικού Δικαίου- Προδικασία, 1^{ος} Τόμος, Νομική Βιβλιοθήκη 2017, σελ. 37, Λ. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 153 επ., Αρ. Καρράς, Η διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης: Ένα βήμα μπροστά- Δύο βήματα πίσω, ΠοινΧρ 2014, σελ. 481 επ.

²⁶⁶ Βλ., όλως ενδεικτικώς, ΑΠ 123/ 2021 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ., καθώς και Εισήγηση στο Επιμορφωτικό Πρόγραμμα της Εθνικής Σχολής Δικαστών "Ποινική προδικασία- Ακυρότητες ποινικής δικής" 23.9.2021, www.esdi.gr

στην πρόσφατη νομολογία του ΑΠ. Ωστόσο, οι ανωτέρω νομολογιακές παραδοχές δεν επέλυσαν το όλο ζήτημα, καθώς, κατόπιν εκδόσεως της ΟΛΑΠ 2/ 2014, εξακολουθούσε να υφίσταται η προτέρα κατάσταση, την οποία εν μέρει επιδοκίμαζε και ο ΑΠ με τις αποφάσεις που συνέχισε να εκδίδει. Ως εκ τούτου, καθίσταται απαραίτητη η παρέμβαση του Έλληνα νομοθέτη στο υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, προς συμμόρφωση με τις επιταγές του δικαίου της Ένωσης, δυνάμει και των διατάξεων των άρθρων 4 ΣΕΕ και 288 ΣΛΕΕ.

Συναφώς επισημαίνεται ότι ο Έλληνας νομοθέτης, δεν λαμβάνει υπόψιν του την αντίστοιχη νομολογία του ΔΕΕ επί του όλου ζητήματος, καθώς η μνεία ότι η αναζήτηση του κατηγορουμένου θα διενεργείται μόνο βάσει στοιχείων που κατέχουν οι φορολογικές αρχές, περιορίζει κατά πολύ το πλαίσιο αναζήτησης, εν αντιθέσει τόσο με τις επιταγές της Οδηγίας όσο και με την ΟΛΑΠ 2/ 2014. Τούτο διότι ακόμη και η διεύθυνση που έχει δηλωθεί στις φορολογικές αρχές δύναται να μην ισχύει εάν, φερειπείν, μεσούσης του φορολογικού έτους, ο κατηγορούμενος έχει προβεί σε μετοίκηση δίχως να το έχει γνωστοποιήσει, πολλώ δε μάλλον όταν για φορολογικούς ή άλλους λόγους επιθυμεί να καταστήσει αδύνατο τον εντοπισμό του από τις διοικητικές αρχές. Συνεπώς κρίνεται σκόπιμο, να είχε προστεθεί ρητώς στη διάταξη ότι η αναζήτηση και ο εντοπισμός δύναται να επέλθει και κατόπιν συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εισαγγελικών αρχών του κράτους, καθώς και των λοιπών διωκτικών αρχών.

Πέραν των ανωτέρω, αξιολογείται ως σκόπιμη και θετική η προσθήκη στην, πρώην διάταξη του άρθρου 340 παρ. 3 ΚΠΔ, νυν διάταξη 340 παρ. 4 ΚΠΔ, ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την ερήμην του κατηγορουμένου εκδίκαση της υποθέσεως αποτελεί να ενημερώνεται και να γνωρίζει επακριβώς τις έννομες συνέπειες της ερημοδικίας του, καθώς και η προσθήκη της ανωτέρω μνείας και στη διάταξη του άρθρου 321 ΚΠΔ, που επήλθε με την τροποποίηση του ανωτέρω άρθρου με τον Ν. 4620/ 2019²⁶⁷. Τουτοιούτρόπως, ο κατηγορούμενος καθίσταται εξ αρχής ενήμερος, με την επίδοση της κλήσης ή του κλητηρίου θεσπίσματος για τις συνέπειες, ήτοι ότι θα εκδικαστεί η υπόθεση ερήμην του, και δύναται εξ αρχής να αποφασίσει και να επιλέξει αν θα παρασταθεί αυτοπροσώπως, αν θα εκπροσωπηθεί από δικηγόρο, ή αν, αντιθέτως φυγοδικήσει, αναλογιζόμενος και γνωρίζοντας τις επιπτώσεις εκάστης επιλογής. Σημειωτέον ότι το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι σε περίπτωση που η επίδοση διενεργείται σε σύννομο του προς ον η επίδοση, ή στον αντίκλητο δικηγόρο, χρήζει να διερευνάται πλήρως και να αποδεικνύεται ότι όντως περιήλθε εις γνώση του κατηγορουμένου το περιεχόμενο του επιδιδόμενου εγγράφου, ούτως ώστε το δικαστήριο να

²⁶⁷. Βλ. Ν. 4620/ 2019, ΦΕΚ Α' 96/ 11.6.2019, www.e-nomothesia.gr

αποφανθεί ότι ο κατηγορούμενος γνώριζε πλήρως και εμπεριστατωμένως την ακριβή ημερομηνία και τον τόπο διεξαγωγής της δίκης²⁶⁸. Συνεπώς κρίνεται σκόπιμο αφενός να θεσπιζόταν ρητώς η υποχρέωσή τον ανωτέρω προσώπων να παραδώσουν και να ενημερώσουν τον ενδιαφερόμενο για το επιδιδόμενο έγγραφο, αφετέρου να ορίζεται ρητώς ότι η πάσης φύσεως προθεσμία, κατά τις διατάξεις των άρθρων 166 επ. ΚΠΔ, θα εκκινεί από τη στιγμή που ο κατηγορούμενος θα λαμβάνει προσωπικώς και πραγματικώς γνώση επί των επιδιδόμενων εγγράφων, και ως εκ τούτου θα διαθέτει τον κατάλληλο χρόνο να προετοιμαστεί²⁶⁹.

Κρίνεται επίσης σκόπιμο να είχε συμπεριληφθεί και να αναφερόταν ρητώς ότι η επίδοση των εγγράφων δύναται να επιτευχθεί και μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, εκτός από την επίδοση σε ψηφιακή μορφή, όπως έχει ήδη προστεθεί ο ανωτέρω τρόπος επίδοσης με τη διάταξη του άρθρου 19 παρ. 2 του Ν. 4267/ 2014²⁷⁰. Τουτοιοτρόπως, θα επιταχυνόταν και θα ήταν εφικτή και η επίδοση σε άτομα που διαμένουν στην αλλοδαπή, είτε εξαρχής είτε μεταγενέστερα, δίχως την προσφυγή στη διάταξη του άρθρου 156 παρ. 4 ΚΠΔ, η οποία δύναται, εν τοις πράγμασι, να αποτελεί χρονοβόρα διαδικασία και να κωλυσιεργεί η απονομή της δικαιοσύνης.

Εν κατακλείδι, αξιολογείται θετικώς η τροποποίηση που επήλθε στη διάταξη του άρθρου 473 παρ. 1 ΚΠΔ, προς συμμόρφωση με τις ενωσιακές επιταγές. Με τις ανωτέρω τροποποιήσεις επιδιώχθηκε να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα που είχαν ανακύψει στην περίπτωση των ερήμην καταδικαστικών αποφάσεων, καθώς ελόχευε ο κίνδυνος η Ελλάδα να μην δύναται πλέον να εκδίδει και να εκτελεί Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης²⁷¹. Η ρητή

²⁶⁸. Βλ., σχετικώς Απόφαση ΔΕΕ 22.3.2017, Υπόθεση C- 124/ 2016, C- 188/ 2016, C- 213/ 2016 PPU Tranca and others, curia.europa.eu., Απόφαση ΔΕΕ 24.5.2016, Υπόθεση C- 108/ 2016 PPU P. Dworzecki. Βλ. σχετικώς και Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β' Ν. 4596/ 2019) σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 130 επ., όπου περαιτέρω παραπομπές και επισημάνσεις.

²⁶⁹. Βλ., σχετικώς, Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β' Ν. 4596/ 2019) σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 130 επ., όπου περαιτέρω παραπομπές και επισημάνσεις.

²⁷⁰. Βλ. Ν. 4267/ 2014, ΦΕΚ Α' 137/ 12.6.2014, www.e-nomothesia.gr

²⁷¹. Όπως επισημαίνεται στην Αιτιολογική Έκθεση, ο ανωτέρω κίνδυνος ελόχευε για τους εξής λόγους: **α)** σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις φυγοποίνων η καταδικαστική απόφαση έχει εκδοθεί ερήμην του κατηγορουμένου, χωρίς αυτός να εκπροσωπηθεί από διορισθέντα δικηγόρο, **β)** σε όλες σχεδόν τις πιο πάνω περιπτώσεις ο ερημοδικασθείς κατηγορούμενος έχει κλητευθεί είτε με θυροκόλληση στη δηλωθείσα διεύθυνση κατοικίας, είτε ως άτομο άγνωστης διαμονής (επί πλημμελημάτων), **γ)** η επίδοση της απόφασης γίνεται κατά τον ίδιο τρόπο και **δ)** κατά τις ισχύουσες διατάξεις δεν προβλέπεται η άνευ ετέρου εκ νέου εκδίκαση της υπόθεσης στην ουσία της όταν το ζητήσει ο κατηγορούμενος, δεδομένου ότι αυτό προϋποθέτει τη συνδρομή και άλλων προϋποθέσεων (επίκληση λόγου ανωτέρας βίας για την αιτιολόγηση του εκπροθέσμου της πάντοτε εκπροθέσμως ασκούμενης έφεσης και αποδοχή του λόγου αυτού από το δικαστήριο). Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4637/ 2019, Κεφάλαιο Β' άρθρο 7 παρ. 42, www.hellnicparliament.gr

κατοχύρωση ότι απαιτείται να επιδίδεται προσωπικώς στον ερήμην καταδικασθέντα η προς εκτέλεση απόφαση, καθώς και ότι η προθεσμία για την άσκηση ενδίκων μέσων άρχεται από την ανωτέρω επίδοση, συμβάλλει στην αποτελεσματική προάσπιση των θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων του ερήμην καταδικασθέντος. Ιδίως ως προς το ζήτημα της έναρξης της προθεσμίας για την άσκηση ενδίκων μέσων και βοηθημάτων, η ανωτέρω νομοθετική παρέμβαση επιλύει τα ζητήματα που ανέκυπταν κατά την εκδίκαση αυτών, καθώς, επί τω πλείστω, απορρίπτονταν ως εκπροθέσμως ασκηθέντα, δεδομένου ότι η έναρξη της προθεσμίας για την άσκησή τους εκκινούσε από την πλασματική επίδοση της αποφάσεως.

Η δε προσθήκη ότι οι ανωτέρω προϋποθέσεις απαιτείται να πληρούνται όχι μόνο στην περίπτωση του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης, αλλά και στην περίπτωση της έκδοσης, ενισχύει έτι περαιτέρω τη δικονομική θέση του εκζητουμένου²⁷². Ωστόσο κρίνεται σκόπιμο να είχε επισημανθεί ρητώς ότι και στην περίπτωση του εκζητουμένου η εκτελεστικότητα της αποφάσεως προαπαιτεί την πλήρωση των προϋποθέσεων που ισχύουν στην περίπτωση του ερήμην καταδικασθέντος του οποίου ζητείται η παράδοση δυνάμει Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης. Τουτοιοτρόπως θα διασφαλιζόταν μια, τουλάχιστον, ισοδύναμη προστασία των δικονομικών δικαιωμάτων του εκζητουμένου, ο οποίος δεν δύναται να επικαλεστεί τις διατάξεις της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ στην περίπτωση που ζητείται η έκδοσή του από κράτος το οποίο δεν ανήκει στον ενωσιακό χώρο και ειδικότερα στον χώρο ΧΕΑΔ. Ειδιάλλως ελλοχεύει ο κίνδυνος να παρέχεται ευρύτερη προστασία σε άτομο αγνώστης διαμονής, το οποίο φυγοδικεί εκουσίως, πλην όμως η εκδίκαση της υποθέσεως έλαβε χώρα σε κράτος μέλος του ΧΕΑΔ, και δύναται να επικαλεστεί τις διατάξεις της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ ακόμη και αν το κράτος μέλος δεν έχει προβεί σε ενσωμάτωση αυτής, από ένα άτομο αγνώστης διαμονής για λόγους ανεξάρτητους της βουλήσεώς του, που δεν κατέστη εφικτό να εντοπιστεί από τις αρμόδιες αρχές και να ενημερωθεί για την εκδίκαση της υποθέσεώς του, η οποία έλαβε χώρα σε τρίτο κράτος μέλος, μη ανήκον στον ΧΕΑΔ. Η τροποποίηση του άρθρου 473 παρ. 1 ΚΠΔ θα έπρεπε να διασφαλίζει την ισοδύναμη προστασία των δικονομικών δικαιωμάτων των ανωτέρω προσώπων, γεγονός το οποίο δεν συνάγεται ευθέως από την διάταξη του άρθρου και δύναται να ανακύψουν ζητήματα κατά την εφαρμογή του.

²⁷². Βλ., Ν. 4855/ 2021, ΦΕΚ Α' 215/ 12.11.2021, www.e-nomothesia.gr

Επίλογος.

Το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης του κατηγορουμένου αποτελεί επιστέγασμα των αγώνων και των προσπαθειών που έχουν καταβληθεί για την ουσιαστική εφαρμογή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Παραλλήλως αποτελεί και δομικό στοιχείο για την εύρεση της ουσιαστικής αλήθειας, ενώ η κατ' αντιμωλία διεξαγωγή της δίκης πληροί τα εχέγγυα δίκαιης κρίσης και ενδυναμώνει την εμπιστοσύνη των πολιτών στο Δίκαιο και τους θεσμούς που το απονέμουν.

Στην κατοχύρωση του ανωτέρω δικαιώματος και στον σεβασμό από όλες τις έννομες τάξεις, στον ενωσιακό χώρο έχει συμβάλλει θετικώς η ΕΣΔΑ, καθώς και η ερμηνεία, ως προς την ορθή εφαρμογή της από το ΕΔΔΑ. Η συμβολή του Χάρτη και της νομολογίας του ΔΕΕ είχαν καθοριστικό ρόλο στην περαιτέρω ενίσχυση διαφόρων πτυχών του εν λόγω δικαιώματος. Ωστόσο, η ανομοιογένεια των συστημάτων απονομής ποινικής δικαιοσύνης στους κόλπους των κρατών μελών, καθώς και η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών αρχών πρόληψης και καταστολής του εγκλήματος, ούτως ώστε να είναι αποτελεσματικές στο έργο τους και να παρέχουν καλύτερες υπηρεσίες ασφάλειας, εγγύησης των ελευθεριών και απονομής δικαιοσύνης στους πολίτες τους, κατέστησε επιτακτική την ανάγκη λήψεως μέτρων και στον τομέα των δικονομικών δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου.

Η έκδοση της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ αξιολογείται ως θετικό βήμα προς επίτευξη του ανωτέρω στόχου, καθώς αποσαφηνίζει και επιλύει ακανθώδη ζητήματα που είχαν ανακύψει κατά την εφαρμογή των μέτρων εναρμόνισης για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος στον ενωσιακό χώρο. Αναμένεται να αποδειχθεί στην πράξη αν οι επιταγές της Οδηγίας, καθώς και η συμβολή του ΔΕΕ, το οποίο θα κληθεί να αποφανθεί επί των ζητημάτων που θα ανακύψουν, θα αποδώσουν τα προσδωκόμενα αποτελέσματα, ενισχύοντας τη δικονομική θέση του υπόπτου, μετέπειτα κατηγορουμένου, ή αν θα παραμείνουν κενό γράμμα νόμου.

Στην ελληνική έννομη τάξη ήδη επιτρεπόταν η άσκηση του δικαιώματος αυτοπρόσωπης παράστασης καθόλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, πλην των εξαιρέσεων που έχουν επισημανθεί και ανωτέρω, στο οικείο κεφάλαιο. Στην δε περίπτωση των ερήμην καταδικαστικών αποφάσεων, ο ΚΠΔ κατοχύρωνε και πριν την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ τη δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων και βοηθημάτων κατά αυτών.

Ωστόσο, επί σειρά ετών ανέκυπταν ζητήματα ως προς τον τρόπο με τον οποίο γίνονταν οι επιδόσεις πάσης φύσεως δικαστικού εγγράφου. Η πλασματική επίδοση, καθώς και ο χαρακτηρισμός ενός ατόμου ως “αγνώστης διαμονής” δίχως να διενεργείται πλήρης και ουσιαστική έρευνα για την ανεύρεση της κατοικίας του, αποτελούσαν τροχοπέδη στην προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, και δη στην άσκηση του δικαιώματος σε αυτοπρόσωπη εμφάνιση, κατά την εκδίκαση της υποθέσεως.

Η νομολογιακή προσέγγιση του όλου ζητήματος δεν κατέστησε εφικτή την επίλυση των ζητημάτων που ανέκυπταν στην πράξη, ενώ και οι αποφάσεις του ΑΠ δεν παρουσίαζαν σύμπνοια ως προς το όλο ζήτημα. Η νομοθετική παρέμβαση, μέσω ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2016/343 ΕΕ, είναι καίριας σημασίας, και παρότι θα μπορούσε να επιφέρει περαιτέρω αλλαγές και τροποποιήσεις, ιδίως ως προς το θέμα των επιδόσεων, συνεισφέρει στην ενίσχυση της δικονομικής θέσης του υπόπτου και κατηγορουμένου, καθώς και του ερήμην καταδικασθέντος. Περαιτέρω, συμβάλλει και στη συμμόρφωση της ελληνικής έννομης τάξης με τα ενωσιακά πρότυπα και στην αποφυγή ανεπιθύμητων επιπλοκών, όπως φερειπείν στην περίπτωση του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης. Ευχής έργο αποτελεί η επί της ουσίας συμμόρφωση με τις ενωσιακές επιταγές, γεγονός το οποίο απομένει να αποδειχθεί στην πράξη.

Βιβλιογραφία.

Ελληνική

1. Η. Αναγνωστόπουλος, Αυτοπρόσωπη εμφάνιση και δικαστική ακρόαση του κατηγορουμένου, ΝοΒ 2002, σελ. 491 επ.
2. Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Δικαιώματα των κατηγορουμένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Π. Ν. Σάκκουλας 2017
3. Ηλ. Αναγνωστόπουλος, Στη Βαβέλ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2016, σελ. 241 επ.
4. Ηλ. Αναγνωστόπουλος, “Άγνωστη διαμονή” και δικαίωμα ακροάσεως (Με αφορμή την ΟΛΑΠ 2/2014, ΠοινΧρ ΞΔ’, 277 επ.), ΠοινΧρ 2014, σελ. 398 επ
5. Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 4^η Έκδοση, Σάκκουλας 2012,
6. Ν. Ανδρουλάκης, Το plea bargaining κατά το νέο Σχέδιο ΚΠΔ, ΠοινΧρ 2014, σελ. 401 επ.
7. Δ. Αρβανίτης, Το δικαίωμα πρόσβασης σε συνήγορο και νομικής βοήθειας στην ΕΕ, σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
8. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4596/ 2019
9. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4637/ 2019
10. Π. Βλαμάκης σε Λ. Μαργαρίτη, Υποδείγματα Ποινικού Δικαίου- Προδικασία, 1^{ος} Τόμος, Νομική Βιβλιοθήκη 2017
11. Χαρ. Βουρλιώτης, Ο θεσμός της έκδοσης κατά το ελληνικό ποινικό δίκαιο. Αίτηση εκδόσεως και εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, ΠοινΧρ 2007, σελ. 197 επ.
12. Χ. Βουρλιώτης, Δημοσιότητα της δίκης και ραδιοτηλεοπτική μετάδοση, ΠοινΧρ 2004, σελ. 193 επ.
13. Ν. Γανιάρης, Η πρόσφατη Οδηγία 2016/ 343, theartofcrime.gr, 28.11.2016
14. Γνωμοδότηση 2/ 13, ΔΕΕ 18.12.2014
15. Π. Δ. Δαγτόγλου, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο Ι, Β’ έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, Σάκκουλας 1985

16. Ν. Δαγκλής, Οι σύγχρονοι δρόμοι του ποινικού συμβιβασμού, ΠοινΧρ 2017, σελ. 412 επ.
17. Θ. Δαλακούρας, Η αποχή από την ποινική δίωξη ως εναλλακτική μορφή περάτωσης της ποινικής διαδικασίας, ΠοινΧρ 2014, σελ. 321 επ.
18. Θ. Δαλακούρας, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνοπτική ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/ 2019, 2^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
19. Ν. Δεληδήμος, Περιπτώσεις υποχρεωτικής εμφάνισης του κατηγορουμένου στο δικαστήριο υπό τη ρύθμιση του άρθρου 340 παρ. 2 ΚΠΔ, ΠοινΧρ 2013, σελ. 637 επ.
20. Γ. Δημήτραινας, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 379/ 2001 και στη ΣυμβΕφΘες 833/ 2001, ΠοινΔικ 2001, σελ. 725 επ.
21. Ν. Δημητράτος, Η αρχή της αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου και η διαπληρεξουσίου παράσταση στο ποινικό δικονομικό μας σύστημα, ΠοινΧρ 2003, σελ. 574
22. Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Σάκκουλας 2005
23. Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία, www.icty.org
24. Εισήγηση στο Επιμορφωτικό Πρόγραμμα της Εθνικής Σχολής Δικαστών "Ποινική προδικασία- Ακυρότητες ποινικής δίκης" 23.9.2021
25. Εισηγητική Έκθεση ΣχΚΠΔ "Επιτροπής Μανωλεδάκη", σε Α. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
26. Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης, C- 364/ 18.12.2000
27. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 52/ 26.2.2008
28. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 81/ 27.3.2009
29. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 97/ 16.4.2009
30. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 295/ 4.12.2009
31. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 115/ 4.5.2010
32. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 280/ 26.10.2010
33. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 142/ 1.6.2012
34. Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης, C- 326/ 26.10.2012
35. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 294/ 6.11.2013
36. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 65/ 11.3.2016
37. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 132/ 21.5.2016
38. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 297/ 4.11.2016

39. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 283. 31.10.2017
40. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στον ευρωπαϊκό δικαστικό χώρο- Πράσινη Βίβλος για την εφαρμογή της ενωσιακής ποινικής νομοθεσίας στον τομέα της κράτησης, COM (2011) 327 τελικό, Βρυξέλλες 14.6.2011
41. Δ. Ζημιανίτης, Νέες τάσεις της εντατικής δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στον ευρωπαϊκό χώρο Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας, υπό το πρίσμα της Συνθήκης της Λισσαβόνας, ΠοινΧρ. 2010, σελ. 89 επ
42. Δ. Ζημιανίτης, Πράσινη Βίβλος Επιτροπής για το τεκμήριο αθωότητας, ΠοινΔικ 1/ 2006, τεύχος Ιουνίου
43. Δ. Ζημιανίτης, Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Σάκκουλας 2007
44. Α. Ζύγουρας, Η αντιπροσώπευσις του κατηγορουμένου υπό του συνηγόρου του εις την ποινικήν διαδικασίαν, ΠοινΔικ 2000, σελ. 1033 επ
45. Α. Ζύγουρας Περί της επιδόσεως προς πρόσωπον αγνώστου διαμονής, Υπερ. 1996, σελ. 397 επ.
46. Τζ. Ηλιοπούλου- Στράγγα, Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Από τη Νίκαια στη Λισσαβόνα, Ευρωπαϊών Πολιτεία, τεύχος 1/ 2008, σελ. 91 επ.
47. Ν. Κανελλοπούλου- Μαλούχου σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
48. Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης: Οι ρυθμίσεις του Ν. 3251/ 2004 και η μετάβαση από την έκδοση στην παράδοση, ΠοινΔικ. 2004, σελ. 1294 επ
49. Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, Κοινές δικονομικές αρχές ως βάση μιας διακρατικής ποινικής καταστολής, ΠοινΧρ 2007, σελ. 687
50. Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου και της ενσωμάτωσής του στην ελληνική έννομη τάξη, Σάκκουλας 2016
51. Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι, Υπερκρατικός προσδιορισμός της ποινικής καταστολής: Ιδεολογικοί άξονες ανάπτυξης του ενωσιακού ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 2018, σελ. 497 επ.
52. Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι- Θ. Παπακυριάκου, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου, Β' Έκδοση, Σάκκουλας 2019
53. Αρ. Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συστηματική Ερμηνεία και Μεθοδολογική κατ' άρθρο Ανάπτυξη, γ' έκδοση, Σάκκουλας 2016

54. Αρ. Καρράς, Η διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης: Ένα βήμα μπροστά-Δύο βήματα πίσω, ΠοινΧρ 2014, σελ. 481 επ.
55. Αρ. Καρράς, Επίτομη ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, Συστηματική και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάλυση, Σάκκουλας 1995
56. Αθ. Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας & Πράξης, 4^η Έκδοση, Τόμος Β', Σάκκουλας 2006
57. Ξεν. Κοντιάδης/ Γ. Αμίτσης, Η εφαρμογή του Κοινοτικού Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινοτικών Δικαιωμάτων στο ελληνικό κοινωνικό δίκαιο, ΔτΑ 1/ 1999, σελ. 49 επ.
58. Ν. Λίβος, Διαδικασία στο ακροατήριο και εκπροσώπηση του κατηγορουμένου κατ' αυτήν, ΠοινΧρ 2006, σελ. 1000
59. Αικ. Μαγριππή, Η πρόκληση ενσωμάτωσης στην εθνική έννομη τάξη του τεκμηρίου αθωότητας. Με αφορμή την Οδηγία (ΕΕ) 2016/ 343 “για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας”, και την πρόσφατη νομολογία (Δ.Ε.Ε. C- 439/ 16 και ΣτΕ 1993/ 2016), ΠοινΧρ 2017, σελ. 249 επ
60. Λ. Μαργαρίτης, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/ 2019, Τόμος Πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
61. Δ. Μουζάκης, Πρακτικά προβλήματα από την εφαρμογή του Ν. 3251/ 2004 για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, ΠοινΔικ 2012, σελ. 57
62. Χρ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2^η Έκδοση, Π. Ν. Σάκκουλας 2020
63. Χρ. Μυλωνόπουλος, Το Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Η ουσιαστική νομιμοποίηση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου και η σημασία της ποινικής δογματικής για τη διαμόρφωσή του, ΠοινΧρ 2011, σελ. 81 επ.
64. Ν. 4236/ 2014, ΦΕΚ Α' 33/ 11.2.2014.
65. Ν. 4267/ 2014, ΦΕΚ Α' 137/ 12.6.2014.
66. Ν. 4478/ 2017, ΦΕΚ Α' 91/ 26.6.2017
67. Ν. 4596/ 2019, ΦΕΚ Α' 32/ 26.2.2019
68. Ν. 4620/ 2019, ΦΕΚ Α' 96/ 11.6.2019
69. Ν. 4689/ 2020, ΦΕΚ Α' 103/ 27.5.2020
70. Ν. 4855/ 2021, ΦΕΚ Α' 215/ 12.11.2021
71. Ι. Ντογιάκος, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην πολιτική και ποινική δίκη, ΠοινΔικ 2007, σελ. 901 επ.

72. Δ. Παπαγιάννης, Ο ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, Σάκκουλας 2001
73. Δ. Παπαγιάννης, Ο χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης μετά τη Συνθήκη της Λισσαβώνας, ΕΕΕυρΔ 3/ 2010, σελ. 345 επ
74. Αδ. Παπαδαμάκης, Ουσιώδεις πτυχές “διαφάνειας” της ποινικής δίκης, ΠοινΔικ 2013, σελ. 334
75. Αδ. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, Θεωρία- Πράξη- Νομολογία, 9^η Έκδοση, Σάκκουλας 2019
76. Γ. Παπαδημητρίου, Η συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Σάκκουλας 2002
77. Γ. Παπαδημητρίου, Συνταγματικές Μελέτες, Τόμος 4^{ος}, Σάκκουλας 2010.
78. Γ. Παπαδημητρίου, Η συνάρθρωση της εθνικής, της διεθνούς και της ενωσιακής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη, ΝοΒ 2004, Τόμος 52, Τεύχος 7, σελ. 73 επ.
79. Γ. Παπαδημητρίου, Δεσμευτική ισχύς του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ΕΕΕυρΔ 2/ 2002, σελ. 213 επ.
80. Τ. Παπαδοπούλου, Ο χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης με βάση τις διατάξεις της Συνθήκης της Λισαβώνας, ΕΕΕυρΔ 2/ 2010, σελ. 163 επ.
81. Θ. Παπακυριάκου σε Μ. Καϊάφα- Γκμπάντι- Θ. Παπακυριάκου, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου, Β’ Έκδοση, Σάκκουλας 2019
82. Θ. Παπακυριάκου, σε Β. Σκουρή, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ’ άρθρον, Σάκκουλας 2020
83. Χ. Παπαχαλαράμπους, Το ποινικό δίκαιο του “εχθρού”: Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, τρομοκρατία και αντιτρομοκρατική νομοθεσία στις ΗΠΑ, ΠοινΔικ 2002, σελ. 189 επ.
84. Σ. Παύλου, Ευρωπαϊκή Ένωση και ΕΣΔΑ. Ιδίως ενόψει και της συζητούμενης προτάσεως Αποφάσεως- Πλαίσιο (COM (2004) 328 τελικό) για “ορισμένα δικονομικά δικαιώματα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση”, ΠοινΧρ 2008, σελ. 97 επ
85. Σ. Περράκης, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη. Σκέψεις πάνω στις διαστάσεις μιας αναδυόμενης νομικής διαδρομής ανάμεσα στην πραγματικότητα και την ουτοπία (;), ΕΕΕυρΔ Ειδικό τεύχος 2001, σελ. 383 επ.
86. Πράσινη Βίβλος της Επιτροπής για το τεκμήριο αθωότητας, COM (2006) 174
87. Πρότασης της Επιτροπής, COM (2013) 821 τελικό, Βρυξέλλες 27.11.2013

88. Χ. Ροζάκης, Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλέγμα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη, ΕΕΕυρΔ Ειδικό Τεύχος 2001, Αφιέρωμα στον Κ. Ιωάννου, σελ. 430 επ.
89. Χ. Σαλτάνης, Διάλογος και εξακολούθηση με την Ποινική Νομολογία του Αρείου Πάγου, ΠειρΝ 2017, σελ. 196 επ
90. Ι. Σαρμας/ Ξ. Κοντιάδης/ Χ. Ανθόπουλος, ΕΣΔΑ Κατ' άρθρο ερμηνεία, Σάκκουλας 2021
91. Δ. Σαρμάς/ Ολ. Τσόλκα, σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
92. Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
93. Λ.Α. Σισιλιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Νομική Βιβλιοθήκη 2013
94. Λ. Σισιλιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο, 2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2017
95. Β. Σκουρής, Συνθήκη της Λισσαβώνας, Ερμηνεία κατ' άρθρον, Σάκκουλας 2020
96. Δ. Σπινέλλης, Η απουσία του κατηγορουμένου για πλημμέλημα από τη δίκη στο ακροατήριο, ΠοινΧρ 2001, σελ. 1057
97. Δ. Σπινέλλης, Η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην Ευρώπη, σε crime in crisis
98. Δ. Σπινέλλης, Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης και η αντικατάσταση της διαδικασίας έκδοσης (ελπίδες και φόβοι), Τιμητικός Τόμος Αλ. Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου (επιμ. Α. Μαγγανά), Τόμος Β', Αθήνα 2003
99. Π. Στάγκος, Η δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη. Η σχέση της με τη συνταγματική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Σάκκουλας 2004
100. Ελ. Συμεωνίδου- Καστανίδου, Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: Μια εναλλακτική πρόταση για την αντιμετώπιση του εγκλήματος, ΠοινΔικ 2017, σελ. 497 επ
101. Γ. Συλίκος, Πρακτικά σημαντικές θέσεις για την ακυρότητα της επίδοσης ως άγνωστης διαμονής, ΠραξΛογΠΔ 2009, σελ. 247 επ.
102. Χ. Ταγαράς σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020

- 103.** Αρ. Τζαννετής, Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλαμτος Σύλληψης. Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανώτατων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων, σε σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
- 104.** Αρ. Τζαννετής, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου στην ενωσιακή ποινική συνεργασία, Π. Ν. Σάκκουλας 2020
- 105.** Δ. Τσάτσος, Συνταγματικό δίκαιο, Τόμος Β', Οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας, Σάκκουλας, 1993
- 106.** Στ. Τόγιας, Η επίδραση της πρόσφατης νομολογίας του ΔΕΕ στο δικαίωμα υπερασπίσεως (Με αφορμή τις υποθέσεις Radu, Melloni και Spasic), ΠοινΧρ 2017, σελ. 328 επ.
- 107.** Π. Τσιρίδης, Τεκμήριο αθωότητας και η νέα Οδηγία της ΕΕ, ΠοινΔικ 2017, σελ. 10 επ.
- 108.** Ολ. Τσόλκα, “Ερήμην” διεξαγωγή της ποινικής δίκης και ένδικη προστασία του “απόντος” κατηγορουμένου, υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ και της ευρωπαϊκής δικαιοταξίας, σε Τιμητικό Τόμο Χρ. Αργυρόπουλου, Νομική Βιβλιοθήκη 2016
- 109.** Ολ. Τσόλκα, Το τεκμήριο αθωότητας και η συμμετοχή του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία: Επί της Οδηγίας 2016/ 343 ΕΕ και του εσωτερικού νόμου ενσωμάτωσης (Κεφάλαιο Β' Ν. 4596/ 2019), σε σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
- 110.** Ολ. Τσόλκα, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης- Ένα “φιλόδοξο” μέσο για την προώθηση της συνεργασίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2002, σελ. 103 επ
- 111.** Ολ. Τσόλκα, Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του “χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης” της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ο “διάλογος” μεταξύ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ΠοινΧρ 2018, σελ. 425 επ.
- 112.** Ολ. Τσόλκα σε σε Ευγ. Σαχπεκίδου- Χ. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020

113. Ολ. Τσόλκα, Ν. 4489/2017 “Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας στις ποινικές υποθέσεις – Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την Οδηγία 2014/41/ΕΕ και άλλες διατάξεις”, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Σεπτέμβριος 2021
114. Ν. Φραγκάκης, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΝοΒ 2002, Τόμος 50, Τεύχος 8, σελ. 91 επ
115. Β. Χριστιανός, Συνθήκη ΕΕ & ΣΛΕΕ: κατ’ άρθρο ερμηνεία, Νομική Βιβλιοθήκη 2012
116. Μ. Χρυσομάλλης, Η αρχή του Κράτους Δικαίου στην έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2018

Ξενόγλωσση

1. S. Allegrezza, Collecting Criminal Evidence Across the EU between flexibility and proportionality σε St. Ruggeri, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe, 2014
2. V. Andriukaitis, Answers to some of the questions raised during the first meeting of the working group, in The European Convention, The Secretariat, Working Group II, Incorporation of the Charter/accession to the ECHR, Working Document 07, Brussels, 12.7.2002.
3. A. Balfour, Eliminating conflicting interpretations of the European Convention on Human Rights by the European Court of Justice and the European Court of Human Rights: the PDIQ system as a preventative solution, Intercultural Human Rights Law Review 2, 2007
4. T. Bingham, The Rule of Law, Penguin Books 2011
5. N. Boister, An Introduction to Transnational Criminal Law, 2nd Edition, Oxford University Press, September 2012
6. H. Brodersen- V. Glerum- An. Klip, Improving Mutual Recognition of European Arrest Warrants for the purpose of executing Judgments rendered following a trial at which the person concerned did not appear in person, European Commission 30.8.2019.

7. R. Al. Buzo, Directive 343/ 2016/ EU on the presumption of innocence and the right to be present at a trial, Breaking the barriers Transnational Participatory Judicial Training on Procedural Rights, 2017
8. S. Carrera- D. Curtin- An. Geddes, 20 year Anniversary of the Tampere Programme, Europeanisation Dynamics of the EU Area of Freedom, Security and Justice, European University Institute 2020
9. S. Carrera- V. Mitsilegas- M. Stefan, Criminal Justice, Fundamental Rights and the Rule of Law in the Digital Age, Center for European Policy Studies, Brussels, May 2021
10. M. Claes- S. Imamovic, National Courts in the New European Fundamental Rights Architecture, σε B. Kosta, N. Skouteris and V. Tzevelekos, The EU Accession to the ECHR, Hart Publishing, 2014
11. Am. Clooney- Ph. Webb, The right to a fair trial in International Law, Oxford Scholarly Authorities on International Law, 11.2.2021
12. St. Cras- An. Erbenzik, The Directive on the Presumption of Innocence and the Right to Be Present at Trial, Genesis and Description of the New EU- Measure, eucrim 1/ 2016
13. M Delmas-Marty, The European Union and Penal Law, European Law Journal vol 4/1, 1998
14. E. Demetrio Crespo and A. M. Sanz Hermida, In Absentia Proceedings in the Framework of a Human Rights- Oriented Criminal Law. The Perspective of Substantive Criminal Law, σε S. Quattrocchio- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019
15. Cristiane Duparc, Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα δικαιώματα του ανθρώπου, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993
16. R. Esser, “The Presumption of Innocence” Online Experts Workshop, Universitat Passau, 24.7.2020.
17. S. Gless, Transnational Cooperation in Criminal Matters and the Guarantee of a Fair Trial: Approaches to a General Principle, Utrecht Law Review, Volume 9, Issue 4 (September) 2013
18. Guide on Article 6 of the Convention- Right to a Fair Trial, European Court of Human Rights

19. Chr. Harding- J. Oberg, The journey of EU Criminal Law on the ship of fools- what are the implications for supranational governance of EU criminal justice agencies, *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 2021
20. M. Hettinger, Οι δικονομικές συμφωνίες στην ποινική δίκη ως πρόβλημα του κράτους δικαίου, *ΠοινΧρ* 2011, σελ. 401 επ.
21. J. Huysmans, Proposal for a Directive on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and the right to be present at trial in criminal proceedings, *European Law Blog News and Comments on EU Law*, 20.1.2014.
22. M. Janis, R. Kay and A. Bradley, *European human rights law. Texts and katerials*, 3rd edition., Oxford University Press, 2008
23. Al.- Ioan. Kargopoulos, The presumption of equilavent protection rebutted: the right to a fair trial in criminal proceedings in relation to ECHR and EU Law, σε *Human Rights Law in Europe: The Influence, Overlaps and Contradictions of the EU and the ECHR*, Routledge Research in Human Rights Law, 2014
24. M. Kettunen, *Legitimizing European Criminal Law, Justifications and Restrictions*, Springer 2020
25. L. Klimek, *Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law*, Springer 2017
26. A Klip, *European Integration and Harmonisation and Criminal Law*, σε D. Curtin et al, *European Integration and Law*, Antwerp and Oxford: Intersentia, 2006
27. An. Klip, *European Criminal Law: an integrative approach*, 3rd Edition, Intersentia 2016
28. An. Klip, *Fair Trial Rights in the European Union: Reconciling Accused and Victim's Rights*, σε T. Rafaraci, R. Belfiore (eds.), *EU Criminal Justice*, Springer 2019
29. B. Kosta, N. Skouteris and V. Tzevelekos, *The EU Accession to the ECHR*, Hart Publishing, 2014
30. St. Lamberigts, *The Directive on the Presumption of Innocence, A missed Opportunity for Legal Persons*, *eu crim* 1/ 2016
31. K. Ligeti, *The European Public Prosecutor' s Office: How should the rules applicable to its procedure be determined?* *European Criminal Law Review* 2011
32. Thilo Marauhn, *The right of the Accused to be Tried in his or her Presence*, σε David Weissbrodt- Rudiger Wolfrum, *The right to a Fair Trial*, Springer 1998

33. An. Martufi- Chr. Peristeridou, Pilates washing his hands. The CJEU on pre- trial detention, EU Law Analysis, Expert insight into EU law developments, 5.12.2019.
34. Valsamis Mitsilegas, European Prosecution between cooperation and integration: The European Public Prosecutor's Office and the rule of law, Maastricht Journal of European and Comparative Law 2021, Vol. 28 (2)
35. V Mitsilegas, Constitutional Principles of the European Community and European Criminal Law, European Journal of Law Reform, vol 8, 2006
36. V. Mitsilegas, EU Criminal Law, Hart Publishing 2009
37. V Mitsilegas, The Constitutional Implications of Mutual Recognition in Criminal Matters in the European Union, Common Market Law Review, vol 43, 2006
38. V. Mitsilegas, EU Criminal Law after Lisbon, Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe, Hart Publishing 2016
39. V. Mitsilegas, The Principle of Mutual Recognition in European Criminal Law, σε 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τάσεις και Προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη 2020
40. Marin Mrcela, Adversial Principle, the Equality of Arms and Confrontational Right- EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS RECENT JURISPRUDENCE, www.heinonline.org,
41. Anita Nagy, The Presumption of Innocence and of the Right to Be Present at Trial in Criminal Proceedings in Directive (EU) 2016/ 343, European Integration Studies, Volume 12, Number 1 (2016)
42. M. Panzavolta, Choosing the National Forum in the Proceedings Conducting by the EPPO: Who is to decide ? , The European Public Prosecutor's Office, Springer 2018
43. S. Peers, EU Justice and Home Affairs Law, 2nd edn, Oxford, Oxford University Press, 2006
44. An. Pivaty- As. Beazley- Iv. M Daly, Opening Pandora's box: The right to silence in police interrogations and the Directive 2016/ 343/ EU, New Journal of European Criminal Law, 27.6.2021
45. O. Pullicino- M. Bassini, Personal Participation and Trials in Absentia. A Comparative Constitutional Law, σε S. Quattrocolo- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019

46. S. Quattrocolo, Participatory Rights in Criminal Justice. Similarities and Divergences within the Framework of European Law, σε S. Quattrocolo- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, A Comparative Study of Participation Safeguards and in Absentia Trials in Europe, Springer 2019
47. C. Riehle- Al. Clozel, 10 years after the Roadmap: procedural rights in criminal proceedings in the EU today, SpringerLink, 2.10.2019.
48. Ch. Rozakis, The Accession of the EU to the ECHR and the Charter of Fundamental Rights: Enlarging the Field of Protection of Human Rights in Europe, σε B. Kosta, N. Skouteris and V. Tzevelekos, The EU Accession to the ECHR, Hart Publishing, 2014
49. St. Ruggeri, Right to personal participation in criminal proceedings and in absentia procedures in the EU Area of Freedom, Security and Justice, σε Participation and in absentia procedures in the EU, Columbia University, 2016
50. St. Ruggeri, Inauditio reo Proceedings, Defence Rights, and Harmonisation Goals in the EU, Responses of the European Courts and New Perspectives of the EU Law, Eucrim 1/ 2016
51. St. Ruggeri, Participatory Rights in Criminal Proceedings- A Comparative Law Analysis from Human Rights Perspective, σε S. Quattrocolo- St. Ruggeri, Personal Participation in Criminal Proceedings, Legal Studies in International, European and Comparative Criminal Law, Springer 2019
52. V. Skouris, The EU system of judicial protection after the Treaty of Lisbon: a first evaluation, Croatian Yearbook of European Law and Policy 7, 2011,
53. Sarah Summers, Fair Trials, The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing 2007
54. Adrian Stan, Remedies for the trial in absentia, The recent Romanian experiences, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series, (ECLIC), issue 4, 2020
55. The Future of EU Criminal Justice- Expert Perspectives, Improving Defense Rights, eucrim 3/ 2020
56. S. Trechsel, Human rights in criminal proceedings, Oxford University Press 2005
57. UN Human Rights Committee, CCPR General Comment No 13 της 13^{ης} Απριλίου 1984
58. D. Vitkauskas- G. Dikov, Προστατεύοντας το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εγχειρίδια του συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Στρασβούργο 2012.

59. W. Weiß, Human Rights in the EU: rethinking the role of the European Convention on Human Rights after Lisbon, European Constitutional Law Review 7, 2011
60. D. Zimianitis, EPPO: A Challenging Balance- Stricking Exercise in the National and EU Judicial Environment, eucrim 1/ 2021

Διαδικτυακοί Τόποι

<http://www.areiospagos.gr>

<http://curia.europa.eu>

<http://www.dsanet.gr>

<http://www.echrcaselaw.com>

<http://www.e-nomothesia.gr>

<http://www.esdi.gr>

[http:// www.eur- lex.europa.eu.](http://www.eur-lex.europa.eu)

<http://europa.eu/>

<http://www.europeanparliament.eu>

[http://www.hellenicparliament.gr.](http://www.hellenicparliament.gr)

[http:// lawdb.intrasoftnet.gr](http://lawdb.intrasoftnet.gr)

<http://www.lawnet.gr>

